

กระบวนการจัดการความขัดแย้งตามหลักสารานียธรรม: กรณีศึกษา
ประชาชนบุกรุกที่ดินสาธารณะชุมชนชะแมบพัฒนา
อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
THE PROCESS OF CONFLICT MANAGAMENT BY SARANIYADHAMMA :
THE CASE STUDY OF PEOPLE'S TRESPASSING
IN THE PUBLIC AREA OF CHAMABPATTANA COMMUNITY
IN WANGNOI DISTRICT, PHRANAKHON-SI-AYUTTAYA PROVINCE

พันตำรวจโท มนต์รี คงเต็ย

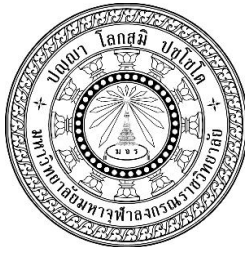
สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาสันติศึกษา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๗

กระบวนการจัดการความขัดแย้งตามหลักสารานียธรรม: กรณีศึกษา
ประชาชนบุงกรุกที่ดินสาธารณะชุมชนชะแมบพัฒนา
อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

พันตำรวจโท มন্ত্রী คงเตี้ย

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาสันติศึกษา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๗
(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

The Process of Conflict Management by Sārāṇīyadhamma:
The Case Study of People's Trespassing
in the Public Area of Chamabpattana Community
in Wangnoi District, Phranakhon-Si-Ayutthaya Province

Pol. Lt. Col. Montri kongtia

A Thesmatic Paper Submitted in Partial Fullfilment of
The Requirement for the Degree of
Master of Arts
(Buddhist Studies)
Graduate School
Mahachulalongkorntajavidyalaya University
Bangkok, Thailand
C.E. 2014

(Copyright by Mahachulalongkorntajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้รับสารนิพนธ์เรื่อง
“กระบวนการจัดการความขัดแย้งตามหลักสาราณียธรรม: กรณีศึกษาประชาชนบุงกรุกที่ดินสาธารณะ
ชุมชนชะแมบพัฒนา อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตาม
หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา

(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบสารนิพนธ์

ประธานกรรมการ

(พระศรีคัมภีรญาณ, รศ.ดร.)

กรรมการ

(พระมหาหรรษา ธรรมหาโส, รศ.ดร.)

กรรมการ

(ดร.อำนาจ บัวศิริ)

คณะกรรมการควบคุมสารนิพนธ์

พระมหาหรรษา ธรรมหาโส, รศ.ดร. ประธานกรรมการ

ดร.อุทัย สติมัน

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พันตำรวจโท มนตรี คงเตี้ย)

ชื่อสารนิพนธ์	: กระบวนการจัดการความขัดแย้งตามหลักสารานียธรรม: กรณีศึกษา ประชาชนบุกรุกที่ดินสาธารณะชุมชนชะแมบพัฒนา อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
ผู้วิจัย	: พันตำรวจโท มนต์รี คงเตี้ย
ปริญญา	: พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (สันติศึกษา)
อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์	: พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร. ดร. อุทัย สติมัน
วันเสร็จสมบูรณ์	: ๑๔ มีนาคม ๒๕๕๘

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ (๑) เพื่อศึกษาแนวคิด หลักการและวิธีการจัดการความขัดแย้ง (๒) เพื่อศึกษา สภาพปัญหาและแนวทางการจัดการความขัดแย้งในพื้นที่สาธารณะของชุมชนชะแมบพัฒนา อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา (๓) ประยุกต์หลักสารานียธรรม จัดการความขัดแย้งพื้นที่สาธารณะชุมชน

วิธีการดำเนินการวิจัย การดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มุ่งศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากคำสัมภาษณ์พระไตรปิฎก อรรถกถา และวรรณกรรมพุทธศาสนาในยุคปัจจุบัน (Documentary Research) ทั้งในส่วนที่เป็นแนวคิด ทฤษฎี และปฏิบัติการ สันติวิธีเชิงพุทธ” ในประเด็นที่เกี่ยวกับการแก้ปัญหาความขัดแย้ง โดยศึกษาจากปัญหาการขัดแย้งของชุมชน เฉพาะชุมชน หมู่ ๑ ตำบลชะแมบ อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เนื่องจากเป็นชุมชนที่ผู้วิจัยเห็นว่ามีการใช้หลักธรรม มาดำเนินการ จึงประสบผลสำเร็จ โดยผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ รับฟังปัญหาและวิธีการแก้ปัญหาด้วยตัวเอง และได้สัมภาษณ์ผู้นำชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างไม่เป็นทางการ และรวบรวมข้อมูลการดำเนินการของชุมชนว่าใช้หลักการดำเนินการอย่างไร ต่างหรือเหมือนกับชุมชนอื่นอย่างไร และผลการดำเนินการเป็นอย่างไร เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบกับหลักธรรม เพื่อให้ชุมชนอื่นเห็นและนำไปเป็นตัวอย่างต่อไป

ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนได้แก้ปัญหาด้วยการ จัดการปัญหา โดยตั้งกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ เพื่อช่วย เหลือซึ่งกันและกันเป็นเบื้องต้น และต่อมาได้พัฒนาเป็นกลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์ เพื่อนำเงินมาเป็นทุนสำรองในการจัดซื้อที่ดินเพื่อสร้างที่อยู่อาศัยใหม่ มีการประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนข้อเสนอแนะ และข้อคิดเห็นเพื่อดูแลสภาพปัญหาชุมชน ให้มีความเป็นอยู่อาศัยที่ดีขึ้น จากการศึกษาวิธีการจัดการสภาพปัญหาความขัดแย้งในชุมชน ผู้วิจัยพบว่ามีความสอดคล้องกับแนวคิดตามหลักพุทธศาสนา คือ “หลักสารานียธรรม ๖” ผู้วิจัยจึงมีแนวคิดนำหลักธรรมดังกล่าวมาประยุกต์ให้เป็นชุดรูปแบบ ในการจัดการปัญหาเพื่อพัฒนาให้เป็นกระบวนการที่เป็นแบบ อย่างสู่ชุมชนอื่นต่อไป

Thematic Paper Title : The Process of Conflict Management by Saraniyadhamma: The Case Study of People's Trespassing in the Public Area of Chamabpattana Community in Wangnoi District, Phranakhon-Si-Ayutthaya Province

Researcher : Pol. Lt. Col. Montri Kongtia

Degree : Master of Arts (Peace Studies)

Thematic Paper Advisors : Assoc. Prof. Dr. Phramaha Hansa Dhammahaso (Nitibunyakorn), Pali VI, B.A., M.A., Ph.D. (Buddhist Studies)
Dr. Uthai Satiman, Pali VII, Ph.D. (Buddhist Studies)

Date of Graduation : 14 March 2015

ABSTRACT

This study is of 3 objectives, i.e. (1) to study the ideas, principles, and means to manage conflicts; (2) to study the problems and the ways to manage conflicts in the public areas of Chamabpattana community in Wangnoi District, Phranakhon- Si-Ayutthaya Province; and (3) to apply Saraniyadhamma to the conflict management in the public areas of communities.

This study is of qualitative and documentary research aiming to analyze the information from Buddhist Scripture, exegesis, and Buddhist literature in the present time both conceptual theories and the practice by Buddhist peaceful means. The analysis is the issue related to the solving conflict problem, together with an informal interview, the participated and non-participated participations, seminar and meeting attendances with the committee.

From the study, it is found that the problems in Chamabpattana community in Wangnoi district, Phranakhon- Si-Ayutthaya Province are caused by the trespasses on the public areas around the canals to build up some shelters and buildings as the people in the community do not have their own houses. This affects many problems; for instance, the pollution from the garbage in the canals, the obstruction of the water ways of the Waterworks Authority Department, and the

illegal assembles for narcotic drugs, etc. Accordingly, the government sectors demand that the people in the community move out from the areas but they refuse to comply with it by making the excuses of having low income and not able to find the new places to live. This causes the conflict problems related to the legislative accusations between the government sectors and the people in Chamabpattana community.

From the preliminary problems of the conflicts, the community manages by setting up groups of money savings to help one another at the first step and then develop to the co-operative groups of savings in order to reserve funds for buying lands and build the new places for living. There are meetings for exchanges of advices and opinions to take care of the problems in the community for better living. These ways of solving the conflict problems in the community are found in accordance with the principle of 'the Six Saraniyadhamma' or the states of conciliation in Buddhism. Hence, the researcher has got the idea of applying this Dhamma to the model in managing problems as the sample procedure for other communities' practices in the future.

กิตติกรรมประกาศ

สารนิพนธ์ฉบับนี้ถูกล่วงไปด้วยดี ด้วยความเมตตาอนุเคราะห์ของกรรมการที่ปรึกษาสารนิพนธ์ อันประกอบด้วย พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.,ดร. ดร.อุทัย สติมัน ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษาแนะนำ ดูแล เอาใจใส่ช่วยเหลือ ในการปรับปรุงแก้ไขสารนิพนธ์ด้วยดีตลอดมา

ขอกราบขอบพระคุณพระศรีคัมภีร์ญาณ,รศ.ดร. รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการที่เมตตาเป็นประธานกรรมการในการตรวจสอบสารนิพนธ์ ขอขอบคุณ ดร.อำนาจ บัวศิริ ผู้ทรงคุณวุฒิ ที่เมตตาตรวจสอบจนสารนิพนธ์สำเร็จและมีความสมบูรณ์

ขอขอบคุณ ดร.ชั้นทอง วัฒนประดิษฐ์ พระมหาดวงเด่น ฐิตญาโณ,ดร. อาจารย์ประจำหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสันติศึกษา และพระปลัดสมชาย ปโคโย ที่ให้ความกรุณาแนะนำในการศึกษาค้นคว้าและจัดทำสารนิพนธ์ให้สำเร็จ

ขอขอบพระคุณ คณาจารย์ในบัณฑิตยวิทยาลัยทุกท่านและครูอาจารย์ในอดีต ผู้ประสิทธิ์ประสาท วิชาความรู้ ทำให้ผู้วิจัยมีความรู้ สามารถศึกษาค้นคว้าและจัดทำสารนิพนธ์สำเร็จได้ด้วยดี ขอขอบคุณ นางอัจฉรา อ่วมประสิทธิ์ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๗ ตำบลมหาพราหมณ์ อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งเป็นผู้เริ่มต้น ในการทำบ้านมั่นคงชุมชนวัดเกาะ เทศบาลตำบลมหาพราหมณ์ อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งการดำเนินการค่อนข้างจะมีปัญหาอย่างมากจนถึงขั้นเกือบถูกดำเนินคดีอาญา เป็นเหตุให้พบกับผู้วิจัยขณะรับราชการอยู่ ซึ่งเป็นผู้เริ่มจุดประกายให้ผู้วิจัยทำการวิจัยปัญหาการบุกรุกที่สาธารณะในครั้งนี ขอขอบคุณนางสมกมล นาอุดม ประธานชุมชนชะแมบพัฒนา นางปราณี วิชรเสถียร ประธานชุมชนวังน้อยมั่นคง นางเขวพร ทั้งแก้ว ประธานชุมชนบ้านมั่นคงลำตาเสา ซึ่งทั้ง ๓ ท่าน เป็นผู้เสียสละอุทิศตน เสียสละเวลาและให้โอกาสผู้วิจัยได้ศึกษาและให้ข้อมูลการวิจัยจนกระทั่งประสบความสำเร็จในครั้งนี และขอขอบคุณพันตำรวจเอกณรงฤทธิ์ วาพันสุ อดีตผู้กำกับการสถานีตำรวจภูธรวังน้อย ที่ช่วยสนับสนุนผู้วิจัยให้ได้มีโอกาสเกษียณราชการตามโครงการ และได้มีโอกาสเข้าศึกษาในหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสันติศึกษา นี้ ขอขอบคุณ นายสาธิต เงินศิริ และนายสมยศ เกสรสุวรรณ เจ้าหน้าที่กรมชลประทาน ที่เคยได้รับมอบหมายจากผู้บังคับบัญชาให้มาแจ้งความร้องทุกข์กับผู้วิจัย ให้ดำเนินคดีกับประชาชนผู้ที่บุกรุกที่ดินสาธารณะของกรมชลประทาน ในเขตอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

นอกจากนี้ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณพระอาจารย์ทุกรูป/คน คณาจารย์ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสันติศึกษาทุกท่านที่ได้ให้ความรู้ ประสิทธิ์ประสาทวิทยาการ และประสบการณ์ รวมถึงให้ความเมตตาเอื้อเฟื้อ ถ่ายทอดความรู้ ความเข้าใจ และเป็นกำลังใจให้แก่ผู้วิจัยมาตลอด คุณค่าและประโยชน์ใดๆ อันจะพึงมีจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบบูชาเป็นกตเวทิตาคุณ แต่มารดาบิดา รวมทั้งบูรพาจารย์และผู้มีพระคุณทุกท่านที่ได้ร่วมกันสรรค์สร้างงานวิจัยชิ้นนี้ให้แก่ผู้วิจัยจนเป็นผลสำเร็จด้วยดียิ่ง

พันตำรวจโทมนตรี คงเตี้ย

๑๒ มีนาคม ๒๕๕๘

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก.
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข.
กิตติกรรมประกาศ	ง.
สารบรรณ	จ.
สารบรรณแผนภูมิ	ช.
คำอธิบาย สัญลักษณ์ และคำย่อชื่อคัมภีร์	ซ.
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการการทราบ	๓
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๔
๑.๕ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	๕
๑.๖ วิธีการดำเนินการวิจัย	๖
๑.๗ ทบทวนเอกสารงานวิจัย	๗
๑.๘ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๑๒
๑.๙ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๑๒
บทที่ ๒ พุทธธรรม แนวคิด ทฤษฎี ที่เกี่ยวข้อง	๑๔
๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับความขัดแย้ง	๑๔
๒.๒ แนวคิดวิธีการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธี	๒๒
๒.๓ แนวคิด วิธีการจัดการความขัดแย้งด้วยพุทธสันติวิธี	๓๒
บทที่ ๓ สภาพและการจัดการความขัดแย้งของประชาชนที่บุงกรุกที่สาธารณะ	๓๘
๓.๑ บริบทของชุมชนหมู่ ๑ ตำบลชะแมบ อำเภอวังน้อย จังหวัดอยุธยา	๓๘
๓.๒ สาเหตุและปัญหาของความขัดแย้ง	๔๐
๓.๓ ผลกระทบจากปัญหาความขัดแย้งการบุงกรุกพื้นที่สาธารณะ	๔๓
๓.๔ การแก้ปัญหาและการจัดการความขัดแย้งของชุมชนชะแมบพัฒนา	๔๔

บทที่ ๔ ประยุกต์ใช้สารานุกรมการจัดการความขัดแย้งพื้นที่สาธารณะชุมชน	๕๑
๔.๑ การวิเคราะห์มูลเหตุของความขัดแย้ง	๕๔
๔.๒ สารานุกรมกับการจัดการความขัดแย้งพื้นที่สาธารณะ	๕๕
๔.๓ รูปแบบการประยุกต์สารานุกรม ๖ ในการจัดการความขัดแย้ง ของชุมชน	๕๖
บทที่ ๕ บทสรุป และข้อเสนอแนะ	๕๙
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๕๙
๕.๑.๑ แนวคิดหลักการและวิธีการจัดการความขัดแย้ง	๕๙
๕.๑.๒ สภาพปัญหาและแนวทางการจัดการความขัดแย้งในพื้นที่ สาธารณะของชุมชนชะแมบ อำเภอวังน้อย	๖๐
๕.๑.๓ การประยุกต์หลักสารานุกรม จัดการความขัดแย้งพื้นที่	๖๑
๕.๒ ข้อเสนอแนะ	๕๙
บรรณานุกรม	๖๓
ภาคผนวก	๖๖
ประวัติผู้วิจัย	๗๔

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่		หน้า
แผนภูมิที่ ๑.๑	กรอบแนวคิดในการวิจัย	๑๒
แผนภูมิที่ ๓.๑	แสดงภูมิทัศน์โดยรอบของพื้นที่บุงกรุกชุมชนชะแมบพัฒนา	๓๖
แผนภูมิที่ ๓.๒	แสดงภาพการบุกรุกพื้นที่สาธารณะริมคลองชลประทาน	๓๗
แผนภูมิที่ ๓.๓	แสดงพื้นที่ชุมชนที่รับผิดชอบของเทศบาลเมืองลำตาเสา	๓๘
แผนภูมิที่ ๓.๔	แสดงภาพถ่ายสถานที่ที่ประชาชนบุงกรุก ริมคลองชลประทาน	๓๙
แผนภูมิที่ ๓.๕	ภาพถ่ายทางอากาศบริเวณที่มีปัญหาบุงกรุกริมคลองชลประทาน	๓๙
แผนภูมิที่ ๓.๖	แสดงข้อมูลครัวเรือนของชุมชนชะแมบพัฒนา	๔๒
แผนภูมิที่ ๓.๗	แสดงแบบทัศนียภาพ บ้านมั่นคงของชุมชนชะแมบพัฒนา	๔๗
แผนภูมิที่ ๓.๘	รูปแบบการดำเนินการบ้านมั่นคง ที่จะส่งผลให้ประสบผลสำเร็จ	๔๗

คำอธิบาย สัญลักษณ์ และคำย่อชื่อคัมภีร์ในพระพุทธศาสนา
(เฉพาะที่ใช้ในงานวิจัยฉบับนี้)

๑. คำย่อภาษาไทย

๑.๑ คำย่อเกี่ยวกับพระไตรปิฎก

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย การอ้างอิงใช้ระบบระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า หลังคำย่อชื่อคัมภีร์ ดังตัวอย่างเช่น ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๖/๑๐ หมายถึง ทีฆนิกาย มหาวรรค พระไตรปิฎก เล่มที่ ๑๐ ข้อที่ ๑๖ หน้า ๑๐

พระสุตตันตปิฎก

ที.ปา. (ไทย)= สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค (ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การเพิ่มขึ้นของประชากร ในภูมิภาคต่าง ๆ ของสังคมโลก ยังผลให้เกิดการแย่งชิงในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่เพิ่มมากขึ้น และเกิดการใช้โดยขาดความระมัดระวัง ยังผลให้เกิดการทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ที่ตามมา เช่น ปัญหาของภาวะเรือนกระจก (Greenhouse Effect) ปัญหาการรั่วไหลของโอโซน (Ozone Depletion) มลภาวะในทะเล การสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ การเกิดสภาวะน้ำแข็งขั้วโลกละลาย การมีระดับน้ำทะเลที่สูงขึ้น เป็นต้น^๑ นอกจากนี้มนุษย์ได้ทำลายระบบนิเวศด้วยการตัดไม้ทำลายป่า ที่เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้โครงสร้างของระบบนิเวศเปลี่ยนแปลงไป ยังผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ และเกิดภัยธรรมชาติอย่างกว้างขวาง ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีผลพวงมาจากการที่มนุษย์เข้าไปทำลายระบบนิเวศมากเกินไป ทำให้ความสมดุลทางธรรมชาติขาดหายไป

การมุ่งเน้นพัฒนาทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่องของประเทศไทย ทำให้มีความเจริญรุดหน้าอย่างรวดเร็วและมีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการพัฒนาและรองรับการขยายตัวของเศรษฐกิจ เมื่อการพัฒนาด้านต่าง ๆ เพิ่มขึ้น ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างจำกัดเริ่มกลายเป็นต้นเหตุของความขัดแย้ง ซึ่งมีการเผชิญหน้าโดยตรงระหว่างภาคอุตสาหกรรมที่มีอำนาจในทางเศรษฐกิจ กับภาคเกษตรกรรมในชนบทซึ่งยังเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศที่ด้อยโอกาส รวมถึงการเผชิญหน้าระหว่างรัฐซึ่งมีอำนาจในการดูแลและจัดการทรัพยากรต่าง ๆ ทั้ง ป่าไม้ ที่ดิน น้ำ แร่ธาตุต่าง ๆ กับประชาชนที่อาศัยเลี้ยงชีพจากทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน การแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างจำกัดได้ก่อให้เกิดความขัดแย้งทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม ตลอดจนการใช้ที่ดินและทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ ในบางครั้งความขัดแย้งดังกล่าวเปลี่ยนเป็นกรณีพิพาทและนำไปสู่การใช้ความรุนแรงในการแก้ไขปัญหา ซึ่งมีแนวโน้มที่จะมีความขัดแย้งและกรณีพิพาทมากขึ้นในอนาคตจากการที่นโยบายในการพัฒนาประเทศไม่ได้เน้นการพัฒนาแบบยั่งยืน (Sustainable Development) ซึ่งส่งผลให้มีการขาดแคลนทรัพยากรมากยิ่งขึ้น ช่องว่างระหว่างคนจนและคนรวยที่

---

^๑พัชรินทร์ สิริสุนทร, แนวคิด ทฤษฎี เทคนิค และการประยุกต์เพื่อการพัฒนาสังคม, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๒๗-๒๘.

กว้างขึ้น ความไม่สมดุลของการแบ่งสรรทรัพยากร ล้วนแล้วแต่จะนำไปสู่ความขัดแย้งที่ยุ่ยากต่อการจัดการ และมีโอกาสที่จะนำไปสู่การใช้ความรุนแรงมากยิ่งขึ้นด้วย^๒

สำหรับที่ดินสาธารณะ เป็นทรัพย์สินหรือสมบัติส่วนกลางของประเทศ ที่มีไว้เพื่อประชาชนคนได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งเป็นหน้าที่ของรัฐที่ต้องควบคุมดูแลและคุ้มครองป้องกัน ให้คงอยู่อย่างยั่งยืน แต่ปัจจุบันปรากฏว่าที่ดินประเภทนี้ลดน้อยลงเป็นจำนวนมาก เนื่องจากมีผู้บุกรุก ทำลาย ทำให้ที่ดินเสื่อมสภาพไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้อีก นอกจากนี้ยังมีที่ดินของรัฐอย่างอื่น เช่น ที่ดินของรัฐซึ่งเป็นทรัพย์สินของแผ่นดินธรรมดา โดยรัฐถือที่ดินนั้นในฐานะอย่างเอกชนจะต้องออกเป็นโฉนดที่ดิน หรือหนังสือรับรองการทำประโยชน์แล้วแต่กรณี ทั้งนี้ ที่ดินของรัฐประเภทพลเมืองใช้ประโยชน์ร่วมกันบางลักษณะ ไม่จำเป็นต้องออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง ปัญหาการบุกรุกที่สาธารณะ ซึ่งเป็นสมบัติของแผ่นดินในประเทศไทยนั้น ในสถานการณ์ปัจจุบันปรากฏว่าที่ดินสาธารณะ ดังกล่าวมีจำนวนลดน้อยลงมาก เนื่องจากการบุกรุก ทำลาย ทำให้เสื่อมสภาพการใช้ประโยชน์ร่วมกัน ปัญหาที่เกิดขึ้นเนื่องจากราษฎรจำนวนหนึ่งเข้ามาบุกรุกครอบครองทำให้ที่สาธารณะสมบัติของแผ่นดินกลายเป็นที่อยู่อาศัยและที่ทำมาหากินของราษฎร^๓

พื้นที่หมู่ ๑ ตำบลชะแมบ เป็นพื้นที่หนึ่งของอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นส่วนหนึ่งของภูมิภาคที่ได้รับผลกระทบจากภัยธรรมชาติ เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ราบลุ่ม ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกร และมีความต้องการใช้น้ำในการเพาะปลูก จึงได้มีการขุดคลองเพื่อนำน้ำมาใช้ในการเพาะปลูกแต่สมัยศึกดำบรรพ์ โดยเฉพาะในสมัยรัชกาลที่ ๕ ได้ทำการขุดคลองเพื่อให้ประชาชนในเขตพื้นที่ภาคกลาง ได้นำน้ำมาใช้ประโยชน์ในด้านอุปโภคบริโภค และการใช้สอยในด้านต่าง ๆ ในปัจจุบันคลองต่าง ๆ ที่ได้ขุดขึ้นมานั้น ทางราชการให้กรมชลประทาน เป็นผู้ดูแลรับผิดชอบ และเมื่อประชาชนมีจำนวนมากขึ้น ทำให้ปัญหาที่มีความต้องการในด้านที่พักอาศัยเพิ่มขึ้น จึงเกิดการบุกรุกที่ดินสาธารณะ โดยเข้าไปปลูกสร้างที่พักอาศัยในบริเวณคันคลอง ซึ่งเป็นพื้นที่ที่จะต้องใช้ประโยชน์ร่วมกัน และเป็นพื้นที่ในการบริหารจัดการน้ำของกรมชลประทาน แต่เมื่อมีประชาชนเข้าไปบุกรุกจับจองและสร้างเป็นที่พักอาศัย ทำให้ส่งผลกระทบตามมา เช่น การปล่อยน้ำเสีย ขยะมูลฝอย และทิ้งสิ่งปฏิกูลต่าง ๆ ลงในคลอง ก่อให้เกิดมลพิษ และการสร้างที่พักอาศัยยังกีดขวางทางไหลของน้ำ ทำให้การบริหารจัดการน้ำไม่สามารถดำเนินการได้ตามแผนงานที่ต้องการ จากเหตุการณ์ดังกล่าว กรมชลประทานจึงได้ดำเนินการทางกฎหมาย ด้วยการแจ้งความร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนให้ดำเนินคดีความกับผู้บุกรุก ซึ่งมีจำนวนมาก แต่การปฏิบัติตามขั้นตอนของ

^๒ สุนทร ปัญญาพงษ์และคณะ, “ความขัดแย้งระหว่างชุมชนท้องถิ่นกับหน่วยงานภาครัฐในการจัดการทรัพยากรน้ำจากเขื่อนลำปะทาว อำเภอแก่งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ”, วารสารสังคมลุ่มน้ำโขง, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๕๕) : ๑๑๗.

^๓ จีรรัตน์ สร้อยเสริมทรัพย์ “มาตรการทางกฎหมายในการบังคับใช้เกี่ยวกับการบุกรุกที่สาธารณะสมบัติของแผ่นดินในประเทศไทย”, รายงานผลการวิจัย, (วิทยาลัยราชพฤกษ์, ๒๕๕๒), หน้า ๒-๓.

กฎหมายเป็นไปด้วยความลำบาก เนื่องจากอัตราโทษที่ลงโทษกับผู้บุกรุกด้วยการเปรียบเทียบปรับ และรอกการลงโทษจำคุกไว้ (รอลงอาญา) และมีคำสั่งให้ผู้บุกรุกรื้อถอนสิ่งปลูกสร้างภายใน ๑ ปี แต่เนื่องจากประชาชนผู้บุกรุกนั้นส่วนมากหรือเกือบทั้งหมด ไม่มีที่ดินเป็นของตนเองจึงไม่ยินยอมรื้อถอนสิ่งปลูกสร้างเหล่านั้น และยังคงบุกรุก (ซัดขึ้น) อยู่ต่อไป นอกจากนี้ ยังมีสาเหตุสำคัญอีกหลายประการ ได้แก่ ๑) การไม่ได้รับความร่วมมือจากประชาชนผู้บุกรุก ๒) ผู้บุกรุกได้รับการสนับสนุนจากนักการเมืองท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องการการเลือกตั้ง(เป็นฐานคะแนนเสียง) ๓) การได้รับสิทธิจากหน่วยงานของรัฐ ด้วยการได้รับบ้านเลขที่(ชั่วคราว) ทำให้สามารถใช้สิทธิในการขอใช้สาธารณูปโภคต่างๆ ๔) การขาดการเอาใจใส่ของหน่วยงานและเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบในการตรวจสอบ ด้วยการปล่อยปละละเลย ด้วยเหตุผลดังกล่าวส่งผลทำให้มีจำนวนผู้บุกรุกเพิ่มจำนวนมากขึ้น นอกจากนี้ ยังพบปัญหาที่ติดตามมาคือ ผู้บุกรุกส่วนใหญ่ มีรายได้น้อย ไม่มีอาชีพที่มั่นคง ก่อให้เกิดปัญหาทางด้านสังคมและชุมชน เช่น การทะเลาะวิวาท การลักขโมย ปัญหายาเสพติด และปัญหาอาชญากรรมต่างๆ

ด้วยเหตุดังกล่าว จะเห็นได้ว่าปัญหาการบุกรุกยึดครองพื้นที่สาธารณะและการละเลยที่จะคำนึงถึงสิ่งแวดล้อมและผลกระทบต่อประชาชนที่พักอาศัยอยู่โดยรอบ ประชาชนกลุ่มดังกล่าวไม่ได้เคารพในสิทธิของชุมชน และขาดการตระหนักถึงการอยู่ร่วมกันด้วยความเมตตาซึ่งกันละกัน ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาแนวทางการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ความขัดแย้งดังกล่าว โดยใช้หลักสาราณียธรรม ๖ ซึ่งเป็นหลักธรรมที่เป็นเหตุก่อให้เกิดความรักและความเคารพระหว่างกัน ซึ่งมี ๖ ประการ ประกอบด้วย เมตตากายธรรม เมตตาจาริกรรม เมตตาโมโนกรรม สาธารณโภคี สิลสามัญญตา และทิวฐิสามัญญตา เป็นการช่วยป้องกันการทะเลาะวิวาท การแก่งแย่งชิงดีชิงเด่นและช่วยสร้างสรรคความสามัคคีให้เกิดขึ้นในสังคม

๑.๒ วัตถุประสงค์ในการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาแนวคิด หลักการและวิธีการจัดการความขัดแย้งโดยอาศัยหลักสาราณียธรรม

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางการจัดการความขัดแย้งในพื้นที่สาธารณะของชุมชนชะแมบพัฒนา อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๑.๒.๓ เพื่อประยุกต์หลักสาราณียธรรม จัดการความขัดแย้งพื้นที่สาธารณะของชุมชนชะแมบพัฒนา อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๓.๑ พระพุทธศาสนา มองความขัดแย้งอย่างไร เหตุปัจจัยที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งคืออะไร สันติภาพตามความมุ่งหมายในเชิงสังคมเป็นอย่างไร และได้นำเสนอรูปแบบการจัดการความ

ขัดแย้ง โดยพุทธสันติวิธีทั้งในแง่ของความคิด และวิธีการจัดการความขัดแย้งเพื่อสร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นแก่สังคมในเชิงปัจเจก และสังคมอย่างไร

๑.๓.๒ ประเด็นความขัดแย้งตามที่ปรากฏของประชาชนที่บุกรุกที่ดินสาธารณะของชุมชน หมู่ ๑ ตำบลชะแมบ อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นอย่างไร อะไรเป็นสาเหตุของปัญหา และประชาชนที่บุกรุก ได้นำเสนอรูปแบบในการจัดการความขัดแย้งดังกล่าวอย่างไร

๑.๓.๓ รูปแบบการจัดการความขัดแย้ง ด้วยพุทธสันติวิธีเชิงบูรณาการ ซึ่งถือได้ว่าเป็นแนวทาง และองค์ความรู้ใหม่ที่จะนำไปจัดการความขัดแย้งในสังคมไทยปัจจุบันคืออะไร ประกอบไปด้วยแนวคิด และวิธีการอย่างไร การใช้พุทธสันติวิธีโดยใช้หลักสาราณียธรรม สามารถนำมาประยุกต์ใช้แก้ปัญหาความขัดแย้งการบุกรุกพื้นที่สาธารณะของประชาชนในพื้นที่หมู่ ๑ ตำบลชะแมบ ได้หรือไม่และควรมีแนวทางในการประยุกต์ใช้อย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา โดยการศึกษาจากข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) คือพระไตรปิฎกและจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) คือส่วนที่เป็นบรรณานุกรม ฎีกา พร้อมทั้งเอกสาร หนังสือพิมพ์ อินเทอร์เน็ต บทความต่างๆ

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่างๆ ประกอบด้วย ประชาชนผู้ทำการบุกรุกที่ดินสาธารณะ เจ้าหน้าที่กรมชลประทานที่รับผิดชอบ/หรือผู้แทน นายอำเภอวังน้อย/หรือปลัดผู้รับผิดชอบ นายกองค้การบริการส่วนตำบลชะแมบ/หรือผู้รับผิดชอบ กำนัน ผู้ใหญ่บ้านในพื้นที่ ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่ ตำบลชะแมบ เขตอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๑.๔.๔ ผู้วิจัยใช้เวลา ๖ เดือน โดยเริ่มจากเดือนมิถุนายน ๒๕๕๗ ถึง ธันวาคม ๒๕๕๗

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การประยุกต์หลักสาราณียธรรม หมายถึง การนำหลักสาราณียธรรม อันได้แก่ ความเมตตาทางกาย ทางวาจา และใจ มาใช้ เพื่อเสริมความความเข้าใจ ความเห็นอกเห็นใจ ความสามัคคีในหมู่ชน ทำให้เกิดความสันติ ความสงบ และความร่วมมือของประชาชน

การจัดการความขัดแย้ง หมายถึง รูปแบบวิธีการ หรือแนวทางที่น่าจะใช้ในการจัดการความขัดแย้ง ซึ่งในงานวิจัยนี้ เป็นการจัดการความขัดแย้งการบุกรุกที่ดินสาธารณะของชาวบ้านหมู่ ๑ ตำบลชะแมบ ซึ่งหมายถึงชุมชนชะแมบพัฒนา

พื้นที่สาธารณะ หมายถึง พื้นที่ในความรับผิดชอบของกรมชลประทาน ได้แก่ ที่ดินคันคลอง ชานคลอง พนัง ตามความหมายของพระราชบัญญัติกรมชลประทานหลวง พ.ศ.๒๔๕๕ ในเขตตำบลชะแมบ อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โครงการวิจัยนี้มุ่งศึกษาถึงชาวบ้านหมู่ ๑ ตำบลชะแมบ อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๑.๖ วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มุ่งศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา และวรรณกรรมพุทธศาสนาในยุคปัจจุบัน (Documentary Research) ทั้งในส่วนที่เป็นแนวคิด ทฤษฎี และปฏิบัติการ สันติวิธีเชิงพุทธ” ในประเด็นที่เกี่ยวกับการแก้ปัญหาความขัดแย้ง โดยศึกษาจากปัญหาการขัดแย้งของชุมชน เฉพาะหมู่ ๑ ตำบลชะแมบ อำเภอวังน้อย เนื่องจากเป็นชุมชนที่ประสบผลสำเร็จในการดำเนินการ โดยใช้การสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ และรวบรวมข้อมูลการดำเนินการของชุมชนว่าใช้หลักการดำเนินการอย่างไร และผลการดำเนินการเป็นอย่างไร เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบกับหลักธรรม เพื่อให้ชุมชนอื่นเห็นและนำไปเป็นแบบอย่างต่อไป

ขั้นที่ ๑ ศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ศึกษาวิเคราะห์แนวคิดทางพระพุทธศาสนา แนวคิดจากแนววิชาการ เกี่ยวกับความขัดแย้งและการจัดการความขัดแย้งตามหลักทฤษฎีตะวันตกและตามหลักพุทธสันติวิธี แนวคิดหลักธรรม สาราณียธรรม เพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ที่ได้นำเสนอไว้ในรูปแบบของเอกสารสำรวจรายงานการวิจัย เพื่อเป็นกรอบในการศึกษา แล้วนำมาเปรียบเทียบกับกลุ่มประชาชนที่ทำการบุงกรุกที่ดินสาธารณะ โดยเน้นชุมชนชะแมบ ซึ่งจะได้พูดคุยทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ รวมไปถึงการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสนทนากลุ่มย่อย การศึกษาวิเคราะห์ในขั้นของการบูรณาการแนวคิดและทฤษฎีนี้ เพื่อผู้วิจัยได้สังเคราะห์ วิเคราะห์ ตีความ อธิบาย และขยายนัย จากข้อมูลที่เกี่ยวกับแนวคิดของตะวันออก ตะวันตก และข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้ง และสันติวิธีในกลุ่มประชาชนที่ทำการบุงกรุกที่ดินสาธารณะในความขัดแย้งและพุทธสันติวิธี ว่ามีความสอดคล้องและแตกต่างกันอย่างไร บูรณาแนวคิด ทฤษฎีความขัดแย้ง และวิธีจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี เพื่อเป็นแนวทางที่จะนำไปใช้ในการแก้ไขกลุ่มประชาชนที่บุงกรุกที่ดินสาธารณะส่วนอื่นต่อไป

ขั้นที่ ๒ เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่สังเกตการณ์ และได้มีส่วนร่วมในพื้นที่ ศึกษาสัมภาษณ์พูดคุยอย่างไม่เป็นทางการกับบุคคลที่เกี่ยวข้องตั้งแต่ประชาชนของชุมชนผู้บุงกรุก ประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อนจากชุมชนที่บุงกรุก หน่วยราชการที่เกี่ยวข้องเช่นตำรวจท้องที่ กรมชลประทานผู้รับผิดชอบ และหน่วยงาน

ท้องถิ่น ตลอดถึงผู้นำชุมชนอื่นๆ เกี่ยวกับประเด็นปัญหาความขัดแย้งของการบุกรุกที่ดินสาธารณะ ดังกล่าว เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ประกอบกับข้อมูลตามหลักวิชาการ เพื่อสรุปแนวคิดรวบยอด ทั้งหมดที่เกิดขึ้น เพื่อการบูรณาการ แนวคิดของตะวันออก ตะวันตก เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการศึกษา วิเคราะห์ ตั้งข้อสังเกต และนำเสนอประเด็นต่างๆ เพื่อให้แนวคิดสันติวิธีเชิงบูรณาการ มีความสมบูรณ์ และครอบคลุมในมิติต่าง ๆ มากยิ่งขึ้น

ขั้นที่ ๓ วิเคราะห์ข้อมูล ใช้ข้อมูลอย่างไร

ในขั้นนี้ ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลเบื้องต้นจากสถานีตำรวจภูธรวังน้อย เทศบาลเมืองลำตาเสา องค์การบริหารส่วนตำบลชะแมบ แล้วลงตรวจสอบสถานที่บุกรุกแต่ละพื้นที่ รวบรวมเอกสาร และการสัมภาษณ์พูดคุยอย่างไม่เป็นทางการกับผู้นำชุมชนที่มีความขัดแย้งและแก้ไขความขัดแย้งด้วยการใช้หลักสารานียธรรม ซึ่งจะเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์ในโอกาสต่างๆ ผู้วิจัยได้นำข้อมูลเหล่านั้น มาวิเคราะห์ อธิบาย ตีความ และสังเคราะห์อย่างเป็นระบบเพื่อจัดทำและนำเสนอเป็นงานวิจัยที่สมบูรณ์ในโอกาสต่อไป

ขั้นตอนที่ ๔ สรุปผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัย ในเชิงพรรณนา โดยนำเสนอ “แนวทางการประยุกต์ใช้สารานียธรรม เพื่อจัดการความขัดแย้งพื้นที่สาธารณะของชุมชนชะแมบพัฒนา ด้วยการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี” แล้ว งานวิจัยเรื่องนี้ ได้เสนอ “กระบวนการจัดการความขัดแย้งผู้บุกรุกที่ดินสาธารณะ ในพื้นที่หมู่ ๑ ตำบลชะแมบ เขตอำเภอวังน้อย” เพื่อประยุกต์ใช้กับผู้บุกรุกที่ดินสาธารณะในเขตอำเภออื่น ๆ รวมไปถึงการประยุกต์ใช้แก้ปัญหาในมิติอื่น ๆ ให้สอดคล้องกับความเป็นจริงในโอกาสต่อไป

ขั้นตอนที่ ๕ ผลที่ได้จากการวิจัย

น่าเชื่อว่าผลจากการวิจัยในครั้งนี้ จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งกับชุมชนอื่นๆ ที่มีปัญหา โดยเฉพาะปัญหาการบุกรุกที่ดินสาธารณะเท่านั้น แต่ยักรวมถึงกระบวนการจัดชุมชนให้น่าอยู่ ปราศจากเรื่องทะเลาะวิวาท ลักขโมย ปัญหายาเสพติด รวมถึงปัญหาอาชญากรรม ทำให้ชุมชนมีความสุข มีความเจริญก้าวหน้า ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนเกิดความสงบ เกิดความสบายใจ และยังสามารถที่จะเพิ่มการประกอบอาชีพ มีรายได้มากขึ้น โดยไม่ต้องเสียเวลาส่วนหนึ่ง เสียทุนทรัพย์ส่วนหนึ่งในการดูแลรักษาทรัพย์สินของตนเอง

๑.๗ ทบทวนเอกสารรายงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารที่เกี่ยวข้อง

๑.๗.๑ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต)^๕ กล่าวไว้ว่า ความขัดแย้ง และสงครามนั้นเป็นเรื่องปกติของมนุษย์ สาเหตุที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่าความขัดแย้งเป็นปรากฏการณ์ที่สามารถเกิดขึ้นได้ซึ่งในความเป็นจริงแล้ว ความขัดแย้งเป็นธรรมชาติของสิ่งทั้งหลาย สาเหตุที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะสิ่งทั้งหลายมีความแตกต่างกัน ซึ่งความแตกต่างดังกล่าวจะทำให้เกิดความขัดแย้งกัน แต่ถึงกระนั้น ความแตกต่างจะทำให้เกิดความหลากหลาย และมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น หากจะแปรผลของความแตกต่างนั้นให้กลายเป็นสิ่งที่มีประโยชน์ ทำให้เกิดแนวคิด และมุมมองใหม่ๆ อย่างไรก็ตามท่านก็ชี้ให้เห็นถึงจุดเด่นของความขัดแย้งว่า ความขัดแย้งนั้น ควรจะก่อรูปขึ้นมาจากเจตนาที่ดี มีจุดมุ่งหมายเพื่อความดีงาม และความก้าวหน้า และความร่มเย็นของสังคม แนวคิดเช่นนี้ หากจะกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ “ความขัดแย้งในเชิงบวก”

๑.๗.๒ ชัยวัฒน์ สถาอานันท์^๕ นำเสนอไว้ว่า ความขัดแย้งมาจากตัวแปรที่สัมพันธ์กันอย่างซับซ้อน อันทำให้เกิดความขัดแย้งเพื่อแสวงหาการควบคุมความต้องการในการดำรงชีพของคน อันทำให้เกิดความขัดแย้งเพื่อแสวงหาการควบคุมภาวะแวดล้อมของมนุษย์ ตัวแปรทางจิตวิทยาอันได้แก่ความต้องการและการขัดแย้งอำนาจของมนุษย์ ตัวแปรในทางสภาพภูมิศาสตร์อันก่อให้เกิดกรณีพิพาทด้านพรมแดนระหว่างประเทศ ตัวแปรทางสังคม-เศรษฐกิจ อันทำให้เกิดความขัดแย้งทางชนชั้น ตลอดจนการช่วงชิงทรัพยากรในระดับชาติด้วยรูปแบบต่างๆ และตัวแปรในทางวัฒนธรรมอันก่อให้เกิดความขัดแย้งทางด้านศาสนา”

๑.๗.๓ โยฮัน กัลตุง^๖ (Johan Galtung) นำเสนอไว้ว่า “ความขัดแย้งเกี่ยวข้องกับพฤติกรรม (การกระทำ) ของบุคคล และเหตุการณ์ที่บุคคล หรือกลุ่มบุคคลมีทัศนคติที่เป็นอริต่อกัน เป็นอาการอย่างหนึ่งของความขัดแย้ง และอาจจะนำมาซึ่งพฤติกรรมในรูปแบบที่ทำร้าย ทำร้าย หรือก่อให้เกิดความเสียหายต่อคู่อริ หรือแม้แต่ตนเอง” ซึ่งประเด็นที่ว่าด้วยความสัมพันธ์แห่งความขัดแย้ง (Conflict) ทัศนคติ (Attitude) และพฤติกรรม (Behavior)

^๕ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), มองสันติภาพโลก ผ่านภูมิหลังอารยธรรมโลกาภิวัตน์, (กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๔๒), หน้า ๑๘๙.

^๕ ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, “ความรุนแรงกับมายาการแห่งเอกลักษณ์”, ใน สันติศึกษากับการแก้ปัญหาความขัดแย้ง, วลัย อารุณี บรรณาธิการ, (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๙), หน้า ๖๙.

^๖ Johan Galtung, Peace : Research, Education, Action : Essays in Peace Research.1, (Copenhagen: Christian Ejlars, 1975), p. 81.

๑.๗.๔ เจมส์ โค และคณะ (James Kho et.al)^๗ นำเสนอไว้ว่า ความขัดแย้ง หมายถึง การต่อสู้กัน หรือการแข่งขันกันระหว่างความคิด ความเห็น ความสนใจ หรือผลประโยชน์ มุมมอง รสนิยม ค่านิยม แนวทาง ความชอบ อำนาจ สถานภาพ ทรัพยากร” ซึ่งความขัดแย้งในลักษณะนี้อาจจะเกิดขึ้นในบุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือขัดแย้งกับบุคคลอื่น หรือระหว่างคนใดคนหนึ่งกับกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หรือหลาย ๆ กลุ่ม ของบุคคล หรือนิติบุคคล หรือระหว่างกลุ่มบุคคลหลายคนที่อยู่ในกลุ่มหนึ่งกับอีกกลุ่มหนึ่ง หรือกับอีกหลาย ๆ กลุ่มของบุคคล

๑.๗.๕ ฉันทนา บรรพศิริโชติ^๘ นำเสนอไว้ว่า ความขัดแย้ง เป็นภาวะที่กลุ่มต่าง ๆ เข้ากันไม่ได้ หรือแข่งขันกันเพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพยากรที่ขาดแคลน ความเข้ากันไม่ได้ มาจากเรื่องผลประโยชน์ หรืออุดมการณ์ และความขัดแย้งอาจจะมี ความซับซ้อนมากขึ้น หากคนกลุ่มนั้นมีโอกาสเข้าถึงทรัพยากร หรืออำนาจในการตัดสินใจที่จะมีผลต่อการยุติข้อขัดแย้ง แต่อีกกลุ่มหนึ่งไม่มีอำนาจ หรือมีน้อยกว่า

จากเอกสารที่กล่าวมาแล้ว พอสรุปได้ว่า ความขัดแย้งที่เกิดขึ้น เกิดจากสาเหตุหลายประการด้วยกัน

รายงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๗.๖ วิทยา เจริญศิริ^๙ ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การจัดการความขัดแย้งของชุมชนในการใช้ที่ดินสาธารณประโยชน์ในจังหวัดมหาสารคาม” ผลการวิจัยสรุปได้ว่าพบ สาเหตุของความขัดแย้งของชุมชนในการใช้ที่ดินสาธารณประโยชน์ในจังหวัดมหาสารคาม คือ ๑) ได้รับข้อมูลไม่ตรงกัน ๒) ปัญหาโครงสร้าง ๓) ไม่ได้รับความเป็นธรรม ๔) ผลประโยชน์ขัดกัน และ ๕) ขาดจิตสำนึกสาธารณะ วิธีการจัดการความขัดแย้งของชุมชนในการใช้ที่ดินสาธารณประโยชน์ในจังหวัดมหาสารคาม ชุมชนใช้วิธีการจัดการความขัดแย้ง คือ ๑) การไกล่เกลี่ย ๒) บทบาทผู้นำชุมชน ๓) กฎหมู่บ้าน ๔) บทบาทกลุ่มอาชีพและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ รูปแบบวิธีการจัดการความขัดแย้ง ของชุมชนในการใช้ที่ดินสาธารณประโยชน์ในจังหวัดมหาสารคาม คือใช้วิธีการไกล่เกลี่ย บทบาทผู้นำชุมชน กฎหมู่บ้าน บทบาทกลุ่มอาชีพ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ อย่างไรก็ตามวิธีการจัดการความขัดแย้งดังกล่าวต้องอยู่ในหลักการ คือ ๑) ความเมตตา ๒) ความเอื้ออาทร ๓) การให้อภัย ๔) การให้เกียรติ และ ๕) หลักประชาธิปไตย รูปแบบในการจัดการความขัดแย้งชุมชน ในการใช้ที่ดินสาธารณประโยชน์ในจังหวัด

^๗ เจมส์ โค และคณะ, คู่มือการเพิ่มพลังความสามารถกระบวนการจัดการข้อพิพาท, วันชัย วัฒนศัพท์ และคณะ (ผู้แปล), (นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๔๕), หน้า ๒.

^๘ ฉันทนา บรรพศิริโชติ, “ความขัดแย้งในสังคมไทย: ช่องว่างของการรับรู้และความเข้าใจ”, ใน ความขัดแย้งในสังคมไทยยุควิกฤติเศรษฐกิจ, พัชรี สีโรรส บรรณาธิการ, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์คบไฟ, ๒๕๔๒), หน้า ๓๒.

^๙ วิทยา เจริญศิริ, “การจัดการความขัดแย้งของชุมชนในการใช้ที่ดินสาธารณประโยชน์ในจังหวัดมหาสารคาม”, วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์, ๒๕๕๔).

มหาสารคาม ที่ได้จากการวิจัยสามารถนำไปปรับใช้ในชุมชน หรือหมู่บ้านในภาคอีสาน ซึ่งสภาพ ภูมิศาสตร์ วัฒนธรรม วิถีชีวิตและความเป็นอยู่ที่คล้ายกันได้

๑.๗.๗ สายรุ้ง สิงห์เรื่อง^{๑๐} ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การแก้ไขความขัดแย้งเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรน้ำ เครือข่าย “วังปลา” หมู่บ้านฮ่องฮ้อ” พบว่า ความขัดแย้งระหว่างชุมชนกับ ชุมชน เนื่องจากการสร้างวังปลาทับซ้อนกับพื้นที่ลากอวนของหมู่บ้านใกล้เคียง จึงเกิดการอ้างสิทธิ การเป็นเจ้าของแต่ละฝ่าย ด้วยการอ้างสิทธิสิทธิการเป็นเจ้าของที่แตกต่างกันเพื่อที่ตนเองจะมีอำนาจ ในการจัดการทรัพยากร ชุมชนลากอวนอ้างสิทธิการเป็นเจ้าของโดยใช้ระบบกรรมสิทธิ์ ขณะที่ฝ่ายวัง ปลาใช้ระบบสิทธิส่วนรวมอ้างสิทธิการเป็นเจ้าของ การอ้างสิทธิการเป็นเจ้าของภายใต้การนิยาม ความหมายเรื่องสิทธิที่ต่างกัน จึงนำมาซึ่งความขัดแย้งเนื่องจากชุมชนอยู่ใกล้กัน ความเป็นเพื่อนบ้าน เป็นญาติพี่น้องกัน ชุมชนจึงเลือกวิธีแก้ปัญหาความขัดแย้งด้วยวิธีการเจรจาไกล่เกลี่ยแบบใช้คนกลาง (Mediation) เพื่อให้ชุมชนสามารถอยู่รอดและอยู่ร่วมกันได้ท่ามกลางความขัดแย้งที่เกิดขึ้นกับชุม ชนบทเล็กๆ แห่งหนึ่ง ชุมชนได้เรียนรู้วิธีการจัดการกับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นด้วยวิธีการแบบสันติวิธี ชุมชนแห่งนี้ถือได้ว่าเป็นตัวอย่างที่มีคุณค่าอย่างยิ่ง สำหรับสังคมที่นับวันจะมีความขัดแย้งและความ รุนแรงเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ

๑.๗.๘ นันทนา สาทิตานนท์^{๑๑} ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การแก้ไขปัญหาภาวะโลกร้อน ตามแนวทางพระพุทธศาสนาเถรวาท” พบว่า เหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดภาวะโลกร้อน มี ๒ ประการ ได้แก่ ประการแรก เป็นปรากฏการณ์ทางธรรมชาติของโลก ได้แก่ ภูเขาไฟระเบิด ซึ่งทำให้แก๊สเรือนกระจก ชั้นบรรยากาศ การแผ่รังสีของดวงอาทิตย์มีผลต่อการขึ้นลงของอุณหภูมิโลก การสลับสับเปลี่ยน ยุคโลกร้อนและโลกเย็นซึ่งต้องระยะเวลาแบบค่อยเป็นค่อยไปและปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นมาแล้วใน อดีต สาเหตุประการที่ ๒ คือการใช้ชีวิตของมนุษย์ที่มีการพัฒนาก้าวหน้าในทุกด้าน ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ทุกด้าน เพื่อขับเคลื่อนการพัฒนา อัน ส่งผลกระทบต่อระบบธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม อันนำไปสู่การเกิดปรากฏการณ์เรือนกระจก เป็นผลให้ เกิดปัญหาภาวะโลกร้อน

๑.๗.๙ จริยา ชาตะสุวัจนานนท์^{๑๒} ได้ทำการศึกษาเรื่อง “ความขัดแย้งในการบริหารจัดการ ทรัพยากรน้ำ ศึกษากรณีโครงการแก้ไขปัญหาคารขาดแคลนน้ำอุบลราชธานี เทศบาล

^{๑๐} สายรุ้ง สิงห์เรื่อง, “การแก้ไขความขัดแย้งเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรน้ำ เครือข่าย “วังปลา” หมู่บ้านฮ่องฮ้อ”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, ๒๕๕๑).

^{๑๑} นันทนา สาทิตานนท์, “การแก้ไขปัญหาภาวะโลกร้อนตามแนวทางพระพุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

^{๑๒} จริยา ชาตะสุวัจนานนท์, “ความขัดแย้งในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ศึกษากรณีโครงการ แก้ไขปัญหาคารขาดแคลนน้ำอุบลราชธานี เทศบาลนครราชสีมา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (บัณฑิต วิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

นครราชสีมา พบว่า สาเหตุนำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลกับประชาชน คือ ๑. กระบวนการพิจารณาและตัดสินใจดำเนินโครงการมีข้อบกพร่อง ๒. การขาดกระบวนการที่เหมาะสมในการจัดการความขัดแย้ง ๓. ความขัดแย้งในผลประโยชน์ของแต่ละฝ่าย นอกจากนี้แล้วการรับรู้ และการสื่อสารยังเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการเพิ่มความขัดแย้งอีกด้วย ในส่วนของการระดมทรัพยากรที่ทำมาใช้ในการสถานการณ์ความขัดแย้งของกลุ่มผู้รับผิดชอบโครงการ กลุ่มสนับสนุนโครงการ และกลุ่มคัดค้านโครงการ พบว่ามีการใช้ทรัพยากรในรูปแบบคล้ายคลึงกัน อาทิเช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง สื่อบุคคล แผ่นพับ/ใบปลิว โปสเตอร์/ป้ายผ้า/คัทเอ๊าท์ การยื่นหนังสือถึงบุคคลสำคัญ วิทยุกระจายเสียง เสียงตามสาย/หอกระจายข่าว และการจัดเวทีปราศรัย โดยแนวทางการเคลื่อนไหวของกลุ่มคัดค้าน มีหลากหลายรูปแบบ ดังนี้ กลยุทธ์การยึดพื้นที่ทางการเมือง กลยุทธ์การต่อสู้ทางการเมืองเชิงสัญลักษณ์ กลยุทธ์การสื่อสารทางการเมือง กลยุทธ์การต่อสู้ทางกฎหมาย และกลยุทธ์การแสวงหาพันธมิตร นอกจากนี้ยังมีปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลวของการเคลื่อนไหวทางสังคม ๓ ปัจจัย ได้แก่ ผู้นำ/แกนนำ สมาชิก เครือข่ายพันธมิตรและการสร้างพันธมิตร

๑.๗.๑๐ จีรรัตน์ สร้อยเสริมทรัพย์^{๑๓} ได้ทำการศึกษาเรื่อง “มาตรการทางกฎหมายในการบังคับใช้เกี่ยวกับการบุกรุกที่ดินสาธารณะสมบัติของแผ่นดินในประเทศไทย” พบว่า ในสถานการณ์ปัจจุบันที่ดินสาธารณะสมบัติของแผ่นดินในประเทศไทยนั้น มีจำนวนลดลงอย่างมาก โดยมีสาเหตุจากปัญหาบุกรุกที่ดินสาธารณะสมบัติของแผ่นดิน การทำลาย การทำให้เสื่อมสภาพ ในที่สาธารณะสมบัติของแผ่นดิน ที่ใช้ประโยชน์ร่วมกัน จากการศึกษาพบว่าการบุกรุกที่ดินดังกล่าวก่อให้เกิดปัญหามากมาย อาทิเช่น ปัญหาการเข้าซ้อนของกฎหมายในเรื่องอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานที่มีอำนาจดูแลจัดการที่สาธารณะสมบัติของแผ่นดิน ปัญหาข้อโต้แย้งที่เกิดจากการที่รัฐนำที่ดินสาธารณะสมบัติของแผ่นดินไปใช้ประโยชน์อย่างอื่น ซึ่งไม่ใช่ประโยชน์สาธารณะ ปัญหาทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ ปัญหาการบุกรุกโดยไม่มีเจตนาของราษฎร ปัญหาเกิดจากการแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติอันเป็นผลจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจและการพัฒนาประเทศ โดยขาดการวางแผนการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ปัญหาการบุกรุกที่ดินสาธารณะประโยชน์ของแผ่นดินโดยนายทุนภายนอกหรือนายทุนในท้องถิ่น โดยการบุกรุกเพื่อนำที่ดินสาธารณะประโยชน์ของแผ่นดินมาลงทุนในการดำเนินกิจการต่างๆของกลุ่มนายทุน จากปัญหาการบุกรุกที่ดินสาธารณะสมบัติของแผ่นดินซึ่งในปัจจุบันมีจำนวนมากและกลายเป็นปัญหาระดับประเทศ ทำให้ผู้วิจัยเกี่ยวกับการบุกรุกเสนอแนะมาตรการทางกฎหมายที่ใช้ป้องกันเกี่ยวกับการบุกรุกที่ดินสาธารณะสมบัติของแผ่นดินในประเทศไทย คือมาตรการทางกฎหมายในการป้องกัน ได้แก่ การจัดทำทะเบียนที่สาธารณะประโยชน์ การออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง (นสล) การกำหนดอำนาจหน้าที่ของ

^{๑๓} จีรรัตน์ สร้อยเสริมทรัพย์ “มาตรการทางกฎหมายในการบังคับใช้เกี่ยวกับการบุกรุกที่ดินสาธารณะสมบัติของแผ่นดินในประเทศไทย”, รายงานผลการวิจัย, (วิทยาลัยราชพฤกษ์, ๒๕๕๒).

หน่วยงานในการดูแลรักษาสาธารณประโยชน์ของแผ่นดินในประเทศไทย ให้ชัดเจน รัฐบาลควรดำเนินการตามแนวนโยบายของรัฐในด้านที่ดินตามรัฐธรรมนูญ และมาตรการทางกฎหมายในการแก้ไข ได้แก่ มาตรการทางกฎหมายคือ มาตรการตามประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรการทางกฎหมายอาญา มาตรการทางกฎหมายแพ่ง มาตรการทางกฎหมายอื่น และมาตรการทางกฎหมายปกครอง มาตรการในการแก้ไขการบุกรุกสาธารณสมบัติของแผ่นดินโดยองค์การฝ่ายปกครอง ได้แก่ คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ (กปร) สำนักจัดการที่ดินของรัฐ กรมที่ดิน และการใช้กระบวนการควบคุมโดยองค์การตุลาการ ได้แก่ ศาลยุติธรรมและศาลปกครอง

๑.๗.๑๑ ชลากร เทียนส่องใจ^{๑๔} ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การไกล่เกลี่ยคนกลางเชิงพุทธหลักและเครื่องมือสำหรับการจัดการความขัดแย้ง” พบว่าความขัดแย้งของมนุษย์ ซึ่งยากจะหลีกเลี่ยงได้ สาเหตุของปัญหาความขัดแย้งสามารถแบ่งตามปัจจัยภายนอกได้เป็น ๕ ประการด้วยกันคือ ๑) ความขัดแย้งด้านข้อมูล ๒.ความขัดแย้งด้านผลประโยชน์ ๓) ความขัดแย้งด้านความสัมพันธ์ ๔) ความขัดแย้งด้านโครงสร้าง และ ๕) ความขัดแย้งด้านคุณค่าหรือค่านิยม การเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง ถือว่าเป็นอีกทางเลือกในการจัดการความขัดแย้ง โดยมีบุคคลที่ ๓ หรือคนคนกลางเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการปัญหา บทบาทหน้าที่ของคนกลางจะเป็นผู้ที่ให้คำแนะนำ และพร้อมทั้งเสนอแนวทางที่เหมาะสมในการจัดการปัญหาความขัดแย้ง เพื่อที่จะให้คู่กรณีสามารถบรรลุข้อตกลงได้โดยความสมัครใจของทั้งสองฝ่าย ทั้งนี้คนกลางจะไม่มีอำนาจบังคับให้คู่กรณีต้องปฏิบัติตามคำแนะนำแต่อย่างใด

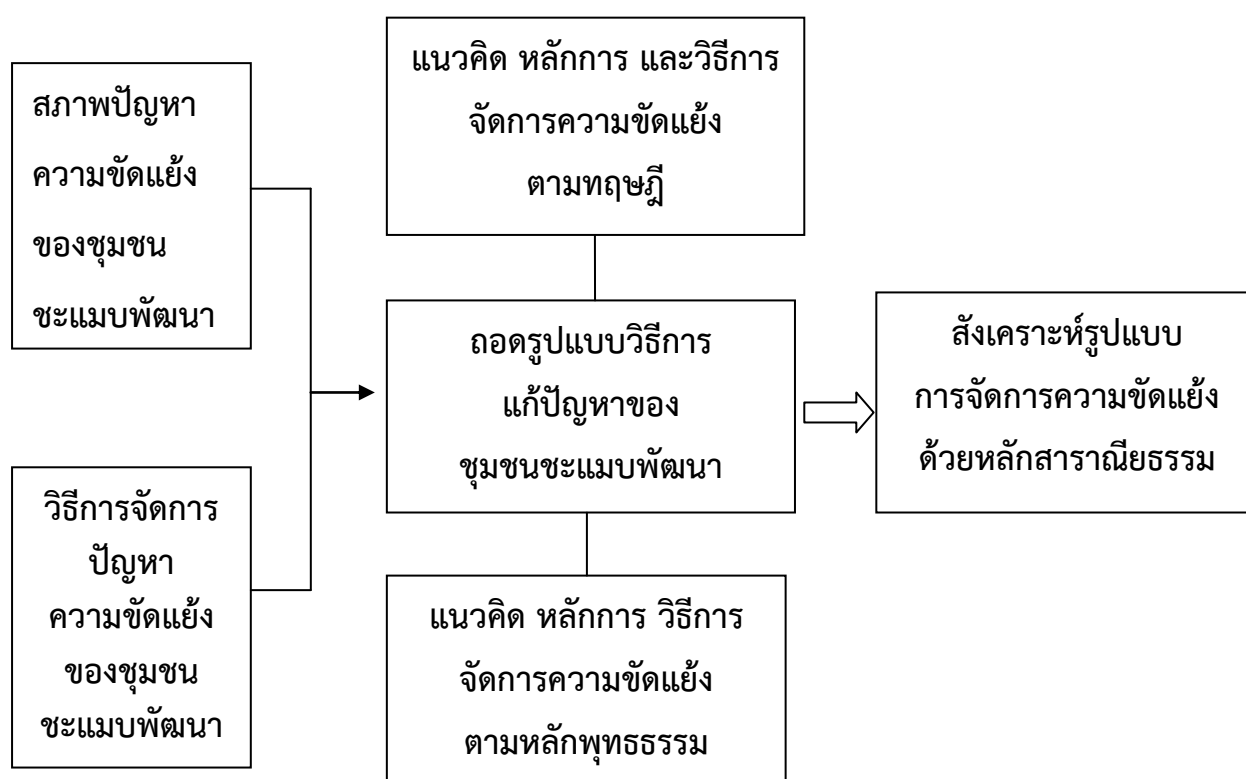
๑.๗.๑๒ อรปรียา วสุมหันต์^{๑๕} ได้ทำการศึกษาเรื่อง “พุทธวิธีจัดการความขัดแย้งในทัศนะของพระไพศาล วิสาโล” พบว่าความขัดแย้งมี ๒ ประเภท คือ ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในจิตใจกับความขัดแย้งภายนอก โดยเกิดจากการทำงานร่วมกันระหว่างเหตุปัจจัยภายใน ซึ่งได้แก่ อกุศลมูล ปญฺญจธรรม กับ เหตุปัจจัยภายนอก การจัดการความขัดแย้งด้วยหลักพระพุทธศาสนานั้น กระทำได้ทั้งเชิงรับ และเชิงรุก หรือทั้งสองอย่างพร้อมกัน โดยนำหลักพุทธธรรมสำคัญมาใช้เป็นเครื่องมือสำคัญ เช่น หลักขันติธรรม หลักอนัตตา หลักอปริหานิยธรรม หลักสามัคคีธรรม เป็นต้น นอกจากนี้ยังสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับวิธีการจัดการความขัดแย้งในยุคปัจจุบัน เช่น การเจรจาไกล่เกลี่ย การประนีประนอมยอมความ การโน้มน้าว การหลีกเลี่ยง หรือ การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลยิ่งขึ้น

^{๑๔} ชลากร เทียนส่องใจ “การไกล่เกลี่ยคนกลางเชิงพุทธ หลักและเครื่องมือสำหรับการจัดการความขัดแย้ง” วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

^{๑๕} อรปรียา วสุมหันต์ “พุทธวิธีจัดการความขัดแย้งในทัศนะของพระไพศาล วิสาโล”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า แนวทางการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น มีหลายรูปแบบหลายวิธี หลายมุมมอง สามารถแสดงออกได้หลายรูปแบบ หลากหลายมุมมอง ทั้งในลักษณะของรูปธรรมและนามธรรม

๑.๘ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๘.๑ ประโยชน์ที่เป็นผลการวิจัยโดยตรง

๑.๘.๑.๑ ได้ทราบแนวคิดเกี่ยวกับความขัดแย้ง และรูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี ตามที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎกและอรรถกถา

๑.๘.๑.๒ ได้ทราบความขัดแย้ง และรูปแบบในการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี ของประชาชนที่บุงรุก ที่ดินสาธารณะในตำบลชะแมบ เขตอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๑.๘.๑.๓ ได้นำเสนอแนวทาง “รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธีเชิงบูรณาการ” ด้วยการนำพุทธสันติวิธีตามหลักสาราณียธรรม มาประยุกต์ใช้ในการจัดการปัญหาความขัดแย้งการบุงรุกพื้นที่สาธารณะ และทำให้ประชาชน สังคม ได้ตระหนักถึงความรัก ความสามัคคี ที่จะส่งผลให้สังคมเกิดสันติสุขต่อไป

๑.๙.๒ ประโยชน์ที่จะเกิดจากการที่มีผู้นำผลการวิจัยนี้ไปใช้

๑.๙.๒.๑ ชุมชนก็จะเกิดมีความรัก ความเมตตาต่อกัน มีความเห็นอกเห็นใจกัน และอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เกิดความสามัคคีร่วมมือร่วมใจกัน

๑.๙.๒.๒ ทำให้ลดปัญหาความขัดแย้ง (ทะเลาะวิวาท) ความอดอยากยากเข็ญ (เพราะมีการช่วยเหลือกัน) ซึ่งเป็นปัญหาทางเศรษฐกิจ ปัญหาลักขโมย ปัญหายาเสพติด และปัญหาอาชญากรรม

๑.๙.๒.๓ เมื่อชุมชนมีความสามัคคี มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ก็จะเกิดการพัฒนาในชุมชน ทำให้เข้มแข็ง และหาหนทางที่จะมีที่พักอาศัย (บ้าน) ในที่ดินของตนเอง เลิกบุกรุกสถานที่สาธารณะ

๑.๙.๒.๔ เป็นแบบอย่างให้ชุมชนอื่นได้ศึกษา และนำไปเป็นแบบอย่าง

๑.๙.๒.๕ ส่วนทางราชการเอง ก็จะสามารถพัฒนาที่ดินสาธารณะที่มีอยู่ ได้สะดวกไม่ต้องใช้กฎหมายดำเนินคดีกับผู้บุกรุก ซึ่งอาจถึงขั้นรุนแรงหากเกิดกรณีขัดขึ้น ดังนั้นความเจริญก็จะเกิดขึ้นกับท้องถิ่นและประเทศชาติ

บทที่ ๒

แนวคิด หลักการ และวิธีการจัดการความขัดแย้ง

การศึกษาตามแนวทางในการจะจัดการปัญหาความขัดแย้ง จำเป็นต้องศึกษาทำความเข้าใจ ประเด็นของความขัดแย้งคืออะไร สาเหตุของความขัดแย้งคืออะไร แนวทางหรือวิธีการใดบ้างที่จะใช้ในการจัดการความขัดแย้ง ซึ่งในบทนี้ผู้วิจัยจะได้นำเสนอแนวทางการจัดการความขัดแย้ง ตามหลักสันติวิธี และแนวทางการจัดการความขัดแย้งตามหลักพุทธสันติวิธี โดยมุ่งกรณีที่มีการนำหลักสารานุกรมมาใช้แก้ปัญหาความขัดแย้ง โดยลำดับดังนี้

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับความขัดแย้ง

นักขัดแย้งวิทยา (Conflict Theorists) ที่จัดอยู่ในกลุ่มของนักสังคมวิทยา (Social Theorists) มองว่า “มนุษย์เป็นสัตว์สังคม” (Social Animals) ที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคม และเป็นส่วนหนึ่งของผลผลิตจากการคบหาสมาคมซึ่งกันและกันของบุคคลในสังคม ซึ่งการที่มนุษย์จะสามารถดำรงชีวิตอยู่รอดในสังคมได้นั้น จำเป็นที่จะต้องอาศัยปัจจัยทางชีวภาพ และปัจจัยด้านอื่น ๆ เพื่อสนอง “ความต้องการ” ของตนเอง

จากประเด็นที่ว่าด้วยความต้องการดังกล่าว “กัลตุง” ชี้ให้เห็นว่า มนุษย์นั้นมีความต้องการขั้นพื้นฐาน ๔ ประการ คือ (๑) การดำรงชีวิต (Survival) (๒) การมีความเป็นอยู่ที่ดี (Welfare) (๓) การมีเสรีภาพ (Freedom) และ (๔) การมีเอกลักษณ์และความรู้สึกมีความหมายในชีวิต (Identity) แต่การที่มนุษย์ไม่ได้รับการตอบสนองความต้องการ หรือไม่สามารถที่จะสนองตอบความต้องการขั้นพื้นฐานดังกล่าวให้แก่ตัวเองได้อย่างเพียงพอ จึงทำให้มนุษย์เกิด “ความขัดแย้ง”^๑

ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้เกิดคำถามว่า “ความขัดแย้ง” คืออะไร เกี่ยวข้องกับมนุษย์ในฐานะที่เป็น “สัตว์สังคม” อย่างไร

๒.๑.๑ ความหมายของความขัดแย้ง

“ความขัดแย้ง” มาจากภาษาอังกฤษว่า “Conflict” มาจากภาษาละติน ว่า “Confligere” แปลว่า การต่อสู้ (Fight) การทำสงคราม (Warfare) ความไม่ลงรอย หรือเข้ากันไม่ได้ (Incompatibility) การขัดซึ่งกันและกัน หรือการเป็นปรปักษ์ (Opposition) หมายถึง “การที่

^๑ ดูรายละเอียดใน พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, “รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี”

บุคคลสองคน กลุ่มบุคคล มีความเห็น ความเชื่อ ความต้องการไม่เหมือนกัน โต้แย้ง หรือโต้เถียงกัน และดิ้นรน ต่อสู้ และแข่งขันกัน”^๒

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ให้คำนิยามไว้ว่า คำว่า “ขัดแย้ง” ประกอบด้วย คำสองคำ กล่าวคือ “ขัด” ซึ่งหมายถึง การไม่ทำตาม ผ่าฝืน ขืนไว้^๓ และ “แย้ง” หมายถึง ไม่ตรงหรือลงรอยเดียวกัน ต้านไว้ ทานไว้ ฉะนั้น จึงสรุปได้ว่า “ขัดแย้ง” นั้นหมายถึงการที่บุคคลทั้งสองฝ่ายไม่ลงรอยกัน จึงพยายามที่จะต้านทานฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งที่ตนเองมีความคิด หรือการกระทำที่ “ไม่สอดคล้อง” หรือ “ไม่สมนัย” กับบุคคล หรือกลุ่มบุคคลอื่นในครอบครัว หรือสังคม

เจมส์ โค (James Kho) และคณะเห็นว่า “ความขัดแย้ง หมายถึง การต่อสู้กัน หรือการแข่งขันกันระหว่างความคิด ความเห็น ความสนใจ หรือผลประโยชน์ มุมมอง ทัศนคติ ค่านิยม แนวทาง ความชอบ อำนาจ สถานภาพ ทรัพยากร” ซึ่งความขัดแย้งในลักษณะนี้อาจจะเกิดขึ้นในบุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือขัดแย้งกับบุคคลอื่น หรือระหว่างคนใดคนหนึ่งกับกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หรือหลายๆ กลุ่ม ของบุคคล หรือนิติบุคคล หรือระหว่างกลุ่มบุคคลหลายคนที่อยู่ในกลุ่มหนึ่งกับอีกกลุ่มหนึ่ง หรือกับอีกหลาย ๆ กลุ่มของบุคคล^๔

โยฮัน กัลตุง (Johan Galtung) เป็นนักวิชาการด้านสันติภาพ มองว่า การที่มนุษย์ไม่ได้รับการตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานทั้ง ๔ ประการ หรือไม่สามารถที่จะสนองตอบความต้องการขั้นพื้นฐานดังกล่าวให้แก่ตัวเองอย่างเพียงพอ นั่นเอง จึงทำให้มนุษย์เกิดความขัดแย้งและความรุนแรงขึ้นในสังคม ด้วยเหตุนี้ความต้องการขั้นพื้นฐานดังกล่าวจะเป็นตัวเร่งที่ทำให้เกิดความขัดแย้ง และความรุนแรงขึ้น ซึ่งลักษณะแห่งการเกิดความ รุนแรงมีอยู่ ๒ ลักษณะ คือ ความรุนแรงทางตรง เช่น การถูกทำร้ายร่างกาย การถูกชิงทรัพย์ และความรุนแรงทางโครงสร้าง เช่น การที่เด็กจำนวนมากต้องเสียชีวิตเพราะขาดอาหาร ในขณะที่มีคนจำนวนมากมีอาหารรับประทานเหลือเฟือ นอกจากนั้น กัลตุงมองว่า ผลของความรุนแรงนอกจากจะเป็นผลทางร่างกายหรือทางวัตถุแล้ว ยังส่งผลทางจิตใจอีกด้วย^๕

รศ.ดร.ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ ให้ความเห็นต่อประวัติศาสตร์ความขัดแย้งว่า “ประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติไม่เคยว่างเว้นจากความขัดแย้ง ไม่ว่าจะในระดับบุคคล มนุษย์มิได้ถือ

^๒ ม.ร.ว.พฤษทิสาณ ชุมพล, “สันติภาพภายใต้เงาของความขัดแย้งทางสังคมและการเมือง”, ใน มนุษย์กับสันติภาพ, (ศรีเพ็ญ ศุภพิทยากุล บรรณาธิการ), (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๔๑.

^๓ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, ๒๕๔๖), หน้า ๑๗๖.

^๔ เจมส์ โค และคณะ (ผู้แต่ง), วันชัย วัฒนศัพท์ และคณะ (ผู้แปล), คู่มือการเพิ่มพลังความสามารถกระบวนการจัดการข้อพิพาท, (นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๔๕), หน้า ๒.

^๕ โยฮัน กัลตุง, (สมชัย เย็นสบาย แปล), พุทธสันติวิธี: ทฤษฎีเชิงโครงสร้าง (กรุงเทพฯ: ปาจารย์สาร, ๒๕๓๘), หน้า ๑๒.

กำเนิดมาเหมือนกันแต่เป็นความแตกต่างอันเป็นผลมาแต่พันธุกรรม หรือสภาพแวดล้อมทางสังคม” แต่อาจารย์มองความขัดแย้งในแง่บวกว่า “บ่อยครั้งที่ความขัดแย้ง มักเป็นพลังขานแห่งชีวิต (Elan Vital) ของมนุษย์ เพราะมันโน้มเอียงทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์อันยังประโยชน์แก่สังคมมนุษย์”^๖

ความหมายของความขัดแย้งบนฐานแนวคิดของนักสังคมวิทยาหลายๆ ท่านว่า “ความขัดแย้งดำรงอยู่ทั่วไป เป็นเรื่องธรรมดา และฝังรากลึกอยู่ในสังคม ความขัดแย้งเกิดขึ้นตั้งแต่มีมนุษย์ ๒ คนในโลกนี้แล้ว การดำรงอยู่ของมนุษย์อีกคนหนึ่งหมายถึงโอกาสที่มนุษย์คนแรกจะเข้าไปสวมบทบาทและ/หรือครอบครองทรัพย์สิน หรือดำรงตนอยู่ในที่ของอีกคนนั้นเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ยากยิ่ง”^๗

พระมหาพรหมชา ธมมหาโส รศ.ดร. ได้ให้คำนิยามในลักษณะ เป็นการมองในหลายมิติด้วยกัน ทั้งในแง่รัฐศาสตร์ที่มองประเด็นเรื่องอำนาจ ในแง่การเมืองที่มองประเด็นเรื่องการตัดสินใจในเชิงนโยบายสาธารณะ และในแง่ของสังคมวิทยาที่กลุ่มคนในสังคมอาจกระทบกระทั่งกันเกี่ยวกับผลประโยชน์และอุดมการณ์ความขัดแย้ง เป็นความรู้สึกหรือปฏิกิริยาของบุคคลหรือกลุ่มคน ที่มีความคิดเห็น ค่านิยม และ เป้าหมายไม่เป็นไปในทางเดียวกัน รวมทั้งการต่อสู้เพื่อทรัพยากรที่มีอยู่จำกัด หรือการที่ฝ่ายหนึ่งรุกล้ำหรือขัดขวางการกระทำอีกฝ่ายเพื่อให้เป้าหมายของตนบรรลุผล ซึ่งความขัดแย้งดังกล่าวอาจจะสะท้อนออกมาในรูปของความไม่รุนแรง หรือรุนแรงก็ได้ทำให้ความหมายของความขัดแย้งสามารถสรุปได้ ๒ แนวทาง คือ

(๑) ความหมายของความขัดแย้งในแง่บวก หมายถึง ความขัดแย้งที่ก่อให้เกิดในเชิงสร้างสรรค์ และก่อให้เกิดผลดีต่อตัวเอง องค์กร และสังคมทั้งในแง่ของทัศนคติ และพฤติกรรม ในบางคราวเมื่อเกิดความขัดแย้งแล้ว ก็สามารถที่จะหาทางออกในเชิงสมานฉันท์

(๒) ความหมายของความขัดแย้งในแง่ลบ หมายถึง ความขัดแย้งที่ก่อให้เกิดผลเสีย และบรรยากาศที่ไม่ดีต่อตัวเอง องค์กรและสังคม อันเป็นการสะท้อนรูปลักษณ์ของความขัดแย้งออกมาในมิติของ “ความรุนแรง” ไม่ว่าจะเป็นการด่ากัน การทะเลาะวิวาท ทำร้ายร่างกาย และทำสงครามประหัตประหารซึ่งกันและกัน

๒.๑.๒ สาเหตุของความขัดแย้ง

สาเหตุความขัดแย้งตามทัศนคติต่างๆ สามารถแบ่งกลุ่มสาเหตุของความขัดแย้งได้เป็น ๖ กลุ่ม คือ^๘

^๖ ชัยวัฒน์สถานันท์, สันติทฤษฎี/วิถีวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร: เรือนแก้วการพิมพ์, ๒๕๓๙), หน้า ๓๖.

^๗ ชัยวัฒน์ สถานันท์, สันติทฤษฎี/วิถีวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร: เรือนแก้วการพิมพ์, ๒๕๓๙), หน้า ๓๖.

^๘ พระมหาพรหมชา ธมมหาโส, รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี: ศึกษาวิเคราะห์กรณีลุ่มน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงใหม่, หน้า ๓๕.

๑. กลุ่มที่มองว่า ความขัดแย้งเกิดจากปัจจัยภายใน ซึ่งมี ๒ แนวความคิด ที่เห็นด้วย คือ เมื่อ กลุ่มนักคิดทางศาสนา กับกลุ่มนักคิดเชิงพฤติกรรมศาสตร์ นักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา เห็นว่า “ความอยากได้ อยากใหญ่ และใจแคบ” ถือได้ว่าเป็น “ตัวการสำคัญ” ที่ทำให้เกิด “ความหวาดกลัว ระวัง และไม่ไว้ใจกัน” และบอกว่า “ตัวปัญหา” ของความขัดแย้งอยู่ที่ “อวิชชา” ซึ่งแตกกิ่งใหญ่ออกมาเป็น “ความโลภ ความโกรธ และความหลง” โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความโกรธอันเป็นสภาวะที่ทำให้เกิดความเกลียดชัง ทำร้ายและฆ่ากันในหมู่คณะ^๔

นักพฤติกรรมศาสตร์ มักจะมองในแง่ของสัญชาตญาณ และสันดานของมนุษย์ ที่มาของความขัดแย้ง นักคิดของกลุ่มนี้ มองว่า “สาเหตุของการขัดแย้ง” นั้น เกิดจาก “สันดานมนุษย์และสัตว์ในทุกสังคม” โดย **คอนราด ลอเรนซ์** (Konrad Lorenz) ได้อธิบายว่า ความขัดแย้งของมนุษย์เกิดจากพื้นฐานของแนวความคิดสัญชาตญาณความก้าวร้าว (instinctual theories of aggression) ในขณะที่นักพฤติกรรมศาสตร์หลายท่าน เช่น **มองเทจ** (Mongtague) ที่ศึกษาในเรื่องมนุษย์และความก้าวร้าว **กอร์เนย์** (Gorney) ซึ่งศึกษาในเรื่อง มนุษย์ และ **สตอร์** (Storr) ซึ่งศึกษาในเรื่องความก้าวร้าวของมนุษย์ ก็ได้ชี้ไปในทิศทางเดียวกันว่า ความขัดแย้งและการต่อสู้ เป็นกระบวนการทดแทนหรือชดเชย สิ่งที่เป็นสัญชาตญาณก้าวร้าวทำลายล้างมนุษย์ โดยผ่านทางความขัดแย้งหรือการแข่งขัน

๒. กลุ่มที่มองว่า ความขัดแย้งเกิดจากความต้องการ นักคิดในกลุ่มนี้ ชี้ว่า ความต้องการด้านเศรษฐกิจ และสังคมเป็นตัวแปรสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้เกิดความขัดแย้งในสังคม สิ่งที่เขานำมายืนยันข้อสมมุติฐานก็คือ ดัชนีชี้ความแตกต่างทางเศรษฐกิจ ก็คือรายได้ สิทธิพลเมือง และการมีงานทำ เป็นต้น ส่วนตัวแปรตัวความต้องการด้านสังคมก็คือ ระดับการศึกษา ความทันสมัย และฐานะทางสังคม ซึ่งความแตกต่างดังกล่าวจัดได้ว่าเป็นสิ่งกระตุ้นให้คนในสังคมเกิดความขัดแย้งระหว่างกัน

๓. กลุ่มที่มองว่า ความขัดแย้งเกิดจากอำนาจ นักคิดกลุ่มนี้ มองว่า ความขัดแย้งเกิดจาก “อำนาจ” โดยได้ชี้ให้เห็นว่า บางครั้งอำนาจมีอยู่น้อยหายาก กลุ่มย่อย ๆ ในองค์กรทางสังคมจึงต้องแข่งขันต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจอันน้อยนั้น” ด้วยเหตุนี้จึงทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้นในกลุ่มของสังคม และประเด็นสำคัญ คือ ความไม่เท่าเทียม หรือความไม่สัมพันธ์กันของอำนาจระหว่างบุคคลใด ซึ่งความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกันของอำนาจเป็นลักษณะสำคัญที่สุดของความขัดแย้งสาเหตุเพราะ “ระดับของอำนาจที่แตกต่างกัน เป็นผลให้คู่อริเริ่มตระหนักถึงความแตกต่างกัน ทำให้มีการแสวงหาวิธีการเพื่อให้ได้มาซึ่งความมีอำนาจ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “ผู้มีอำนาจ” มักจะใช้ “อำนาจเหนือ” (Power Over) กับผู้ที่มีอำนาจน้อยกว่า จะทำให้กระบวนการในการจัดการความ

^๔ พระมหาพรชชา ธรรมหาโส, รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี: ศึกษาวิเคราะห์กรณีลุ่มน้ำแม่ น้ำตาช้าง จ.เชียงใหม่, หน้า ๓๕.

ขัดแย้งเป็นไปด้วยความยากลำบาก การมี “อำนาจร่วม” (Power with) เป็นกระบวนการในการใช้การมีส่วนร่วม หรือสร้างความร่วมมือให้เกิดขึ้นในกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับโครงการต่าง ๆ

๔. กลุ่มที่มองว่า ความขัดแย้งเกิดจากค่านิยม (Values) ประกอบไปด้วยประเด็นหลัก ๆ หลายประการ กล่าวคือ ความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี ศาสนา ภาษาหรือชาติพันธุ์ เป็นต้น อันเป็นสิ่งที่แสดงออกทางความคิดหรือการกระทำ แบ่งความขัดแย้งทางวัฒนธรรมออกเป็นสองรูปแบบ กล่าวคือ (๑) ความขัดแย้งที่เกิดจากวัฒนธรรมหลักที่แตกต่างกันสองชนิด (Primary Cultural Conflict) (๒) ความขัดแย้งที่เกิดจากมีกระแสวัฒนธรรมรอง (Secondary Culture Conflict) บางทัศนะมองว่าความขัดแย้งที่สำคัญที่สุดเกิดจากพื้นฐานทางวัฒนธรรม เห็นได้จากความขัดแย้งระหว่างวัฒนธรรมตะวันตกกับวัฒนธรรมอิสลาม

นอกจากนี้ บางทัศนะเห็นว่า ความขัดแย้งด้านชาติพันธุ์-ชาตินิยม (Ethno-Nationalism) สามารถพัฒนาตัวไปสู่ความขัดแย้งด้านประวัติศาสตร์ มาสู่ความขัดแย้งด้านวัฒนธรรม ในที่สุด ซึ่งลัทธิเผ่าพันธุ์ ลัทธิเชื้อชาตินิยม (Ethnocentrism) และการยึดหลักโดยเน้นศาสนาของตัวเองเป็นศูนย์กลาง (Religion Centric) นั้นเป็นตัวแปรสำคัญที่จะทำให้เกิดความขัดแย้งในยุคปัจจุบัน

๕. กลุ่มที่มองว่า ความขัดแย้งเกิดจากโครงสร้างสังคม การกดขี่ขูดรีดทางชนชั้น โดยเฉพาะในสังคมทุนนิยมซึ่งโครงสร้างสังคมมีการแบ่งชนชั้นสูง และเป็นชนชั้นที่กดขี่ขูดรีด ดังนั้นความขัดแย้ง ทางสังคมจึงเกิดจากการกดขี่ระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ความขัดแย้งเรื่องในสังคมเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้

๖. กลุ่มที่มองว่า ความขัดแย้งเกิดจากข้อมูล ข่าวสาร หรือการสื่อสารที่ไร้ประสิทธิภาพ การรับรู้ที่ผิดพลาด ความเข้าใจที่คลาดเคลื่อน มีส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดความขัดแย้ง เห็นได้ว่าการเกิดของสงครามเป็นผลสืบเนื่องจากความผิดพลาดในการรับรู้และการประเมินที่ผิดพลาด เช่น กรณีสงครามเวียดนาม เกิดจากลักษณะทางด้านจิตใจและการรับรู้ที่ผิดพลาดในการประเมินสถานการณ์ของบุคคลสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจในนโยบายเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ของอเมริกา มาถึงสมัยปัจจุบันปัญหาที่จะเกิดขึ้นก็คือ วิจารณ์ญาณในการกลั่นกรอง เพราะการที่ข้อมูลมีมากมาย ซึ่งสามารถแสวงหาได้จากสื่อสิ่งพิมพ์ หรืออินเทอร์เน็ต และขาดการกลั่นกรองข้อมูลอย่างมีวิจารณ์ญาณ หรือขาดการแยกแยะ วิเคราะห์และสังเคราะห์แล้ว ทำให้เกิดความขัดแย้งได้

๒.๑.๓ ประเภทของความขัดแย้ง ในทัศนะของนักวิชาการมีผู้จัดประเภทของความขัดแย้ง แตกต่างกันไป ผู้วิจัยได้รวบรวมนำเสนอได้ดังนี้

๒.๑.๓.๑ แบ่งตามมูลเหตุความขัดแย้ง

จอห์น แมคคอนแนลและคริสโตเฟอร์มัวร์ ได้แยกความขัดแย้งออกเป็น ๕ ประเด็นด้วยกัน คือ

(๑) **ความขัดแย้งด้านข้อมูล (Data Conflict)** ได้แก่ ข้อมูลขัดกัน ขาดข้อมูล เข้าใจผิด ขาดการสื่อสาร หรือสื่อสารไม่ถูกต้อง สับสนเรื่องหน้าที่ มุมมองต่างกันในเรื่องของข้อมูล

(๒) **ความขัดแย้งด้านผลประโยชน์ (Interest Conflict)** ได้แก่ ขัดแย้งเกี่ยวกับ ทรัพยากรทางด้านธรรมชาติ หรือสิ่งต่าง ๆ ที่ปรารถนาและต้องการ เช่น อำนาจ ตำแหน่งหน้าที่

(๓) **ความขัดแย้งด้านความสัมพันธ์ (Relationship Conflict)** ได้แก่ บุคลิกภาพ และ พฤติกรรมที่ต่างกัน พฤติกรรมทางลบที่เกิดขึ้นซ้ำซาก และวิธีการในการทำสิ่งต่าง ๆ แตกต่างกันไป เช่น วิธีการทำงานต่างกัน การตัดสินใจต่างกัน

(๔) **ความขัดแย้งด้านโครงสร้าง (Structural Conflict)** ได้แก่ การแก่งแย่ง โดย เปลี่ยนแปลงระเบียบกฎเกณฑ์เดิมด้วย ขัดแย้งเกี่ยวกับระเบียบปฏิบัติ ขัดแย้งเนื่องจากขาดความ ยุติธรรม

(๕) **ความขัดแย้งด้านคุณค่าหรือค่านิยม (Value Conflict)** ได้แก่ ศาสนา โลกทัศน์ หรือความเชื่อต่างกัน การให้ความสำคัญที่ต่างกัน เกณฑ์ประเมินต่างกัน ภูมิหลังทางวัฒนธรรม ต่างกัน ภูมิหลังส่วนบุคคลต่างกัน พื้นฐานทางประวัติศาสตร์ต่างกัน

๒.๑.๓.๒ แบ่งตามแนวคิดนักจิตวิทยา

นักวิชาการทางด้านจิตวิทยาบางท่านก็ได้แบ่งย่อยความขัดแย้งออกเป็น ๔ ประเภท ด้วยกันกล่าวคือ

(๑) **ความขัดแย้งด้านเป้าหมาย** คือความขัดแย้งอันเนื่องมาจากการที่เป้าหมายที่ แตกต่างกันไป ซึ่งเกิดขึ้นเมื่อบุคคลหนึ่งมีความต้องการต่อสิ่งที่จะได้รับแตกต่างจากอีกบุคคลหนึ่ง

(๒) **ความขัดแย้งด้านความคิด** คือความขัดแย้งอันเนื่องมาจากการที่แต่ละฝ่ายมีความ คิดเห็นที่ไม่ลงรอยกัน

(๓) **ความขัดแย้งด้านความรู้สึก** คือความขัดแย้งที่เกิดขึ้นมาเมื่อบุคคลหนึ่งมี ทัศนคติ หรือความรู้สึกที่ขัดแย้งกับอีกฝ่ายหนึ่ง ตัวอย่างความขัดแย้งแบบนี้สามารถพบเห็นได้จาก บุคคล ๒ คนที่มีความชอบและรสนิยมไม่เหมือนกัน

(๔) **ความขัดแย้งด้านพฤติกรรม** คือความขัดแย้งอันเนื่องมาจากการที่บุคคลหนึ่ง กระทำบางสิ่งบางอย่าง ซึ่งไม่เป็นที่ยอมรับของอีกฝ่ายหนึ่ง เช่น พุดจาหยาบคาย หรือดูหมิ่น เหยียด หยาม เมื่อก้าวโดยสรุปแล้วจะเห็นว่า ความขัดแย้งสามารถแบ่งออกเป็น ๒ ประเภทหลัก กล่าวคือ ความขัดแย้งภายใน (Internal Conflict) อันได้แก่ ความขัดแย้งในแง่ความคิด ความรู้สึกคุณค่า และรสนิยมที่แตกต่าง และความขัดแย้งภายนอก (External Conflict) อันได้แก่ ความขัดแย้งที่เกิด จากความสัมพันธ์ ผลประโยชน์ ข้อมูล โครงสร้างทางสังคมที่แตกต่างกัน

จากแนวคิดที่ว่าด้วยการจัดประเภทของความขัดแย้งดังที่ได้กล่าวข้างต้นพบว่า จอห์น แมคคอนแนลและคริสโตเฟอร์มัวร์ดูเหมือนจะให้น้ำหนักต่อความขัดแย้งภายนอก ในขณะที่

นักจิตวิทยามุ่งเน้นไปที่ความขัดแย้งภายใน ซึ่งมีติของการมองในลักษณะนี้ดูประหนึ่งว่าเป็นการมองจากภายนอกเข้ามาข้างใน (Insight in Approach) กับการมองที่มุ่งเน้นจากข้างในไปสู่ภายนอก (Insight out Approach) ซึ่งการมองทั้งสองนี้ทำให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจได้ว่า ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นนั้น เป็นความขัดแย้งประเภทใด อันจะทำให้ง่ายต่อการแก้ไขมากยิ่งขึ้น

๒.๑.๓.๓ แบ่งตามลักษณะที่แสดงออก

ในขณะเฮนกิน (Henkin) และศ.นพ.วันชัย วัฒนศัพท์ มองว่า “ความขัดแย้ง” นั้น มีการซ่อนตัว เกิดขึ้น ดำรงอยู่ และปรากฏตัวอย่างต่อเนื่องในบุคคล หรือกลุ่มบุคคลนั้น โดยชี้ให้เห็นว่า

(๑) **ความขัดแย้งที่ซ่อนอยู่** หรือความขัดแย้งแฝง (Latent Conflict) หมายถึง สภาวะการณ์ของความขัดแย้งที่มีแนวโน้มที่จะเกิดความขัดแย้ง หรือความขัดแย้งที่ซ่อนตัว และครุ่นอยู่ภายในจิตใจ หรือภายนอกของบุคคล หรือกลุ่มบุคคล ซึ่งความขัดแย้งชนิดนี้ไม่มีลักษณะที่ปรากฏอย่างชัดเจน อย่างไรก็ตาม เมื่อบุคคลหรือกลุ่มบุคคลไม่ตระหนัก หรือให้ความใส่ใจต่อความขัดแย้งชนิดนี้ สถานการณ์ความขัดแย้งก็จะเริ่มสำแดงและปรากฏออกมาภายนอก ให้เราให้เห็นอย่างชัดเจน

(๒) **ความขัดแย้งที่ปรากฏขึ้น** หรือความขัดแย้งกำลังก่อตัวเกิดขึ้น (Emerging Conflict) หมายถึง สถานการณ์ที่คู่กรณีหรือประเด็นที่คู่กรณีมีส่วนเกี่ยวข้องมองเห็น และรับรู้ร่วมกันแล้วว่า ความขัดแย้งได้เกิดขึ้นแล้ว ซึ่งคู่กรณีอาจจะมีความตึงเครียดที่เห็นได้อย่างชัดเจน แต่อาจจะยังไม่จำเป็นต้องมีการโต้เถียงกัน การเจรจา หรือการแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้น

(๓) **ความขัดแย้งที่ปรากฏชัดเจน** หรือความขัดแย้งที่ปรากฏออกมาแล้ว (Manifest Conflict) หมายถึง สถานการณ์ที่คู่กรณีต่างก็ได้เข้าไปมีส่วนรู้เห็นในความขัดแย้งที่เกิดขึ้นอยู่แล้ว จนพบกับสภาพความขัดแย้งที่ไม่มีทางออก บางครั้งความขัดแย้งที่เห็นได้ชัดก็อาจเป็นผลมาจากความขัดแย้งที่ยังแฝงตัวอยู่ไม่ปรากฏขึ้นอย่างชัดเจน เช่น กรณีเพื่อนบ้านใกล้เคียงมีเรื่องขัดแย้งกันโดยมีการโต้เถียงกันในประเด็นที่เกี่ยวกับการใช้ที่ดินหรือนโยบายสิ่งแวดล้อมเป็นส่วนใหญ่ ตัวคู่กรณีอาจไม่ได้ตระหนักว่า แท้จริงแล้วมีความขัดแย้งที่ซ่อนเร้นด้านนโยบาย แต่เขาไม่ได้คิดถึง คำนึงถึงนโยบาย หรือข้อกฎหมายใด ๆ

๒.๑.๔ ผลของความขัดแย้ง

(๑) **ทำให้เกิดความรู้ใหม่ทางวิชาชีพ** กลุ่มนี้มองว่าความขัดแย้งมีการเปลี่ยนแปลงตัวเอง หรือถูกเปลี่ยนแปลงเป็นระยะ ๆ โดยที่ปรากฏการณ์ของสิ่งใหม่จะเกิดขึ้นจากกระบวนการของความขัดแย้ง ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงจากสภาวะหนึ่งไปสู่อีกสภาวะหนึ่ง เช่น การประยุกต์วิชาชีพวิธีของ เฮเกล (Hegel) เข้ากับข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ ซึ่งมาร์กซ์ (Marx) อธิบายว่า ความขัดแย้งทางชนชั้นเป็นผลของการพัฒนาที่ซับซ้อนจากอดีต หลังจากนั้นจะเปลี่ยนแปลงและดำเนินไปสู่

การปฏิบัติอย่างสมบูรณ์แบบในขั้นสุดท้าย และก่อให้เกิดสังคัมที่ปราศจากความขัดแย้งในที่สุด เนื่องจากผลประโยชน์ทางชนชั้นถูกขจัดโดยสิ้นซากไม่มีเหลืออีกต่อไป

(๒) **ก่อให้เกิดพัฒนาการขั้นแรกของวัฏจักร** และมีการก่อตัวเคลื่อนไหวเป็นระยะ ๆ ซึ่งประเด็นนี้ **คริสเบิร์ก (Kriesberg)** ได้เสนอตัวแบบวิเคราะห์วัฏจักรความขัดแย้งว่า ในระยะเริ่มแรกของความขัดแย้งมีการก่อตัวของคนที่มีความประสงค์ขัดแย้งกันก่อนแล้ว พัฒนาไปสู่การตระหนักรู้ (Awareness) คือคู่กรณีต้องมีความเชื่อ หรือรู้ว่าเป้าหมายของตนเข้ากันไม่ได้

(๓) **ความขัดแย้งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง** **เจมส์ โค** เป็นผู้เสนอแนวคิดนี้ โดยเขา มองว่า “ความเห็นที่ขัดแย้ง ความแตกต่างในความคิด ในค่านิยม ในรสนิยม มีส่วนสำคัญในการ กระตุ้นให้เราแสวงความชัดเจน และพัฒนาไปสู่การพูดคุย และการทำความเข้าใจกัน” ซึ่งประเด็นนี้ สอดคล้องกับคำพูดบางประโยคที่ว่า “ที่ใดไม่มีปัญหา ที่นั่นไม่มีความก้าวหน้า” อันเป็นการสร้าง โอกาสที่เกิดจากวิกฤติการณ์ของความขัดแย้งเพื่อพัฒนาสิ่งที่ขัดแย้งกันไปสู่ การเปลี่ยนแปลงในเชิง บวกมากยิ่งขึ้น

๔. **ความขัดแย้งก่อให้เกิดพลังงาน** ความขัดแย้งทำให้ร่างกายของเรานั้นหลั่งสารแอดดรีนาลิน(Adrenalin)ออกมา และทำให้เราเกิดอารมณ์ จนส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงพลังงานที่มีอยู่ในร่างกายให้กลายเป็นได้ทั้งบวกและทางลบ

๕. **ความขัดแย้งทำให้เกิดการปฏิสังสรรค์** ความขัดแย้งเป็นรูปแบบหนึ่งของการปฏิสังสรรค์ที่เห็นรูปธรรมได้อย่างชัดเจน ซึ่งการปฏิสังสรรค์ดังกล่าวจะทำให้สังคัมเกิดความกลมเกลียวและเป็นเอกภาพมากยิ่งขึ้น ความขัดแย้งเป็นพลังทะยานแห่งชีวิต

สรุป ผลของการขัดแย้งสามารถสะท้อนได้ทั้งเชิงทำลาย และเชิงสร้างสรรค์ กล่าวคือ หากมองในแง่ของความขัดแย้ง อาจเป็นเหตุให้นำไปสู่ความรุนแรง และทำลายระบบสัมพันธ์ทั้งในระดับบุคคลและลำดับสังคัม แต่ถ้าบุคคลใดมองความขัดแย้งในทางสร้างสรรค์ จะมุ่งที่จะหาวิธีการจัดการที่ให้ก่อเกิดประโยชน์แก่ทุกฝ่าย และเพื่อคลี่คลายปัญหาด้วยแนวทางสันติวิธี ดังนั้นผลของความขัดแย้งจะเป็นอย่างไรนั้น ขึ้นอยู่กับมุมมองของบุคคลที่เกี่ยวข้อง แนวคิดของความขัดแย้งในทางสร้างสรรค์ ทำให้นักสันติวิธีมองหาแนวคิด วิธีการจัดการความขัดแย้งตามหลักสันติวิธีดังจะได้ ศึกษาในลำดับต่อไป

๒.๒ แนวคิดวิธีการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธี

๒.๒.๑ ความหมายของสันติวิธี

“สันติวิธี” นั้น ราชบัณฑิตยสถานให้คำจำกัดความว่า “วิธีที่จะก่อให้เกิดความสงบ” เช่น “เจรจาสงบศึกโดยสันติวิธี” วิธีการที่ไร้ความรุนแรง มุ่งให้เกิดความเป็นธรรมในสังคม โดยที่ในตัวเองก็เป็นวิธีการซึ่งให้ความเป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย เราอาจจะเรียกรูปแบบวิธีการดังกล่าวว่า “สันติวิธี”^{๑๐} ประเวศ วะสีนิยามว่า “สันติวิธี...คือ การป้องกันการละเมิดสิทธิมนุษยชนของสภาพการใช้ความรุนแรงและสงคราม” โดยให้เหตุผลว่า “ในการสงคราม ไม่ว่าในครั้งโบราณหรือในปัจจุบัน จะมีการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างรุนแรงโดยไม่สามารถทำอะไรได้มากนัก สิทธิมนุษยชนเป็นการเคารพในศักดิ์ และคุณค่าความเป็นคนทุกคน ต่อเมื่อมนุษย์มีจิตสำนึกในศีลธรรมพื้นฐานนี้จึงจะสามารถสร้างการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ และยั่งยืนได้”^{๑๑} โคทม อาริยา นิยามว่า สันติวิธี หมายถึง วิธีการจัดการกับความขัดแย้งวิธีหนึ่ง^{๑๒} โดยให้เหตุผลว่า “การใช้สันติวิธีเป็นวิธีการที่น่าจะมีการสูญเสียน้อยที่สุด ทั้งระยะสั้นระยะยาว ทั้งรูปธรรมและนามธรรม ผิดกับการใช้ความรุนแรง”

๒.๒.๒ ความสำคัญของสันติวิธี

พระมหาพรหม ธรรมหาโส, รศ.,ดร. ได้สรุปสาระและความสำคัญของสันติวิธีในฐานะเครื่องมือการจัดการความขัดแย้งเอาไว้ ๗ ประการ คือ

๑) สันติวิธีเป็นวิธีที่ถูกต้องตามหลักศีลธรรม วิธีการนี้เป็นคู่มือ และเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาความเป็นมนุษย์ เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาจิตใจมนุษย์ แก้ปัญหาแบบมนุษย์ด้วยตัวมนุษย์เอง แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นก็คือ การที่คนเข้าใจศีลธรรมต่างกันหลายรูปแบบ ทำให้เกิดการตีความเพื่อสนองตอบตัวเอง อย่างไรก็ตาม เมื่อมองคำว่า “ศีลธรรม” ในมิติของศาสนาก็ย่อมเป็นการง่ายที่จะแสวงหา “จุดร่วม” ที่คล้ายคลึงกันได้

๒) การสันติวิธีเป็นวิธีการที่สอดคล้องกับมนุษยชาติ และยังเป็นวิธีการที่สร้างพื้นฐานของความเข้าใจซึ่งกันและกันระหว่างประชาชนในกลุ่มต่าง ๆ เพราะความเข้าใจ เห็นใจกันเป็นวิธีการป้องกัน และต่อสู้กับภัยในด้านต่าง ๆ ที่อาจจะมาสู่ประเทศชาติด้วย

๓) สันติวิธีเป็นวิธีเดียวที่สนับสนุนประชาธิปไตย โดยเฉพาะประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Democracy) เป็นวิธีส่งเสริมการมีส่วนร่วมของบุคคลกลุ่มต่าง ๆ เพื่อหาแนวทางแก้ไขความขัดแย้งแทนการใช้ความรุนแรง กระบวนการประชาธิปไตยนำมาสู่การส่งเสริม

^{๑๐}ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คพับลิเคชัน, ๒๖๔๖), หน้า ๑๑๖๖.

^{๑๑}ประเวศ วะสี, สันติวิธีกับสิทธิมนุษยชน, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพฯ: สำนักงานสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, ๒๕๔๕), คำนำ.

^{๑๒}โคทม อาริยา, “เอกสาร ๓๐ ปี ๑๔ ตุลา จดหมายข่าว ประชาชน”, (๑ ตุลาคม ๒๕๔๖): ๒๓-๒๕, <<http://www.santipap.com/kotom.htm>>.

สันติวิธีในชาติ และระหว่างชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยเท่าเทียมกัน สร้างความเข้าใจร่วมกัน หลีกเลี่ยงทราซซี่ มีความอิสระทางความคิด มีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ปกป้องความสนใจส่วนบุคคล มีความเท่าเทียมกันทางการเมือง และประชาธิปไตยนำมาสู่การแสวงหาเสรีภาพ และความเจริญ

๔) สันติวิธีเป็นวิธีสนับสนุนกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกๆ กลุ่ม ฉะนั้น การที่ทำให้สังคมเกิดสันติสุขได้นั้น จำเป็นต้องดึงทุกคนในสังคมที่มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามาหาทางออกร่วมกัน (Inclusive Society) ไม่ใช่ผลักผู้มีส่วนได้ส่วนเสียออกไป (Exclusive Society) การพยายามหาทางแก้ปัญหาาร่วมกันในสิ่งที่นำมาซึ่งความทุกข์ อาจเริ่มจากความทุกข์ของปัจเจกชน และพัฒนาไปสู่การร่วมกันกับคนที่มีความทุกข์อย่างเดียวกัน และพยายามค้นหาทางออกพร้อม ๆ กัน โดยการร่วมคิด ร่วมริเริ่ม ร่วมวางแผนดำเนินการ ร่วมรับผิดชอบ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมตรวจสอบน้อยที่สุด ซึ่งการร่วมทุกข์นั้นในทางพุทธศาสนาถือว่าจะทำให้ความรู้สึกทุกข์นั้นน้อยลง และที่สำคัญ การร่วมทุกข์ทำให้ได้มีการปรับทุกข์ ได้รับการปรึกษาหารือกัน จากหนักกลายเป็นเบา

๕) สันติวิธีเป็นวิธีเดียวที่สนับสนุนการคิด และการปฏิบัติการในการจัดการความขัดแย้งโดยไม่ใช้ความรุนแรงในทุกรูปแบบ ทั้งทางร่างกาย ทางเพศ ทางจิตใจ ทางเศรษฐกิจและสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การไม่ใช้ความรุนแรงดังกล่าวนี้ ประกอบไปด้วย “ความเป็นธรรม” ทั้งในแง่ของความยุติธรรม ความเที่ยงธรรม การยกย่องและให้เกียรติมนุษย์ในสถานะของเพื่อนร่วมโลก คนหนึ่งซึ่งรักสุข และเกลียดกลัวความทุกข์เช่นเดียวกัน

๖) สันติวิธีเป็นวิธีการที่น่าจะมีการสูญเสียน้อยที่สุด ทั้งระยะสั้นระยะยาว ทั้งรูปธรรมและนามธรรม ผิดกับการใช้ความรุนแรง ซึ่งทุกฝ่ายอ้างว่าเป็นวิธีการสุดท้าย ซึ่งบางกรณีสามารถบรรลุผลในระยะสั้นเป็นรูปธรรมชัดเจน แต่หากความขัดแย้งดำรงอยู่เพียงแต่ถูกกดไว้ โอกาสที่จะทำให้เกิดความรุนแรงในระยะยาวย่อมมีอยู่ ส่วนในทางนามธรรม เช่น ความเข้าใจอันดีความสามัคคีปรองดอง นั้นย่อมเกิดขึ้นได้ยากด้วยวิถีความรุนแรง

๗) ในสันติวิธีมีบทบาท และทำหน้าที่ในการประสานร่องรอยความขัดแย้ง เพื่อให้สังคมได้ปรับกระบวนทัศน์ (Paradigm shift) จากวิธีเดิมที่ใช้อำนาจเข้าไปแก้ไขปัญหาแบบสังคมโบราณซึ่งใช้ไม่ได้แล้วในสังคมปัจจุบัน ไปสู่กระบวนการทางสังคมที่เน้นการเข้ามามีส่วนร่วมกันคิดร่วมกันทำ เรียกว่า “วิธีการอารยะ” (Civilize) หรือ “ความเป็นอารยะ” (Civility) กล่าวคือ เป็นการพัฒนาจากสังคมเดิมไปสู่แนวทางสันติวิธี

กล่าวโดยสรุปแล้ว “สันติวิธี” นอกจากเป็นวิธีที่เต็มไปด้วยความเป็นธรรมแล้ว ยังเป็นคู่มือ และเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาและส่งเสริมระบอบประชาธิปไตยให้เข้มแข็งมากยิ่งขึ้น สิ่งที่สามารถเป็นฐานรองรับการพัฒนาประชาธิปไตยก็คือ กระบวนการที่ว่าด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุก ๆ กลุ่มของสังคม ซึ่งหัวใจสำคัญของการมีส่วนร่วมก็คือ “การทะเลาะและสลาย

ความเป็นอัตลักษณ์” และ “ยอมรับในความแตกต่าง” ของมนุษย์แต่ละคน อันเป็นการส่งเสริม และยอมรับในศักยภาพของมนุษย์ โดยมนุษย์ และเพื่อมนุษย์เอง

๒.๒.๓ แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี

๑) แนวคิดเรื่อง “ทศธรรม (ความถูกต้อง ๑๐ ประการ) และตรีปนิธาน”

พุทธทาสภิกขุ ได้เสนอแนวคิดนี้ เรื่อง สันติวิธี เป็นแนวทาง หรือมรรควิธีที่ทำให้เกิดขึ้น สันติภาพในสังคมยุคปัจจุบัน ควรที่จะมุ่งเน้นตามมรรค ๘ หรือ ความถูกต้อง ๘ ประการ กล่าวคือ ความถูกต้องทางทฤษฎี ความถูกต้องทางความดำริ ความถูกต้องทางการทำงาน ความถูกต้องทางการดำรงชีวิต ความถูกต้องในความเพียร ความถูกต้องในความมีสติ และความถูกต้องในความมีสมาธิ ซึ่งความถูกต้องทั้ง ๘ ประการนี้ จัดได้ว่าเป็นเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดสันติภาพ และในขณะเดียวกันความรู้ที่ถูกต้อง และความหลุดพ้นที่ถูกต้อง ทั้ง ๒ ประการนี้ จัดได้ว่าเป็นผลของสันติภาพ ด้วยเหตุนี้ ท่านย้ำว่า ความถูกต้องทั้ง ๑๐ ประการดังกล่าวถือได้ว่าเป็น “ตัวแท้ของพระพุทธศาสนา”

นอกจากนี้ การที่สันติภาพจะเกิดขึ้น และสำเร็จผลตามที่ต้องการนั้น ปัจเจกบุคคล และสังคมโดยรวมต้องมี “ตรีปนิธาน” กล่าวคือ

(๑) การทำให้ทุกคนเข้าถึงหัวใจแห่งศาสนาของตน ๆ ซึ่งข้อนี้จะสามารถทำลายความเห็นแก่ตัวอันเป็นศัตรูของสันติภาพ

(๒) ทำความเข้าใจระหว่างศาสนา เพราะการที่ชาวโลกที่นับถือศาสนาที่แตกต่างกันพากันทำความเข้าใจศาสนาต่าง ๆ แล้ว จะทำให้เกิดความเข้าใจ ยอมรับในความแตกต่าง และร่วมมือกันในที่สุด

(๓) ออกมาเสียจากอำนาจวัตถุนิยม เพราะว่าการที่คนไม่เข้าถึงหัวใจแห่งศาสนาของตน ก็เพราะมัวลุ่มหลงมัวเมาในวัตถุนิยม ซึ่งการลุ่มหลงมัวเมาทำให้ขาดความร่วมมือของบุคคลในระหว่างศาสนา

ท่านสรุปว่า “การมีปนิธานทั้ง ๓ ประการดังกล่าว ล้วนแต่เป็นการตั้งไว้เพื่อประโยชน์แก่ชาวโลก หรือสากลจักรวาล เพราะจะทำให้สันติภาพแท้จริงกว้างขวางสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น”

กล่าวโดยสรุปแล้ว “แนวคิดสันติวิธี” ของพุทธทาสภิกขุ นั้น ประกอบไปด้วยหลักการ หรือการประพฤติบนฐานของ “หลักแห่งความถูกต้อง ๑๐ ประการ” และ ควรตั้งมั่นอยู่ในปนิธาน ๓ ข้อ (ตรีปนิธาน) ซึ่งแนวคิดทั้ง ๒ ชุดนี้จัดได้ว่าเป็นแนวทางในการที่จะดำเนินไปสู่สันติภาพต่อไป

๒) แนวคิดเรื่อง “ตรีสากล”

สันติวิธีในทัศนะของพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) นั้น มีนัยใช้สันติวิธีเพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง และการใช้สันติวิธีเพื่อเป็นวิถีทางในการดำเนินชีวิต ประเด็นที่ถือได้ว่าเป็นหัวใจเกี่ยวพื้นฐานของ “สันติวิธี” ตามแนวทางของพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ก็คือ หลักความเป็นสากล ๓ ประการ (ตรีสากล) กล่าวคือ

(๑) **ความจริงที่เป็นสากล** คือ หลักความจริงที่เป็นกลาง ๆ มีผลเสมอเหมือนกันแก่ทุกคนทุกที่ รวมทั้งทุกศาสนา

(๒) **ความเป็นมนุษย์ที่เป็นสากล** คือความเป็นมนุษย์ที่จะต้องมองเห็น เข้าใจให้ความนับถือเสมอกัน การทำร้ายและทำลายชีวิตมนุษย์ไม่ว่าจะมีสังกัดใดหรือไม่ เป็นความไม่ดี ไม่งามทั้งสิ้น

(๓) **ความมีเมตตาที่เป็นสากล** คือ แผ่ความรู้สึกรักเป็นมิตร มีความรัก ความปรารถนาประโยชน์สุขแก่มนุษย์ทั่วทุกคนเสมอเหมือนกัน โดยไม่มีการจำกัดหรือแบ่งแยก

การทำให้ “ตรีสากล” เกิดเป็นแนวคิดเชิงรูปธรรมได้นั้น ท่านชื่อว่า “มนุษย์ควรจะอยู่ร่วมกันกับสรรพสิ่งอย่างปกติสุข ไม่เบียดเบียน และทำลายล้างซึ่งกันและกัน” ซึ่งแนวคิดนี้สอดคล้องกับหลักการของพระพุทธศาสนาที่ว่า “สรรพสิ่งล้วนมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน” เช่น หากมนุษย์เสพบริโภคอย่างเต็มที่โดยไม่รู้จักประมาณ ก็จะทำให้เกิดการทำลายล้างธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ทำให้ธรรมชาติสูญเสียความเป็นดุลยภาพไป และเมื่อธรรมชาติเกิดความเสื่อมโทรม ก็จะส่งผลย้อนกลับมาสร้างความเดือนร้อนให้แก่มนุษย์ ฉะนั้น จึงมีความจำเป็นที่มนุษย์ต้องอยู่ร่วมกันอย่างสอดคล้องประสานกับธรรมชาติในฐานะที่เป็นมิตรที่ดีต่อกัน

๓) แนวคิดเรื่อง “การยอมรับในความหลากหลาย และการพึ่งพาอาศัยกันและกัน”

โยฮัน กัลตุง ได้นำเสนอ “ทางเลือก” ให้แก่สังคมในประเด็น “สันติภาพเชิงโครงสร้าง” โดยตั้งสมมติฐานเกี่ยวกับสันติภาพไว้ว่า สันติภาพไม่ได้เป็นเพียงสันติภาพในระดับประเทศหรือรัฐชาติเท่านั้น หากหมายถึง “สันติภาพในสังคม สันติภาพระหว่างและภายในตัวมนุษย์ และสันติภาพระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ เป็นสันติภาพที่ครอบคลุมทั้งธรรมชาติ มนุษย์ สังคม และโลก” กัลตุงชี้ว่า “ทั้งหมดนี้จะสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติได้ภายใต้เงื่อนไข ๒ ประการ” กล่าวคือ ความหลากหลาย (Pluralism) และการพึ่งพาอาศัยกันและกัน (Symbiosis)

(๑) **ความหลากหลาย** และการพึ่งพาในธรรมชาตินำมาซึ่งความสมดุลทางนิเวศและทำให้เกิดการสร้างสรรค์ ทำให้เกิดสังคมพหุนิยม และทำให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

(๒) **การพึ่งพากันและกัน** ในธรรมชาติเป็นการพึ่งพาในแนวนอนไม่ใช่การพึ่งพาในแนวตั้ง ไม่ใช่การพึ่งพาของผู้อ่อนแอกว่าต่อผู้แข็งแรงกว่า หากสถานการณ์เป็นไปในลักษณะนี้ จะไม่ก่อให้เกิดการครอบงำของบุคคลผู้แข็งแรงต่อผู้ที่อ่อนแอกว่า อันเป็นการแสดงออกของผู้ที่มีอำนาจมากกว่าต่อผู้มีอำนาจน้อยกว่า

๔) แนวคิดเรื่อง “ความสามัคคี”

มารค ตามไท กล่าวว่า “ความสามัคคี หมายถึง ศักยภาพของสังคมที่จะทำบางอย่างร่วมกันในบางสถานการณ์ที่เกิดขึ้น” กล่าวคือ “ความสามัคคีอาจจะไม่ใช่สิ่งที่ปรากฏทุกวันในสังคม แต่จะดำรงอยู่ในลักษณะ “ของแฝง” ซึ่งของแฝงในมิตินี้หมายถึง “ศักยภาพ” ด้วยเหตุนี้ “สามัคคี

จะเกิดขึ้น หรือแสดงตนออกมาได้เมื่อคนในสังคมต้องการความร่วมมือเพื่อกระทำการอะไรบางอย่าง หรือเพื่อปกป้องอะไรบางอย่างซึ่งเป็นสิ่งที่คนในสังคมมองว่า “มีคุณค่า” และเมื่อใดคุณค่าดังกล่าวจะถูกทำลายความสามัคคีก็จะถูกเรียกขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่ในการปกป้อง”

ข้อสังเกตที่น่าสนใจประการหนึ่ง และนั่นที่น่าจะเป็นปัญหาอย่างยิ่งในสังคมไทยก็คือ “เป้าหมาย” ที่แต่ละคนในสังคมกำลังจะทำ “ร่วมกัน” นั้น เป็นเป้าหมายเดียวกันหรือไม่ เป็นจุดหมายปลายทางเดียวกันหรือไม่ คำถามก็คือ หากทุกคน และแต่ละคนมีเป้าหมายต่างกัน มีค่านิยมต่างกัน มีทัศนคติ มีวัฒนธรรม หรือพื้นฐานทางความเชื่อที่แตกต่างกันแล้ว ความสามัคคีจะถูกนำมาใช้ได้อย่างไร และจะอยู่ร่วมกันได้อย่างไร คำตอบก็คือ สันติวิธี เป็นการให้ทุกคนในสังคมนั้นหา “กติการ่วมกัน” เพื่อใช้เป็นพื้นฐานทางการปฏิบัติสำหรับก้าวไปสู่เป้าหมายเดียวกัน มากกว่าการที่จะให้คนในสังคมพยายามจะหา “คุณค่าหรือโลกทัศน์ร่วมกัน หากทุกคนหากติการ่วมกันจะทำให้ ‘สามัคคี’ ทำงานได้ และเกิดขึ้นได้ในสังคม

๕) แนวคิดเรื่อง “สิทธิมนุษยชน”

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights (UDHR) ข้อที่ ๑ เกี่ยวกับหลักการของสิทธิมนุษยชนคือศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาค และความเป็นพี่น้องว่า มนุษย์ทั้งหลายเกิดมามีอิสระและเสมอภาคกันในเกียรติ ศักดิ์และสิทธิ ต่างมีเหตุผล และมโนธรรม และควรปฏิบัติต่อกันด้วยเจตนารมณ์แห่งภราดรภาพ

ศ.นพ.ประเวศ วะสี ได้กล่าวว่า แนวทางการใช้สันติวิธีบนพื้นฐานการเคารพในสิทธิมนุษยชนนั้น เพราะการเคารพในความเป็นเพื่อนมนุษย์ระหว่างกัน จะทำให้สามารถแสวงหาข้อตกลงร่วมกันได้ การยึดมั่นในความเสมอภาคของความเป็นมนุษย์ โดยนำเสนอ หรือรับรู้ข้อมูล และข่าวสารอย่างเท่าเทียมกันจะทำให้กระบวนการเจรจาสามารถเดินต่อไปได้ หรืออาจจะประสบความสำเร็จ การยึดมั่นในความเสมอภาค จะทำให้คู่กรณีไม่สร้างอุบายเพื่อเอาเปรียบ (Trick) อันนำไปสู่การให้คำสัญญาลอย ๆ ซึ่งอาจจะเป็นการสร้างปัญหาในอนาคตได้ การเคารพ และยึดมั่นในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และความเสมอภาคจะทำให้เกิดผลดีต่อทุกฝ่าย เพราะเป็นการเพิ่มพูนปัญญาจิตใจ และการพัฒนาการอยู่ร่วมกันให้มีความสุขมากขึ้น

๖) แนวคิดเรื่อง “ความยุติธรรม”

นายแพทย์ประเวศน์ วะสี ได้แสดงทัศนะ เพราะเหตุไร การจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธีจึงต้องมีความยุติธรรม นั้น เป็นเพราะว่า สังคมต้องมีความยุติธรรมความยุติธรรมในสังคมเป็นรากฐานของความเจริญ สังคมใดก็ตามที่ขาดความยุติธรรมไม่อาจก้าวไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองได้ ไม่ว่าจะมีความเจริญทางเศรษฐกิจ สังคมหรือจิตใจ แต่กลับเป็นบ่อเกิดของความทุกข์ ความขัดแย้ง การเสียกำลังใจ และนำไปสู่วิกฤติด้านต่าง ๆ รวมทั้งวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจที่เราากำลังเผชิญอยู่ ความยุติธรรมในสังคมจึงเป็นเรื่องสำคัญ แต่เท่าที่ผ่านมา สังคมไทยยังให้ความสำคัญกับเรื่องนี้น้อยเกินไป

นอกจากนี้ ความรู้สึกไม่ยุติธรรม มักนำไปสู่ความขัดแย้ง และบางครั้งกลายเป็นความรุนแรงในทุกสังคม และชุมชน ความรู้สึกไม่ยุติธรรม ประเมินจาก การแบ่งปัน วิธีการ การได้รับการตอบแทน หรือฟื้นฟู ขอบเขตและระบบคุณธรรม ที่ “ไม่ชัดเจน” “บกพร่อง” และ “ไร้ความเป็นธรรม” เป็นตัวแปรสำคัญที่ทำให้บุคคล หรือกลุ่มบุคคลเกิด “ความรู้สึกไม่ยุติธรรม” ดังนั้น สันติวิธี จึงควรมียึดหลักความเสมอภาค หรือความเที่ยงธรรม (Equity) “ความเท่าเทียม” (Equality) และ “ความจำเป็น” (Need)

๓) แนวคิดเรื่อง “ความไว้วางใจ” (Trust) และ “ความสัมพันธ์” (Relationship)

ศ.นพ.วันชัย วัฒนศัพท์ ได้นำเสนอ สามเหลี่ยมของการสมานประสานเชื่อม เพื่อจัดการความขัดแย้งว่า เป็นสามเหลี่ยมแห่งความไว้วางใจ โดยมีความสัมพันธ์เป็นพื้นฐาน ซึ่งทำให้เกิดสัมพันธภาพ สามารถแบ่งชนิดที่ว่าด้วย “ตะแกรงแห่งความสัมพันธ์” (The Relationship Grid) เป็น ๔ ตะแกรง ดังต่อไปนี้

ชนิดที่ ๑ ตะแกรงที่ว่าด้วย “ธุรกิจครั้งคราว” ซึ่งความสัมพันธ์ชนิดนี้เป็นความสัมพันธ์ที่มุ่งเน้นเชิงธุรกิจเป็นด้านหลัก

ชนิดที่ ๒ ตะแกรงที่ว่าด้วย “เอาแต่ประโยชน์ส่วนตน” ความสัมพันธ์ใดๆ ก็ตาม หากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมุ่งหวังที่จะเป็นฝ่ายรับอย่างเดียว และกอบโกยผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น ก็จะทำให้อีกฝ่ายเกิดความรู้สึกว่าถูกเอาเปรียบ และไม่ได้รับความเป็นธรรม ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ความสัมพันธ์ไม่ลงตัว และขัดกันที่สุดในที่สุด

ชนิดที่ ๓ ตะแกรงที่ว่าด้วย “เลิกคบ” เป็นการมุ่งหวังที่ไม่ยินยอมลงทุน หรือเพิ่มทุน จึงทำให้อีกฝ่ายเกิดความรู้สึกว่า “ทนไม่ได้” ต่อพฤติกรรมดังกล่าว ด้วยเหตุนี้ คำว่า “เลิกคบ” ในแง่ของการเลิกติดต่อ หรือเลิกทำธุรกิจ และยกเลิกความสัมพันธ์จึงเกิดขึ้น ซึ่งประเด็นนี้เป็นผลมาจากการที่อีกฝ่ายมุ่งแต่ประโยชน์ส่วนตัวได้

ชนิดที่ ๔ ตะแกรงที่ว่าด้วย “ร่วมงานกัน” ในกรณีนี้เป็นตัวร้อนความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เกี่ยวกับการ มองผลประโยชน์ร่วมกัน ไม่เอาเปรียบกัน จึงทำให้ความสัมพันธ์ได้ก้าวหน้า และพัฒนาตัวเองต่อไป

ดังนั้น “ความสัมพันธ์” ที่ดีจะเกิดขึ้น ถ้าตั้งอยู่บนพื้นฐานของความ “จริงใจ” และไม่มีวาระซ่อนเร้น (Hidden Agenda) ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่ไม่ได้อิงอยู่กับผลประโยชน์

๔) แนวคิดเรื่อง “การมีส่วนร่วม”

เจมส์แอลเครตัน (James L. Creighton) ได้แสดงทัศนะการมีส่วนร่วมเป็นพื้นฐานของสันติวิธี ด้วยเหตุเพราะ (๑) เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันต่อความรู้สึกสูญเสียอำนาจ (๒) เป็นช่องทางที่จะนำประชาชนมาร่วมกัน เพื่อแก้ปัญหาของส่วนรวม โดยสร้างความรู้สึกว่า “นี่เป็นปัญหาของเรา” (๓) เป็นช่องทางที่จะสร้างให้เกิดการสื่อสารระหว่างกลุ่มในชุมชนเพื่อที่เขาจะได้มาทำความเข้าใจถึง

ความต้องการของแต่ละกลุ่มและสร้างความสัมพันธ์ที่ดีจะยับยั้งการกระทำที่สุดโตง (๔) เป็นช่องทางอีกทางหนึ่งในการสร้างชุมชนชนิดต่าง ๆ สิ่งแรกคือ ฝึกอบรมผู้ที่จะเป็นผู้นำในอนาคต ในขณะที่ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในโครงการ เขาจะได้เรียนรู้วิธีที่จะมีอิทธิพลเหนือคนอื่นได้อย่างไร และร่วมกันสร้างความร่วมมือได้อย่างไร (๕) สามารถสร้างให้เห็นสถานภาพของชุมชนว่าเป็นอย่างไร มันยังบ่งชี้ถึงการเป็นชุมชนที่สร้างสรรค์ จากการทำงานร่วมกันเพื่อที่จะแก้ปัญหา มันบอกถึงความเป็นชุมชนที่เปิดเผย จากการตัดสินใจอย่างโปร่งใส บอกถึงความเป็นชุมชนที่ไว้วางใจกัน

สอดคล้อง ศ.นพ.วันชัย วัฒนศัพท์ ได้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญในประเด็นเดียวกันนี้ว่า “กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมเป็นหลักการและเครื่องมือสำคัญในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งโดยสันติ” ถึงกระนั้น บวรศักดิ์ อุวรรณโณ ก็ได้ย้ำในประเด็นนี้ว่า “ตัวกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมอาจนำไปสู่ความขัดแย้ง และความรุนแรงได้” หาก (๑) เทคนิค และวิธีการไม่ชัดเจน และรัดกุมเพียงพอ (๒) ทศนคติของประชาชนและรัฐต่อประเด็นนี้เป็นไปในเชิงลบ (๓) ความเข้มแข็งขององค์กรภาคประชาสังคมไม่มีพลังขับเคลื่อนเพียงพอ (๔) เกิดภาวะไร้ความสมดุลในการกำหนดเป้าหมาย (๕) ขาดทักษะในการเข้าไปจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี

๒.๒.๔ การปฏิบัติการเกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี

การปฏิบัติการพื้นฐานเกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี นั้น “เป็นกระบวนการปัญหาความขัดแย้งอย่างสันติ โดยการแปรสภาพการณ์ให้เข้าใจซึ่งกันและกันมากขึ้น และในขณะเดียวกันก็ไม่ใช้ความรุนแรงในการแก้ไขปัญหา

พระมหาพรชยา ธัมมहाโส,รศ.ดร. ได้สรุป “วิธี” “ข้อปฏิบัติ” หรือ “ชุดของวิธี” ของการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธีใน ๒ รูปแบบใหญ่ ๆ กล่าวคือ

(๑) รูปแบบของการจัดการความขัดแย้งระหว่างประเทศ เน้นไปที่ การจัดการความขัดแย้งระหว่างรัฐต่อรัฐที่มีความขัดแย้ง หรือมีข้อพิพาทเกี่ยวกับประเด็นทางกฎหมาย และการเมือง โดยใช้ “หลักการระงับกรณีพิพาทระหว่างประเทศโดยสันติวิธี” (Peaceful Settlement of International disputes) ของสหประชาชาติตามกฎบัตรสหประชาชาติที่ระบุว่า สมาชิกสหประชาชาติจะต้องแก้ไขกรณีพิพาทระหว่างประเทศของตนโดยสันติวิธี ในลักษณะที่จะไม่เป็น

(๒) รูปแบบของการจัดการความขัดแย้งในประเทศ ประเด็นนี้เน้นไปที่ การจัดการความขัดแย้งภายในรัฐใดรัฐหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นความขัดแย้งระหว่างบุคคลต่อบุคคล บุคคลต่อกลุ่มบุคคล กลุ่มบุคคลต่อกันบุคคล หรือกลุ่มบุคคลต่อบุคคล เช่น ความขัดแย้งในครอบครัว ความขัดแย้งในองค์กร หรือความขัดแย้งระหว่างรัฐกับประชาชนบางกลุ่ม เป็นต้น รูปแบบการจัดการความขัดแย้งในลักษณะนี้ สอดคล้องกับการจัดการความขัดแย้งระหว่างประเทศ เช่น การเจรจา การเจรจาไกล่เกลี่ย อนุญาโตตุลาการ และการนำคดีขึ้นสู่ศาล เป็นต้น แตกต่างกันก็คือ รายละเอียด และหลักการปฏิบัติข้อปลีกย่อย เนื่องจากการจัดการความขัดแย้งในลักษณะนี้จะขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของระเบียบ

และข้อกำหนดของแต่ละรัฐ หรือแต่ละสังคมที่จะดำเนินการตามรูปแบบ เฉพาะ เพื่อให้สอดคล้องกับ สังคม ความเชื่อ และวัฒนธรรม เป็นต้นของแต่ละสังคม หรือชุมชน

จากรูปแบบการจัดการความขัดแย้งดังกล่าว จำเป็นต้องหาชุดวิธีในการจัดการความ ขัดแย้งซึ่งเป็นวิธีการดังนี้

๑) การจัดการความขัดแย้งโดยวิธีทางการทูตเชิงสันติ (Peaceful Diplomatic Means) ซึ่งมี ๔ วิธี กล่าวคือ การเจรจา การไต่สวน การเจรจาไกล่เกลี่ย และการประนีประนอม

๑.๑) **การเจรจา (Negotiation)** การเจรจา หมายถึง กระบวนการของการ แสดงออก ซึ่งข้อเสนอที่ต้องการให้ได้รับการตกลงบนพื้นฐานของผลประโยชน์ร่วมกันในเรื่องที่มีการ ขัดแย้งทางผลประโยชน์ เป็นต้น

๑.๒) **การไต่สวน (Inquiry)** แนวทางนี้เป็นวิธีที่มุ่งเน้นการจัดการข้อพิพาททั้งใน ระหว่างประเทศ และภายในประเทศ

๑.๓) **การไกล่เกลี่ย (Reconciliation)** การไกล่เกลี่ยเป็นการปฏิบัติการของรัฐที่ สาม หรือบุคคลที่สาม ในกรณีที่คู่กรณีไม่สามารถแก้ปัญหาด้วยตนเองโดยทางการเจรจา เพื่อให้ คู่กรณีทำความเข้าใจกันในเรื่องที่พิพาท แต่ในลักษณะของการไกล่เกลี่ย

๑.๔) **การประนีประนอม** เมื่อกล่าวถึงการประนีประนอมในระหว่างประเทศเป็น วิธีการระงับข้อพิพาทโดยให้คณะกรรมการ หรือตัวแทนระหว่างประเทศอื่น ซึ่งคู่กรณีขัดแย้งกัน ได้ตกลงแต่งตั้งขึ้น พยายามประนีประนอมโดยมุ่งแสวงหาข้อแก้ไขที่สมเหตุสมผลในความขัดแย้ง เพื่อให้คู่กรณีสามารถตกลงกันได้

การประนีประนอมเกิดจากการที่คู่กรณีได้ตกลงกันไว้ในอนุสัญญาสองฝ่ายหรือหลายฝ่าย ก็ได้ ว่าถ้ามีกรณีพิพาทเกิดขึ้นให้ใช้วิธีระงับด้วยการประนีประนอม สำหรับหลักเกณฑ์พื้นฐานที่ เกี่ยวกับการประนีประนอมอยู่ในกรมสารที่เรียกว่า “การระงับข้อพิพาทโดยสันติ” (Pacific Settlement of International Disputes) ซึ่งลงนามที่กรุงเจนีวา เมื่อวันที่ ๒๕ กันยายน ๑๙๒๘ โดยเฉพาะในข้อ ๑๕ ระบุว่า “ภาระของคณะกรรมการประนีประนอมได้แก่ การทำข้อพิพาทให้ กระจ่างชัด รวบรวมข้อมูลที่สำคัญเกี่ยวข้องโดยวิธีการไต่สวน หรือวิธีอื่นใด และพยายามที่จะให้ คู่กรณีตกลงกัน” อย่างไรก็ตาม คณะกรรมการประนีประนอม อาจเสนอทางออกซึ่งเป็นเพียง ข้อเสนอแนะเท่านั้น หากมีลักษณะเป็นการบังคับให้ภาคีจำต้องปฏิบัติตามไม่

๒) การจัดการความขัดแย้งโดยวิธีทางกฎหมายเชิงสันติ (Peaceful Legal Means) จำแนกสันติวิธีตามแนวนี้นี้ได้ ๓ วิธี กล่าวคือ อนุญาโตตุลาการ (Arbitration) กระบวนการทางศาล (Judicial Approach) และกระบวนการออกกฎหมาย (Legislative Approach)

๒.๑) **อนุญาโตตุลาการ (Arbitration)** หมายถึง กระบวนการที่ทั้งคู่สมัครใจขอให้ “บุคคลที่สามที่เป็นกลาง” ไม่มีส่วนได้เสียเป็นผู้ช่วยตัดสินใจในปัญหาความขัดแย้ง ซึ่งวิธีการนี้เป็น

วิธีการระงับข้อพิพาทซึ่งมีมานานนับพันปีแล้ว ทั้งในสมัยกรีก และโรมันก็ได้้นำวิธีการนี้มาใช้ เมื่อศึกษาถึงประวัติและวิวัฒนาการของกฎหมายพบว่า อนุญาโตตุลาการถูกนำมาใช้เพื่อระงับข้อพิพาทระหว่างรัฐกับรัฐ ข้อพิพาทระหว่างเอกชนกับเอกชน และข้อพิพาทระหว่างรัฐกับเอกชน ทั้งนี้ก็ด้วยเหตุว่าข้อพิพาทระหว่างรัฐนั้นอาจนำมาซึ่งการใช้กำลังอาวุธเข้าต่อสู้กัน

๒.๒) **กระบวนการทางศาล (Judicial Approach)** หมายถึง การที่สถาบันซึ่งจัดตั้งขึ้นตามระบบที่สังคมยอมรับเข้ามาช่วยจัดการแก้ไขข้อพิพาท ซึ่งวิธีการนี้เป็นการเปลี่ยนจากการแก้ปัญหาระหว่างกันเองไปสู่กระบวนการของรัฐ โดยคู่กรณีดำเนินการจ้าง “ทนายความ” ให้ทำหน้าที่เป็นตัวแทนในการสู้คดี ซึ่งมีการนำสืบต่อหน้าบุคคลที่สามที่เป็นกลางคือ “ผู้พิพากษา” หรือ “คณะลูกขุน” แล้วแต่ระบบ

๒.๓) **กระบวนการออกกฎหมาย (Legislative Approach)** กระบวนการออกกฎหมายจัดได้ว่าเป็นการแก้ปัญหาคความขัดแย้ง หรือข้อพิพาทได้อีกประการหนึ่งเช่นเดียวกัน วิธีการนี้ดำเนินการโดยภาครัฐโดยอาศัยกระบวนการทางกฎหมาย ในรูปแบบของพระราชกำหนด หรือ พระบัญญัตินิรโทษกรรม (Amnesty Act) ซึ่งประเด็นนี้อาจจะเป็นความขัดแย้งในประเด็นใหญ่ ๆ และมีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามาเกี่ยวข้องเป็นจำนวนมาก ซึ่งหากนำผู้กระทำผิดมาลงโทษอาจจะก่อให้เกิดความโกลาหลได้ กรณีเช่นนี้เห็นได้จากการที่รัฐออกพระราชกำหนด นิรโทษกรรมเรื่อง ปืน และนิรโทษกรรมเกี่ยวกับการปฏิวัติรัฐประหาร เป็นต้น ถึงกระนั้น การออกกฎหมายในลักษณะนี้ไม่ครอบคลุมถึงความผิดเกี่ยวกับ “คดีอาญา” ในประเด็นที่รุนแรง

๓) **ทางเลือกเชิงสันติอื่นๆ (Peaceful Alternative Means)** เมื่อกกล่าวถึงสันติวิธีชนิดที่เป็นทางเลือกอื่นๆ ตามที่มักจะมีการใช้ในโลกลนี้ ประกอบด้วย

๓.๑) **การหลีกเลี่ยง หรือการถอนตัว (Avoiding or withdrawing)** วิธีการนี้เป็นการหลบฉาก หรือถอนตัวออกจากประเด็นที่กำลังมีความขัดแย้ง วิธีการหลีกเลี่ยงปัญหา และการโอนอ่อนผ่อนตามนั้น มีประโยชน์อย่างยิ่งในการรักษาความสัมพันธ์ที่มีต่อกันเอาไว้ ในบางกรณี การใช้วิธีหลีกเลี่ยงและการโอนอ่อนตามถือว่เป็นการช่วยรักษาหน้าให้แก่ตัวเองและผู้อื่น แต่จุดอ่อนของวิธีการนี้เน้นความสัมพันธ์ และอาจไม่รับรู้ความเป็นไปได้ในการบูรณาการสถานการณ์ ซึ่งการแก้ปัญหาอาจจะทำให้ชนะด้วยกันทั้งคู่ หรือแพ้ด้วยกันทั้งคู่ก็ได้

๓.๒) **การเผชิญหน้า (Confrontation)** เมื่อเราประเมินอย่างรอบด้านแล้วว่าสถานการณ์ที่เกิดขึ้นยังหาบทสรุป หรือไม่มีข้อยุติที่ชัดเจน การเผชิญหน้าเพื่อพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น รวมไปถึงการเจรจาตกลงถึงข้อเรียกร้องของแต่ละฝ่ายก็จะเกิดขึ้น แต่เป็นการเกิดขึ้นท่ามกลางสถานการณ์ที่ได้ดำเนินการวางแผนมาเป็นอย่างดีแล้ว ฉะนั้น ความขัดแย้งจะไม่เกิดขึ้นหากทุกฝ่ายเผชิญหน้ากันอย่างสันติ นี้ก็ถึงความถูกต้องและเที่ยงธรรมเป็นบรรทัดฐาน ไม่ได้นึกถึงประโยชน์ของตนเองเป็นที่ตั้ง

๓.๓) การโน้มน้าว (Persuasion) เป็นวิธีการที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลพยายามเปลี่ยนความคิดเห็นของผู้อื่น ตลอดจนวิธีคิด ความรู้สึก และความคิดเห็น โดยใช้วิธีการอุปมา อุปมัย รวมถึงรูปแบบที่ใช้เหตุผลประกอบ บางครั้งวิธีการที่ใช้เพื่อโน้มน้าวผู้อื่นอาจรวมถึงการแข่งขันที่จะโน้มน้าวด้วยการ “รบเร้า” ซึ่งวิธีการนี้คู่กรณีใช้วิธีการในการชักชวนอย่างแน่วแน่ จนกระทั่งฝ่ายหนึ่งต้องยอมจำนนด้วยเหตุผลเพราะการรบเร้า

๓.๔) การสนับสนุน (Supporting) คือการให้โอกาสบุคคลที่อยู่ภายใต้ความกดดันสามารถระบายความรู้สึก ความคิดเห็น ความโกรธ หรือไม่พอใจ และช่วยให้การตัดสินใจว่าจะทำอะไร ผู้สนับสนุนไม่จำเป็นต้องเจรจาไกล่เกลี่ยเสมอไป คืออาจใช้การสนับสนุนเป็นช่องทางเพื่อหลีกเลี่ยงการเจรจาไกล่เกลี่ย หรือการแทรกแซงการแข่งขัน

๓.๕) การบังคับและการผลักดัน (Competing, Forcing and compelling) วิธีการแข่งขันจะใช้เมื่อบุคคลใดบุคคลหนึ่งให้ความสำคัญกับจุดมุ่งหมายมากกว่าความสัมพันธ์ บุคคลนั้นอาจใช้อำนาจในการช่วยให้บรรลุจุดมุ่งหมาย รวมถึงการใช้อำนาจในการทำให้ผู้อื่นทำตามด้วยยิ่งไปกว่านั้น เขาอาจจำเป็นต้อง “ลุกขึ้นสู้” เพื่อปกป้องหลักการและสิทธิที่ตนสมควรได้ วิธีการนี้เน้นวิธีการแบ่งปันปันส่วน (Distributive Approach) เป็นแนวทางในการเจรจาไกล่เกลี่ย การใช้วิธีการนี้ อาจจะทำให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งชนะ หรือแพ้ได้ เพราะว่ามีมุ่งเน้นเรื่องผลประโยชน์ (Interests) มากกว่ามุ่งเน้นเรื่องความสัมพันธ์ (Relationship)

๓.๖) การโอนอ่อนผ่อนตามหรือทำให้ราบรื่น (Accommodating or smoothing) การโอนอ่อนตามผู้อื่นอาจนำมาใช้ในกรณีที่มีความห่วงใยต่อความสัมพันธ์มากกว่าเป้าหมายในการแก้ไขความขัดแย้ง ซึ่งเป้าหมายของข้อตกลงประเภทนี้ออกมาในรูปของการเอื้อประโยชน์ให้แก่ฝ่ายอื่นโดยที่เราต้องยอมเสียประโยชน์ พฤติกรรมในการโอนอ่อนผ่อนตาม รวมถึงการทำตามคำสั่ง การเห็นคล้อยตามความคิดเห็นผู้อื่น หรือการยอมให้เป็นไปตามความปรารถนาของอีกฝ่าย

๓.๗) การร่วมมือกันหรือการแก้ปัญหา (Collaborating, integrating, or problem solving) การร่วมมือกันในบางครั้งอาจหมายถึงการบูรณาการ หรือการแก้ไขปัญหา ซึ่งมักให้ความสำคัญและจุดมุ่งหมายเช่นกัน เป็นทั้งการรุก และร่วมมือ คือ เกิดการบูรณาการผลประโยชน์ร่วมกันของทุก ๆ ฝ่ายที่ได้รับผลกระทบ เป็นวิธีการจัดการความขัดแย้งที่เน้นวิธีการเจรจาไกล่เกลี่ยและการไกล่เกลี่ยคนกลางเป็นการใช้ทั้งวิธีบูรณาการ และแบ่งปันปันส่วนในการเจรจาไกล่เกลี่ย แม้แนวทางนี้ให้ความสำคัญแก่ความสัมพันธ์ แต่เป้าหมายก็มุ่งเน้นไปที่การยุติความขัดแย้งและผลการเจรจายุติความขัดแย้งที่ตามมาภายหลัง

๓.๘) การมีส่วนร่วม (Participation) เมื่อเกิดความขัดแย้งแล้ว กระบวนการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งก็มีความจำเป็นต้องอาศัยหลักการหลาย ๆ ด้าน ศ.นพ.วันชัย วัฒนศัพท์ นำเสนอการสร้างเวที และ เปิดเวที ให้แก่ประชาชน (Public) หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder) ที่ได้รับ

ผลกระทบโดยตรง (Direct) หรือโดยอ้อม (Indirect) เข้ามามีส่วนร่วมในมิติต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมสังเกตการณ์ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมรับผลประโยชน์ เป็นต้น รวมทั้งมีการนำความคิดเห็นดังกล่าวไปประกอบการพิจารณากำหนดนโยบาย และการตัดสินใจของรัฐ การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการสื่อสารในระบบเปิด กล่าวคือ เป็นการสื่อสารสองทาง ทั้งอย่างเป็นทางการ และไม่เป็นทางการ ซึ่งประกอบไปด้วยการแบ่งสรรข้อมูลร่วมกันระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และเป็นการเสริมความสามัคคีในสังคม”

๒.๓ แนวคิด วิธีการจัดการความขัดแย้งด้วยพุทธสันติวิธี

๒.๓.๑ ความขัดแย้งในทัศนะของพระพุทธศาสนา

๒.๓.๑.๑ ความสำคัญของความขัดแย้ง

จากการศึกษาที่ผ่านมาจะเห็นว่า ความขัดแย้งนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในเชิงกายภาพ และจิตภาพ หรือเชิงมหัพภาค และจุลภาค พระพุทธศาสนายอมรับว่า มนุษย์ปุถุชน (มนุษย์สมนุสฺโส) มีความขัดแย้ง และความแปลกแยกในตัวเองอันเกิดจากแรงผลักดันของความโลภ ความโกรธ และความหลง อย่างไรก็ตาม ผลของความแปลกแยก หรือความขัดแย้งภายในลักษณะดังกล่าวได้ทำให้เกิดแง่มุมที่สำคัญหลายประการด้วยกัน

๑) ความขัดแย้งเป็นที่มาของการพัฒนาศักยภาพมนุษย์ในเชิงปัจเจก

ความขัดแย้ง หรือความแปลกแยกในตัวเองกลายเป็นเครื่องมือสำคัญที่ทำให้ “เจ้าชายสิทธัตถะ” ได้พัฒนาจิตของตัวเองเพื่อเลื่อนสถานะจากความเป็นมนุษย์ไปสู่ “ความเป็นพระพุทธเจ้า” ที่เป็นเช่นนั้นก็เพราะสาเหตุสำคัญดำเนินมาจากความขัดแย้งภายในเกี่ยวกับการเกิด แก่ เจ็บ ตาย และการตอบคำถามของตัวเองว่า “อะไรคือความสุขที่แท้จริง” “มนุษย์ไม่เกิด แก่ เจ็บ และตายได้หรือไม่” การตั้งคำถามในลักษณะนี้ก็เพราะเกิดความขัดแย้งเกี่ยวกับทวิลักษณ์ของสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์ตรงของพระองค์

๒) ความขัดแย้งเป็นที่มาของการเมืองการปกครอง

เมื่อมองความขัดแย้งในมิติของ “รัฐศาสตร์” พบว่า ความขัดแย้งได้กลายเป็นพื้นฐานสำคัญของระบบการเมืองการปกครอง สิ่งที่สามารถยืนยันข้อสมมติฐานดังกล่าวก็คือหลักการสำคัญตามที่ปรากฏในอัครคัมภีร์ที่ย้ำให้เห็นว่าการถือกำเนิดของระบบกษัตริย์เพราะว่าประชาชนทั่วไปมีความขัดแย้งเกี่ยวกับการแย่งชิงข้าวสาลี ปัญหาที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย จนนำไปสู่ข้อตกลงร่วมกันว่า “เราควรแบ่งปันข้าวสาลี และปักปันเขตแดนกัน” การหาข้อตกลงร่วมกันในรูปแบบ “ทวิภาคี” กลายเป็นข้อตกลงที่มีวาระซ่อนเร้น (Hidden Agenda) เพราะไม่ได้มีผลในทางปฏิบัติแต่ประการใด ด้วยเหตุนี้ สถานการณ์การแย่งชิงพืชผลทางการเกษตรคือข้าวสาลีดำเนินไปอย่างลับ ๆ เนื่องจากประชาชนบางคนไม่พอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่ จึงเก็บรักษาสิ่งที่ตัวเองมีอยู่แล้วไปแย่งชิงทรัพยากรของคนอื่นๆ “สัตว์ผู้มีนิสัยโลก รักษาส่วนของตนไว้ ถือเอาส่วนอื่นที่เขาไม่ได้ให้มา

บริโศก” จะเห็นว่า เมื่อแต่ละฝ่ายไม่เคารพในกฎกติกาจึงทำให้ความขัดแย้งดังกล่าวได้ขยายตัวไปสู่ การตำหนิกันและกันว่า “คุณทำกรรมชั่ว ที่รักษาส่วนของตนไว้แล้ว ถือเอาส่วนอื่นที่เขามีได้ให้มา บริโศก คุณอย่าทำอย่างนี้อีก” ก่อนที่จะ“ใช้ฝ่ามือบ้าง ก้อนดินบ้าง ท่อนไม้บ้าง ทำร้ายกันและกัน”

๓) ความขัดแย้งเป็นที่มาของการบัญญัติพระวินัย

“พระวินัย” จัดได้ว่าเป็นบาทฐาน หรือข้อปฏิบัติสำหรับพุทธบริษัททั้ง ๔ แต่ การเรียกชื่อนั้นอาจจะแตกต่างกัน กล่าวคือ พระภิกษุ และภิกษุณีใช้คำว่า “วินัย” แต่สามเณร สามเณรี อุบาสก และอุบาสิกานั้น ใช้คำว่า “ศีล” แต่เมื่อกล่าวโดยสารถยะแล้ว ไม่ว่าจะเป็วินัย หรือศีลนั้นก็จัดได้ว่าเป็นคำที่มีเป้าหมายในเชิงสารถยะเดียวกันอยู่แล้ว ก็คือเป็น “ธรรมนุญ” หรือ เป็นเครื่องมือสำคัญในพัฒนาคุณภาพชีวิต และสังคม

๔) ความขัดแย้งเป็นที่มาของการจัดระเบียบสังคม

แนวคิดที่ว่าด้วย “ความไร้ระเบียบ” (Disorder) หรือ “ภาวะยุ่งเหยิง” (Chaos) นั้น เป็นแนวคิดที่ชี้ให้เห็นถึงการที่สังคม หรือโลกมนุษย์เต็มไปด้วยความขัดแย้ง ความ รุนแรง และความไร้ศีลธรรมของมวลมนุษย์อันนำไปสู่สงครามกลางเมือง สงครามระหว่างรัฐต่อรัฐ หรือสงครามประเทศต่อประเทศเพื่อแย่งชิงทรัพยากรทางธรรมชาติ แย่งชิงดินแดน หรือทำลาย เผ่าพันธุ์มนุษย์ก็ตาม ซึ่งความยุ่งเหยิงดังกล่าวนั่นเองจึงเป็นที่มาของคำว่า “จัดระเบียบโลก” (Order World) หรือหากจะกล่าวในวงแคบก็คือ แนวคิดดังกล่าวเป็นตัวแปรสำคัญที่ทำให้เกิดคำว่า “การจัด ระเบียบสังคม” (Order Social) นัยของ “การจัดระเบียบสังคม” มิได้ปรากฏมีเฉพาะในยุคปัจจุบัน เท่านั้น เพราะเมื่อวิเคราะห์แนวคิดดังกล่าวก็ปรากฏมีในพระไตรปิฎกเช่นเดียวกัน ปัญหาคือ ใน พระไตรปิฎกได้นำเสนอประเด็นความขัดแย้งอันเป็นที่มาของการจัดระเบียบสังคมอย่างไร

๕) ความขัดแย้งเป็นมาของการพัฒนาสังคม และเศรษฐกิจ

เมื่อกกล่าวถึงปัจจัย ๔ ซึ่งได้แก่ “เครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย และยา รักษาโรค” นั้น ถือได้ว่าเป็นปัจจัยขั้นพื้นฐานที่มีความสำคัญต่อการดำรงอยู่ของมนุษย์อย่างยิ่ง ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดประการหนึ่งก็คือ “อาหาร” พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ความหิวเป็นโรคร้ายยิ่ง” ซึ่งความหิว หรือความต้องการนั้น ถือว่าเป็นปัจจัย หรือตัวแปรสำคัญที่ทำให้เกิดความขัดแย้งใน สังคมมนุษย์ ดังจะเห็นได้จากกรณีการแย่งชิงข้าวสาลีตามที่ปรากฏในอัครคัมภีร์สุตตร หรือการที่ภิกษุ ใส่ร้าย พระทัฬหะมัลลบุตรในข้อหาจัดวาระในลำดับสุดท้ายจนทำตัวเองได้อาหารไม่ประณีตก็เกิดจาก ความต้องการด้านอาหาร

๒.๓.๑.๒ เหตุที่มาของความขัดแย้ง

พระพุทธศาสนาแสดงเหตุนิยามความขัดแย้ง เกิดจากปัจจัยภายใน เรียกว่า “ปปัญจธรรม” แปลว่า “ธรรมเป็นเครื่องเนิ่นช้า” ประกอบไปด้วยหลักธรรมที่สำคัญ ๓ ประการ

กล่าวคือ ตัณหา ทิฏฐิ และมานะ ทั้งสามประการถือได้ว่า มีอิทธิพล และมีความสำคัญอย่างยิ่งที่ ก่อให้เกิดความขัดแย้งขึ้นในบุคคล หรือกลุ่มบุคคล ดังจะเห็นได้จากแผนภูมิต่อไปนี้

๑. เหตุปัจจัยภายนอกที่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง

(๑) ข้อเท็จจริง หรือข้อมูลเป็นที่มาของความขัดแย้ง

ข้อเท็จจริงหรือข้อมูล ถือได้ว่าเป็นตัวแปรสำคัญที่จะก่อให้เกิดความขัดแย้ง ซึ่ง เหตุปัจจัยหลัก ๆ ที่ข้อมูลหรือข้อเท็จจริงนำมาซึ่งความขัดแย้งก็เพราะว่า การวิเคราะห์ การตีความ การแปรผลข้อมูล และการสื่อสารที่ผิดแผกแตกต่างออกไปจากข้อเท็จจริงที่คงอยู่ หรือในทิศทางตรงกันข้าม เราอาจจะเข้าใจ ซึ่งความเข้าใจอาจจะเกิดจากการตีความ วิเคราะห์ หรือได้รับความบอกเล่าจากบุคคลที่น่าเชื่อถือ แต่เมื่อมีบางคนได้นำข้อมูลที่เป็นชั้นปฐมภูมิมาชี้แจง เราอาจจะไม่ยอมรับ และมองว่าข้อมูลดังกล่าวนั้นอาจจะไม่ใช่ข้อมูลที่แท้จริงก็ได้

ประเด็น ที่พระภิกษุมักจะตีความแตกต่างกันนั้นปรากฏในพระไตรปิฎก ซึ่งในพระวินัยมีสองแห่งมีจำนวนข้อที่แตกต่างกัน เพราะตามที่ปรากฏในโกสัมพิกขันธกะมีจำนวน ๑๘ ข้อ แต่ในสมถขันธกะมีจำนวน ๙ ข้อ กล่าวโดยสรุปนั้น เนื้อหา หรือประเด็นต่าง ๆ มีนัยที่เหมือนกันทั้งหมด แต่ที่แตกต่างกันที่จำนวนข้อเท่านั้น

(๒) ผลประโยชน์ หรือความต้องการ เป็นที่มาของความขัดแย้ง ผลประโยชน์ หรือความต้องการนั้น จัดได้ว่าเป็นเหตุปัจจัยที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งภายนอกที่ชัดเจนประการหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การที่ทรัพยากร หรือสิ่งของมีจำนวนจำกัด แต่ความต้องการ หรือผู้ที่มีความต้องการนั้นมีจำนวนมากว่า หากไม่สามารถที่จะจัดการทรัพยากรหรือสิ่งของอย่างเป็นระบบแล้ว ก็ย่อมเป็นการง่ายที่จะทำให้ความขัดแย้งปะทุขึ้นมาเพื่อแย่งชิงส่วนแบ่งดังกล่าว ดังจะเห็นได้จากกรณีการแย่งทรัพยากรน้ำของชาวศากยะและโกลิยะก็เนื่องมาจากการที่ทั้งสองกลุ่มต้องการน้ำเพื่อใช้ในการกสิกรรม แต่ปัญหาก็คือ น้ำนั้นมีปริมาณที่สามารถจะรองรับพื้นที่นาของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเท่านั้น การเจรจาก็เกิดขึ้น แต่สุดท้ายกระบวนการเจรจาก็ล้มเหลวเพราะกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งต้องการเป็นเจ้าของทรัพยากรน้ำแต่เพียงฝ่ายเดียวเท่านั้น ด้วยเหตุนี้กระแสของความขัดแย้งที่นำไปสู่ความรุนแรงจึงเกิดขึ้น

(๓) ความสัมพันธ์ เป็นที่มาของความขัดแย้ง ปรากฏการณ์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในกลุ่มของพระวินัยธรรกับพระธรรมกถึกก็ดี กลุ่มของพระกัสสปเถระกับพระปุราณะกัถิ กลุ่มพระยสกาภิณฑบุตรกับพระภิกษุเมืองวัชชีก็ดี มาจากเหตุปัจจัยภายนอกอีกประการหนึ่งก็คือ “ความสัมพันธ์” พบว่า เพราะความสัมพันธ์ที่ไม่ดีใช้หรือไม่ จึงทำให้พระวินัยธรรดำนิพระธรรมกถึกกลับหลังว่าเป็นอภัยที่ที่ไม่รู้ เพราะความรู้สึกที่ไม่ดีที่ไม่รับคัดเลือกเป็นผู้ร่วมคณะสังคายนาพระธรรมวินัยครั้งที่ ๑ ใช้หรือไม่ ที่ทำให้พระปุราณะต้องออกมาเผชิญหน้า และทำลายความน่าเชื่อถือพระมหากัสสปเถระ และคณะ โดยการไม่ยอมรับนัยบางประเด็นที่เกิดจากการสังคายนาครั้งที่ ๑

และเพราะความสัมพันธ์ที่ เสื่อมทรามใช่หรือไม่ ที่ทำให้พระภิกษุเมืองวชิรพากันลงอุกเขปนียกรรม พระยสภากัณฐบุตร จนทำให้ท่านหันกลับไปวิเคราะห้ทำที่ และพฤติกรรมดังกล่าว และนำไปสู่การสังคายนาในที่สุด

(๔) **ชาติพันธุ์ เป็นที่มาของความขัดแย้ง** ประวัติศาสตร์ และความเป็นมาของ “วงศ์ศากยะ” นั้น ถือได้ว่าเป็น “อาวุธ” ขึ้นสำคัญในการทำลายล้าง “เผ่าพันธุ์ตัวเอง” ในเวลาต่อมา เพราะการมองว่าวงศ์ของตัวเองนั้นประกอบไปด้วยชาติพันธุ์ที่มี “สายพันธุ์เดียว” เท่านั้น โดยไม่เจือปนกับสายพันธุ์อื่น จึงเกิดความหยิ่ง ทะนงตน และอวดดี ความอวดดี ถือตัว หรือเหยอหยิ่งดังกล่าวจะไม่เกิดผลเสียตามมาแต่ประการใดเลย หากไม่ใช้ความเป็นสายพันธุ์ที่ตัวเองคิดว่าดีกว่าบริสุทธิ์กว่าคนอื่นนั้นไปดูถูกเหยียดหยาม ดูหมิ่นคนอื่น ๆ ในสังคม พฤติกรรมดังกล่าวนั้น ชาวโกลิยะเคยเตือนสติ และตั้งคำถามต่อความเป็นสายพันธุ์ที่ว่า “เจ้าศากยะต่างจากสุนัขตรงไหนที่มีเพศสัมพันธ์กับพี่น้องของตัวเอง” แทนที่เจ้าศากยะจะตระหนักถึงคำเตือนดังกล่าว แต่กลับย้อนถามว่า “เผ่าพันธุ์ของมนุษย์ชี้เรื้อนจะมีกำลังอะไร” จนทำให้เหตุการณ์คราวนั้นได้ลุกลามจาก “สงครามน้ำ” กลายเป็น “สงครามการปกป้องศักดิ์ศรีระหว่างเผ่าพันธุ์” ในบัดดล แต่พระพุทธเจ้าก็ทำให้สงครามดังกล่าวยุติลงไปได้

ฉะนั้น เมื่อกล่าวโดยสรุปจะพบว่า เหตุปัจจัยภายนอกนั้น มีอิทธิพลอย่างยิ่งอีกด้านหนึ่งที่จะทำให้เกิดความขัดแย้งในระหว่างบุคคลหรือกลุ่มบุคคล เพราะสิ่งเหล่านี้จะเป็นที่มาสำคัญในการทำให้เหตุปัจจัยภายในได้รับผลกระทบ และแสดงออกมาในรูปของการทะเลาะวิวาทต่อไป ดังจะเห็นได้จากแผนภูมิดังต่อไปนี้

๒. ความขัดแย้งที่เกิดจากเหตุปัจจัยภายใน

เป็นเรื่องของความโลภ ความโกรธ ความหลง และทิฐิมานะของคน ซึ่งเป็นความขัดแย้งที่ทำให้เกิดความทุกข์กับบุคคลนั้นๆ ซึ่งจะแก้ไขได้ หรือขจัดความขัดแย้งนี้ได้ ก็ต้องอาศัยการเรียนรู้ระดับของตนเอง แต่สำหรับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากปัจจัยภายนอกนั้น ผู้วิจัยเห็นว่า เป็นเรื่องที่ทุกฝ่ายควรให้ความสำคัญเพราะเป็นความขัดแย้งที่ก่อให้เกิดทุกข์ซึ่งมิใช่แต่เฉพาะตนเอง แต่เป็นทุกข์กับผู้อื่น และยังเป็นมูลเหตุด้านความสัมพันธ์ต่อกัน เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญยิ่ง เพราะถ้ามนุษย์ภาพที่ดีต่อกันก็จะช่วยกลบรอยความเห็นต่างด้วยท่าทีที่นุ่มนวล พร้อมทั้งจะมองเห็นประโยชน์โดยรวม และให้ความสำคัญต่อประโยชน์ของผู้อื่น สามารถพบเห็นมนุษย์เป็นพี่น้องกันเป็นเพื่อนร่วมทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย มีความรู้สึกเช่นเดียวกับตนเอง ปัญหาการยึดถือพวกพ้องชาติกำเนิดก็จะหมดไป

หลักธรรมในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันในหมู่ชุมชนพระพุทธศาสนา เรียกว่า สาราณียธรรม ๖ ซึ่งเป็นธรรมที่พระพุทธองค์ทรงใช้แสดงสั่งสอนภิกษุ เมื่อเกิดเหตุทะเลาะวิวาทกัน

ดังนั้นในงานวิจัย ผู้วิจัยจึงได้นำเสนอหลัก สาราณียธรรม เป็นหลักในพุทธสันติวิธี ในการจัดการความขัดแย้ง โดยมีรายละเอียดดังนี้

๒.๓.๒ หลักสาราณียธรรมกับแนวทางการจัดการความขัดแย้ง

พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๙ กล่าวถึง หลัก สาราณียธรรม ๖ ไว้ว่า สาราณียธรรม ๖ ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความให้ระลึกถึง, ธรรมเป็นเหตุที่ระลึกถึงกัน, หลักการอยู่ร่วมกัน สาราณียธรรม ๖ คือ

๑) **เมตตาทายกรรม** ตั้งเมตตาทายกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือช่วยเหลือกิจธุระของผู้ร่วมคณะด้วยความเต็มใจ แสดงกิริยาอาการสุภาพ เคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๒) **เมตตาวจีกรรม** ตั้งเมตตา วจีกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอน แนะนำตักเตือนด้วยความหวังดี กล่าววาจา สุภาพ แสดงความเคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๓) **เมตตาโมกกรรม** ตั้งเมตตาโมกกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลังคือ ตั้งจิตปรารถนาดี คิดหาสิ่งที่เป็นประโยชน์ แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้ม แจ่มใสต่อกัน

๔) **สาธารณโภคี** ได้ของสิ่งใดมาก็แบ่งปันกัน คือ เมื่อได้สิ่งใดมาโดยชอบธรรม แม้เป็นของเล็กน้อย ก็ไม่หวงไว้ผู้เดียววนามาแบ่งปันเฉลี่ยแจกจ่าย ให้ได้มีส่วนร่วม ใช้สอยบริโภคทั่วกัน ข้อนี้ใช้อุปปฏิวัตตโภคี ก็ได้

๕) **ศีลสามัญญตา** มีศีลบริสุทธ์เสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลังคือ มีความประพฤติสุจริตดีงาม ถูกต้องตามระเบียบวินัย ไม่ทำตนให้เป็นผู้ร่ำรังเกียจของหมู่คณะ

๖) **ทัญญูสามัญญตา** มีทัญญูงามเสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ มีความเห็นชอบร่วมกัน ในข้อที่เป็นหลักการสำคัญที่จะนำไปสู่ความหลุดพ้น สิ้นทุกข์ หรือขจัดปัญหา

ธรรม ๖ ประการนี้ มีคุณ คือ เป็นสารณียะ ทำให้เป็นที่ระลึกถึง เป็น ปยกรณ ทำให้เป็นที่รัก เป็น ครุกรณ ทำให้เป็นที่ระลึกเคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์ความกลมกลืนเข้าหากัน เพื่อความไม่วิวาท เพื่อความสามัคคี และเอกภาพ ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

หลักสาราณียธรรม ๖ นี้พระพุทธเจ้ามักจะนำมาใช้สั่งสอนในสถานการณ์ที่ภิกษุเกิดความขัดแย้ง ทะเลาะวิวาทให้ปรองดองกัน ด้วยเห็นได้จากภิกษุโกสัมภี เป็นต้น ซึ่งหลักสาราณียธรรม ๖ นี้ ผู้วิจัยเห็นว่า เป็นพุทธสันติวิธี ที่มุ่งเน้นแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ด้วยการ คิด พูด ทำ ที่ดีต่อกันกับผู้อื่น ด้วยความจริงใจ ด้วยเหตุผลนี้ จึงนำไปสู่ความไว้วางใจ และการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

สอดคล้องกับแนวคิดสันติวิธี นอกจากนี้ ทรงชี้ให้เป็นความสำคัญในการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ จำเป็นต้องมีความเห็นร่วมกัน ทิศทางเดียวกัน ซึ่งจะเกิดได้ก็เพราะการยอมรับหรือให้พื้นที่ ความเคารพความเห็นผู้อื่น สอดคล้องกับการมีส่วนร่วมตามหลักสันติวิธี และถ้าหากได้ใช้แนวทางการรักษาระเบียบวินัยของหมู่ชน ทำให้เป็นกรอบของการรักษากติการ่วมกันสอดคล้องกับการใช้หลักกฎหมายเป็นกรอบกติกาของสังคม ซึ่งทั้งหลายทั้งมวลจะนำไปสู่การจัดสรรผลประโยชน์ด้วยความเป็นธรรม คำนึงถึงประโยชน์ผู้อื่น ทำให้สังคมลดปัญหาความขัดแย้งที่เกิดจากผลประโยชน์

ดังนั้น แนวคิดสาราณียธรรม จะเป็นแนวทางขัดแย้งจะนำมาเป็นกรอบในการศึกษา ประกอบการศึกษาปัญหาขัดแย้งการบุกรุกที่ดินสาธารณะของชุมชนชะแมบพัฒนา อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา คงจะได้เสนอในบทต่อไป

บทที่ ๓

การจัดการความขัดแย้งของประชาชนที่บุกรุกที่สาธารณะ

การจัดการความขัดแย้งของประชาชน ที่บุกรุกที่สาธารณะ มีหลายรูปแบบ มีหลายกระบวนการ แต่จากการที่ผู้วิจัยได้เข้าร่วมสังเกตการณ์ในฐานะผู้ทำวิจัยและในฐานะผู้เคยปฏิบัติหน้าที่ในเขตอำเภอวังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา เห็นว่าแนวทางการจัดการเหตุว่า การจัดการความขัดแย้งของชุมชนชะแมบพัฒนา เป็นการจ้ดรูปแบบความขัดแย้งที่ได้ให้ผลสำเร็จสูง สามารถที่จะมาเป็นตัวอย่าง ที่ชุมชนอื่นจะนำไปใช้เป็นตัวอย่างในการจัดการชุมชนของตน ผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษารูปแบบการดำเนินการในการแก้ปัญหาความขัดแย้งของประชาชนที่บุกรุกที่สาธารณะในชุมชนชะแมบพัฒนา โดยจะได้ศึกษาสภาพปัญหาและความขัดแย้ง แนวทางที่ชุมชนจัดการแก้ไข โดยมีรายละเอียด ดังนี้

๓.๑ บริบทของชุมชนตำบลชะแมบ อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๓.๑.๑ สภาพบริบทโดยทั่วไป

ชุมชนชะแมบอยู่ในพื้นที่ หมู่ ๑ ตำบลชะแมบ อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แต่ขึ้นกับเทศบาลเมืองลำตาเสา ซึ่งมีชุมชนรวมทั้งหมด ๒๓ ชุมชน สำหรับที่ตั้งของเทศบาลเมืองลำตาเสา มีพื้นที่ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของอำเภอวังน้อย ประมาณ ๑๐ กิโลเมตร ทางทิศใต้ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประมาณ ๒๑ กิโลเมตร มีขนาดพื้นที่ ประมาณ ๓๖ ตารางกิโลเมตร (๒๕,๐๐๐ ไร่) และมีอาณาเขต

ทิศเหนือ	จรดเขต อ.อุทัย จ.พระนครศรีอยุธยา
ทิศใต้	จรดเขต อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา
ทิศตะวันออก	จรดเขต ต.ชะแมบ ต.ตะเภา อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา
ทิศตะวันตก	จรด ต.บ่อตาโล่ อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา

สภาพความเป็นอยู่โดยรวมของประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่นี้ มักจะประกอบอาชีพเกษตรกรรม เลี้ยงสัตว์ และรับจ้าง พื้นที่ที่ทำนาประมาณ ๑๑,๑๗๗.๕ ไร่ พื้นที่ทำสวน ๙๕ ไร่, พื้นที่ปลูกพืชผัก ๓๐ ไร่, พื้นที่การปศุสัตว์ ทำฟาร์มไก่ และมีการเลี้ยงสัตว์น้ำ ดังนั้นโครงสร้างทางเศรษฐกิจและรายได้ประชากรมาจากภาคกิจกรรมการเกษตรเป็นส่วนใหญ่ แต่เมื่อเมืองมีการขยายตัว ลักษณะการประกอบอาชีพทางเกษตรกรรมมีแนวโน้มที่ลดลง ในขณะที่อุตสาหกรรมที่ดินมีราคาสูงขึ้น ทำให้เกิดปัญหาในด้านต่างๆ ได้แก่ ๑) ปัญหาด้านการคมนาคมและขนส่ง เพราะขาดการวางแผน และการจราจรเริ่มคับคั่งและติดขัด ๒) ปัญหาด้านสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ เริ่มไม่ทั่วถึงและไม่เพียงพอ รวมไปถึงปัญหาความไม่เพียงพอของพื้นที่นันทนาการในสถานศึกษา ๓) ปัญหา

ด้านการวางแผนการใช้ประโยชน์จากที่ดินและสภาพแวดล้อมในชุมชน ๔) ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ชุมชน เริ่มมีสภาพน้ำเสีย ขาดระบบบำบัดน้ำเสียที่มีประสิทธิภาพ มีน้ำท่วมขังในกรณีฝนตกหนัก และมลพิษจากโรงงานที่อยู่ล้อมรอบ ปัญหาเหล่านี้ชุมชนชะแมบพัฒนา ก็ได้รับอิทธิพลและมีแนว ปัญหาคล้ายคลึงกันกับชุมชนในพื้นที่ ดังแผนภาพที่แสดง

แผนภูมิที่ ๓.๑ แสดงภูมิทัศน์โดยรอบของพื้นที่ชุมชนชะแมบพัฒนา

อย่างไรก็ตามบริบทชุมชนชะแมบพัฒนามีเรื่องเล่าประวัติความเป็นมา ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำเสนอเป็นสังเขป ดังนี้

๓.๑.๒ ประวัติและความเป็นมาของชุมชนชะแมบพัฒนา

เมื่อประมาณ ๖๐ ปีที่ผ่านมา คนในชุมชนมีอาชีพทำนาและลากอวน สมัยก่อนไม่มีถนน มีแต่ไฟฟ้า เวลาเดินทางไปไหนก็ใช้เรือ สมัยก่อนจำนวนบ้านเรือนมีไม่กี่หลังคาเรือน คนรุ่นปู่ย่าตายาย บอกว่า นาที่ทำก็เช่าหลวงทำ จะมีคนมาเก็บค่าเช่าทุกปี ปีละครั้ง ส่วนคนที่อยู่เหนือขึ้นไปบอกว่า เช่าที่นามีเจ้าของทำอยู่ เสียค่าเช่าเป็นปีเหมือนกัน ต่อมาคนที่เช่านาหลวงทำ ก็ไม่มีคนมาเก็บค่าเช่า คนที่เช่าที่นาเอกชน ก็ไม่เก็บค่าเช่าเหมือนกัน พอต่อมามีการขุดคลองให้กว้างขึ้น และมีถนนเข้ามา เมื่อมีความเจริญเข้ามา เจ้าของที่ก็เอาที่นาคืน โดยการจ้างคนที่ทำนาอยู่ให้เลิกทำนาและให้ที่อยู่ ๑๐ ไร่ ต่อ ๑ งาน ส่วนคนไม่มีที่นาก็ขายให้คนละ ๕๐ ตารางวา ตารางวาละ ๒๐๐ บาท

ต่อมาแต่ละครอบครัวมีประชากรเพิ่มขึ้น มีจำนวนครัวเรือน ๓๕๐ แต่มีผู้ที่เดือดร้อนจากการมีที่อยู่อาศัยก็ไม่พอยังจำนวน ๑๗๙ ครัวเรือน บางส่วนของผู้เดือดร้อนแก้ปัญหาด้วยการพากันมาปลูกบ้านอยู่ริมคลองที่เป็นพื้นที่ความรับผิดชอบของชลประทาน จาก ๑ หลังเป็น ๒ หลัง สามหลัง จนสุดท้ายเต็มไปหมดทั้งคลองจนดูเหมือนสลัม น้ำในคลองไม่ใสสะอาด ถนนก็แออัดขยายไปไหนไม่ได้

จากถนนลูกรังก็เปลี่ยนมาเป็นราดยาง จากการใช้น้ำคลองเพื่อบริโภค ก็เปลี่ยนมาใช้น้ำบาดาลและน้ำประปาในปัจจุบัน

แผนภูมิที่ ๓.๒ แสดงภาพการบุกรุกพื้นที่สาธารณะริมคลองชลประทาน

๓.๒ สาเหตุและปัญหาของความขัดแย้ง

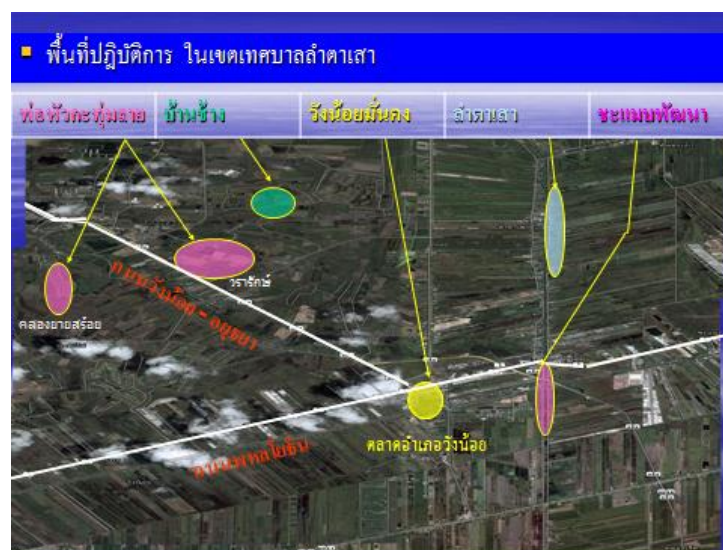
ด้วยเหตุที่ว่าปัจจัยเรื่องที่อยู่อาศัยเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญและเป็นประเด็นปัญหาใหญ่ของมนุษย์ สำหรับประเทศไทยประชาชนทุกคนมีความต้องการที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง และอยู่ในที่ดินของตนเอง การมีที่พักอาศัยของตนเอง แต่อยู่ในที่ดินของผู้อื่น หรือที่ดินสาธารณะ ย่อมหมายถึงความไม่มั่นคงของครอบครัว บางครั้งอาจถูกไล่ที่จากผู้เป็นเจ้าของที่ดินเพื่อนำที่ดินไปพัฒนาในรูปแบบต่างๆ อันจะมีประโยชน์มากกว่า บางครั้งต้องถูกดำเนินคดีในความผิดฐานบุกรุกที่ดินของทางราชการ สำหรับชุมชนชะแมบพัฒนา ซึ่งเป็นชุมชนไม่ใหญ่นัก จากจำนวนครัวเรือน ๑๗๙ ครัวเรือน มีประชากร ๗๘๕ คน เป็นชาย ๓๙๙ คน เป็นหญิง ๓๘๖ คน^๑ แต่มีผู้ร่วมโครงการ ๑๑๔ ครัวเรือน โดย ๕๒ ครัวเรือน เป็นผู้บุกรุกที่ดินของกรมชลประทาน ส่วนอีกส่วนหนึ่งเป็นผู้เช่าที่ดินของเอกชนและครอบครัวขยาย

จะเห็นว่าความมั่นคงทางครอบครัว หรือความมั่นคงของชีวิต การมีที่พักอาศัยที่เป็นกรรมสิทธิ์ของตนเอง เป็นที่ปรารถนาของมนุษย์ทุกคน และทุกคนเมื่อมีครอบครัวก็อยากจะแยกออกไปตั้งครอบครัวของตนเอง แต่ติดปัญหาที่ว่า ที่ดินมีจำนวนจำกัด ราคาแพง ทุกครอบครัวจึงไม่สามารถที่จัดหาที่ดินเป็นของตนเองได้ การบุกรุกที่ดินสาธารณะจึงเกิดขึ้น และเกิดมากขึ้น การบุกรุกที่ดินของกรมทางหลวง กรมป่าไม้ กรมชลประทาน และหน่วยงานต่างๆ จึงเกิดขึ้น โดยเฉพาะจังหวัด

^๑ข้อมูลประชากรของเทศบาลเมืองลำตาเสา เมื่อวันที่ ๑ มีนาคม ๒๕๕๓.

พระนครศรีอยุธยา จะพบว่าประชาชนจะอาศัยที่ดินสาธารณะเป็นส่วนมาก และมีอีกจำนวนมากที่อาศัยที่ดินของหน่วยงานต่างๆ เช่น ที่ดินของทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ที่ดินของกรมการศาสนา ที่ดินของทางราชการทหาร และหน่วยราชการอื่นๆ

สำหรับที่ดินของกรมชลประทาน ที่ถูกบุกรุกส่วนใหญ่จะเป็นที่ดินริมคลองสาธารณะ ซึ่งทางราชการใช้ในการส่งน้ำเพื่อใช้ในการเกษตร ของชาวสวนและชาวนา เมื่อเกิดการบุกรุกของประชาชนจำนวนมาก ปัญหาต่างๆ ก็ตามมา ทำให้ลำคลองตื้นเขิน การไหลของน้ำไม่สะดวก การดำเนินการทุกอย่างของทางราชการ ก็เกิดปัญหาตามมา ทางราชการโดยเฉพาะกรมชลประทาน จึงพยายามที่จะขับไล่ผู้บุกรุกที่ดินของกรมชลประทาน แต่ก็เกิดปัญหา เกรงว่าจะเกิดความรุนแรง จึงไม่กล้าที่จะดำเนินกาขึ้นเด็ดขาด เพียงแต่ปรามไม่ให้จำนวนผู้บุกรุกเพิ่มขึ้น^๒ สำหรับเทศบาลเมืองลำตาเสา อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีชุมชนที่เดือดร้อน และบุกรุกที่กรมชลประทาน และที่ราชพัสดุ จำนวนมาก แต่สามารถ ประกอบด้วย ชุมชนลำตาเสา ชุมชนชะแมบ ชุมชนวังน้อย ชุมชนกระทุ่มลาย และชุมชนวัดบ้านช้าง ดังแผนภาพที่แสดง

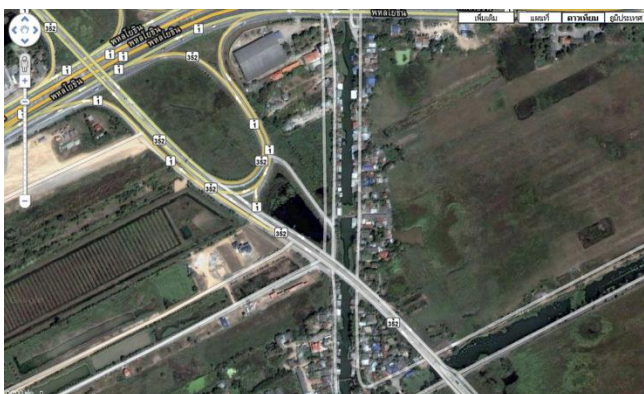
แผนภูมิที่ ๓.๓ แสดงพื้นที่ชุมชนที่รับผิดชอบของเทศบาลตำบลลำตาเสา

กล่าวได้ว่า สภาพทั่วไปเป็นที่ราบลุ่มมีคลองธรรมชาติ และคลองชลประทาน ไหลผ่านบ้านเรือนราษฎรอยู่กันเป็นกลุ่มๆ ในเขตชุมชนบ้านเรือนเป็นตึกแถว นอกชุมชนเป็นแบบชนบทเป็นบ้านไม้เก่าและทรุดโทรมและมีบางส่วนที่บุกรุกริมคลองชลประทานบางจุดอยู่อย่างหนาแน่น

^๒ จากบทสนทนาของนายสมยศ เกสรสุวรรณ นายช่างกรมชลประทาน ผู้รับผิดชอบพื้นที่ของอำเภอวังน้อย

แผนภูมิที่ ๓.๔ แสดงภาพถ่ายสถานที่จริงปัญหาการบุกรุกพื้นที่สาธารณะริมคลองชลประทาน

แผนภูมิที่ ๓.๕ แสดงภาพถ่ายทางอากาศบริเวณพื้นที่ที่มีปัญหาการบุกรุกริมคลองชลประทาน

จากการลงพื้นที่ได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์จากประชาชนที่ได้ทำการบุกรุกพื้นที่สาธารณะในชุมชนชะแมบ พบปัญหาต่างๆ สรุปได้ดังนี้

- ๑) สภาพลำคลองตื้นเขิน การไหลน้ำ และการระบายน้ำลำคลองไม่สะดวก
- ๒) ส่งผลกระทบต่อการทำงานของหน่วยงานที่รับผิดชอบ
- ๓) ปัญหาที่เกิดขึ้นไม่ได้รับการแก้ไข หน่วยงานที่รับผิดชอบไม่กล้าที่จะจัดการกับผู้บุกรุก เพราะเกรงจะเกิดความรุนแรง จึงไม่กล้าดำเนินการขั้นเด็ดขาดกับผู้บุกรุก
- ๔) สภาพภูมิทัศน์ริมน้ำไม่สวยงามเหมือนในอดีต
- ๕) ขยะมูลฝอย และจากการปฏิภูม และทิ้งของเสียลงแม่น้ำริมคลองชลประทานของผู้ตั้งบ้านริมคลองทำให้น้ำในคลองสกปรก สภาพปัญหาเหล่านี้ จากการได้พูดคุยพบปะกับคนในพื้นที่ ผู้วิจัยสรุปสาเหตุของปัญหา ดังนี้

จากการศึกษาข้อมูลประกอบกับความเป็นมาในอดีตของชุมชนชะแมบพัฒนา ผู้วิจัยเห็นว่า มูลเหตุที่สำคัญ คือ

(๑) สาเหตุจากความต้องการที่อยู่อาศัยเป็นของตนเองซึ่งนับว่าเป็นปัจจัยพื้นฐานของมนุษย์ แต่ประเด็น คือ ผู้ที่ครอบครองนั้นหากขาดซึ่งสิทธิโดยชอบธรรม ย่อมทำให้เกิดการล่วงละเมิดสิทธิของผู้อื่น แม้ว่าผู้นั้นจะเป็นหน่วยงานราชการ กล่าวคือ พื้นที่ที่บุกรุกครอบครองเป็นพื้นที่ของส่วนรวมหรือเรียกว่าเป็นพื้นที่สาธารณะที่ทุกฝ่ายสมควรได้รับประโยชน์ในการใช้สอยพื้นที่ด้วยความเท่าเทียมกัน มิใช่บุคคลใดบุคคลหนึ่ง

(๒) สาเหตุจากการขาดแคลนการจัดสรรที่อยู่อาศัยจากภาครัฐ เดิมที่ชาวบ้านในพื้นที่ส่วนหนึ่งเป็นชาวนาเช่าที่ทำกิน แต่เมื่อความเจริญเข้ามาทำให้ราคาที่ดินสูงขึ้น เจ้าของที่ดินที่ต้องการขายเพื่อทำกำไร ชาวบ้านที่ถูกยกเลิกการเช่าที่ทำกินไม่มีที่อยู่ประกอบกับการไม่ได้รับความช่วยเหลือจากภาครัฐ ทำให้ชาวบ้านเหล่านั้นเลือกใช้ชีวิต บุกรุก ครอบครองพื้นที่สาธารณะริมคลองชลประทาน

(๓) สาเหตุจากความหวงแหนในสิ่งที่ครอบครอง โดยธรรมชาติเมื่อได้อยู่อาศัยครอบครองที่อยู่อาศัยมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน ย่อมรู้สึกว่าเป็นเจ้าของ ผูกพัน และมีความคุ้นเคยในสิ่งแวดล้อมนั้น รวมถึงวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งทำให้ประชาชนที่บุกรุกพื้นที่สาธารณะไม่อยากจะย้ายที่อยู่ไปไกลจากความคุ้นเคยเดิม

กล่าวได้ว่า มูลเหตุของปัญหาความขัดแย้งที่แท้จริง คือ เรื่องของความขาดแคลนแคลนในพื้นที่อยู่อาศัย เป็นความขัดแย้งด้านทรัพยากรตามหลักทฤษฎีความขัดแย้งของตะวันตก อันมาจากค้นหาหรือความอยากของคนและการไม่รู้จักควบคุมที่จะทำตนไม่เบียดเบียนผู้อื่นตามความเชื่อของพระพุทธศาสนา ทำให้ประชาชนผู้บุกรุกแม้ว่าจะรู้ตัวว่าตนเองไม่มีสิทธิ แต่เพื่อความอยู่รอดของครอบครัวก็ต้องทำ อีกทั้งการขาดความเหลียวแลจากภาครัฐที่จะให้ความช่วยเหลือผู้ที่มีโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรได้น้อย เป็นปัญหาความขัดแย้งในระดับโครงสร้าง ที่ภาครัฐควรที่จะให้ความสนใจเอาใจใส่ในการแก้ปัญหาอย่างจริงจังในฐานะผู้มีอำนาจสั่งการ

๓.๓ ผลกระทบจากปัญหาความขัดแย้งการบุกรุกพื้นที่สาธารณะ

เมื่อเกิดความขัดแย้งในพื้นที่ ระหว่างชุมชนกับเจ้าของที่ดิน ที่ต้องการนำที่ดินไปพัฒนาทำประโยชน์จึงมีความต้องการให้ผู้พักอาศัยย้ายออกจากที่ดินของตนโดยเร็ว ส่วนผู้พักอาศัยก็จะอ้างเหตุความจำเป็น เช่น ไม่มีสถานที่ที่จะย้ายไปปลูกสร้าง ไม่มีเงินสำหรับซื้อรถนอนที่พัก ปัญหาการศึกษาของบุตรหลาน ปัญหาการเดินทางหากต้องย้ายไปอยู่สถานที่ใหม่ ซึ่งอาจจะอยู่ไกลจากสาธารณูปโภคของรัฐ รวมทั้งเส้นทางเดินทางอาจจะไม่ได้รับความสะดวกสบายเท่าที่ควร ทำให้เกิดความขัดแย้ง บางครั้งเกิดความรุนแรงถึงขั้นทำร้ายร่างกาย มีการทำลายทรัพย์สิน มีการเผาอาคารสถานที่ ทำให้เกิดมีผู้ได้รับบาดเจ็บและบางครั้งมีผู้ถึงแก่ความตาย ชุมชนชะแมบพัฒนา นั้นเป็นชุมชนที่มีความ

ขัดแย้งกับกรมชลประทาน เนื่องจากสถานที่ตั้งของชุมชนเป็นแนวคันคลองชลประทาน ทางชลประทานเองก็มีนโยบายที่จะพัฒนาคูคลองเพื่อใช้ในการส่งน้ำให้เกษตรกรใช้อุปโภคบริโภค จึงได้ขอความร่วมมือผู้ที่บุกรุกให้รื้อย้าย แต่ก็ไม่ได้ได้รับความร่วมมือจากผู้บุกรุก จึงมีปัญหาการฟ้องร้องดำเนินคดีกับผู้บุกรุก ตลอดมา

ส่วนประชาชนที่บุกรุกเอง ก็ต้องเสียเวลาที่จะต้องถูกดำเนินคดี และถูกลงโทษตามกฎหมาย ฉะนั้นประชาชนเองก็พยายามที่จะหาทางออกด้วยการหาซื้อที่ดินเป็นของตนเอง แต่จากสภาพความเป็นจริง ผู้ที่บุกรุกส่วนใหญ่ เป็นคนยากจน มีรายได้น้อย จากสถานภาพและสภาพเศรษฐกิจ จึงไม่สามารถเป็นเจ้าของที่ดินของตนเอง จึงยังคงพักอาศัยในบ้านที่ปลูกในที่ดินที่บุกรุกต่อไป

๓.๔ การแก้ปัญหาและการจัดการความขัดแย้งของชุมชนชะแมบพัฒนา

การจัดการความขัดแย้ง มีหลายรูปแบบ และหลายกระบวนการ ส่วนชุมชนใดจะเลือกรูปแบบและวิธีการแก้ปัญหาอย่างไรนั้น ก็ขึ้นอยู่กับกระบวนการ วิธีการ และความร่วมมือร่วมใจของชุมชน ในการแก้ปัญหา จะเห็นว่าการแก้ปัญหาของแต่ละชุมชนอาจแตกต่างกัน ส่วนความสำเร็จมากน้อยขึ้นอยู่กับความร่วมมือร่วมใจของชุมชน จากสภาพปัญหาการบุกรุกพื้นที่สาธารณะที่เกิดขึ้นในชุมชนชะแมบพัฒนา ทำให้เกิดผลกระทบกับชุมชน ครอบครัว ซึ่งเป็นสิ่งที่ชุมชนจะต้องลุกขึ้นมาช่วยกัน ร่วมกันแก้ไข หาทางออก เพื่อให้สถานภาพและความเป็นอยู่ที่เกิดขึ้น โดยมีหน่วยงานหลายหน่วยงานเข้ามาให้ความแนะนำช่วยเหลือ ดังจะเห็นได้จากกรณีของชุมชนบางบาล คุนอัจฉรา ร่วมประเสริฐ ผู้ที่เคยได้รับจากปัญหาการขาดพื้นที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง ได้ลุกขึ้นมาเป็นแกนนำในการแก้ปัญหาจนพื้นที่ชุมชนจนประสบความสำเร็จและได้เป็นวิทยากรอาสา ในการให้ความช่วยเหลือชุมชนอื่น ที่มีปัญหาในลักษณะเดียวกัน^๓ ซึ่งแนวทางดังกล่าวนี้คล้ายคลึงกับแนวทางที่ชุมชนชะแมบพัฒนา ได้นำมาใช้ในการแก้ปัญหา

จากการลงพื้นที่และสนทนาพูดคุยกับผู้นำชุมชน นางสมกมล นาอุดม ประธานชุมชนชะแมบพัฒนา ได้กล่าวถึงมูลเหตุแรงจูงใจ ในการลุกขึ้นมาเป็นผู้นำชุมชน รวบรวมสมาชิก จัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ ก่อนที่จะพัฒนาเป็น “สหกรณ์เคหสถานบ้านชุมชนชะแมบพัฒนา”

นางสมกมล นาอุดม เล่าว่าครอบครัวของตนมีฐานะยากจน ไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง ต้องอาศัยที่ดินของกรมชลประทานเป็นที่ปลูกบ้านพัก ตนเองก็อยู่ในฐานะผู้บุกรุกในจำนวน ๕๖๔ ครอบครัว ของอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จากการที่อาศัยในชุมชนดังกล่าวมา ตั้งแต่วัยเด็ก จนกระทั่งมีครอบครัว และถึงบั้นปลายของชีวิตยังไม่อะไรที่ดีขึ้น ต้องอยู่แบบเป็นทุกข์

^๓ สัมภาษณ์ นางอัจฉรา อ่วมประเสริฐ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๗ ตำบลมหาพราหมณ์ ประธานเครือข่ายชุมชนวัดม่วง เทศบาลตำบลมหาพราหมณ์ อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

และหาตระแวงว่ากรมชลประทานจะขับไล่ออกจากพื้นที่เมื่อใด และจะพาครอบครัวไปอยู่ที่ใด จนกระทั่งปี ๒๕๕๒ ตนเองคิดว่าฟ้าเมืองไทยน่าจะเปิดโอกาสให้คนจนได้มีสิทธิลืมตาอ้าปาก มีความเสมอภาค จากการได้รับการประสานจากนางอัญฉรญา อ่วมประเสริฐ ได้นำข้อมูลมาเสนอถึง กระบวนการและวิธีการ ที่จะพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง มีความมั่นคงกับชีวิต โดยการเสนอที่จะนำพาผู้ประสบปัญหาให้ไปศึกษาดูงาน พื้นที่ต่างๆ เพื่อจะได้ศึกษาถึงวิธีการและกระบวนการสร้างบ้านมั่นคง โดยการดำเนินการดังกล่าวไม่ได้เสียค่าใช้จ่ายใดๆ ทั้งสิ้น โดยทางนางสมกมลฯ จะเป็นผู้จัดการเครือข่าย (สมาชิก) ที่มีความต้องการตรงกัน เกี่ยวกับความมั่นคงของชีวิตและความสันติสุขของชุมชน

ต่อมาได้มีโอกาสร่วมกับสมาชิกในชุมชน ประมาณ ๑๐ คน เดินทางไปศึกษาดูงานตามพื้นที่ต่างๆ ทั้งในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เช่นที่ ชุมชนวัดม่วง อำเภอบางบาล ชุมชนคลองสระบัว อำเภอพระนครศรีอยุธยา ชุมชนซอยสามห่วง อำเภอพระสมุทรเจดีย์ จังหวัดสมุทรปราการ รวมทั้งอำเภอตาคลี จังหวัดนครสวรรค์ และพบเห็นความสำเร็จของชุมชนต่างๆ ที่ประสบผลสำเร็จ รวมทั้งได้ทราบถึงกระบวนการ วิธีการ และขั้นตอนในการดำเนินงาน แล้วนำกลับมาดำเนินการจนกระทั่งประสบความสำเร็จ

หลังจากร่วมกับสมาชิกศึกษาดูงาน ศึกษาขั้นตอนและวิธีการแล้ว ได้กลับมาประชุมหารือและรวบรวมสมาชิก ด้วยการกำหนดข้อตกลงเป็นกติกาในการปฏิบัติขึ้น ตามที่สมาชิกเสนอ และผ่านการเห็นชอบจากสมาชิกคนอื่นๆ โดยเริ่มต้นทางกลุ่ม ได้จัดตั้งกลุ่ม สัจจะออกทรัพย์ขึ้นในชุมชน เมื่อปลายปี ๒๕๕๒ ในขณะนั้นมีสมาชิก จำนวน ๕๐ ราย (ครัวเรือน) โดยได้เริ่มต้นกำหนดข้อตกลงร่วมกัน ดังนี้

ข้อมูลครัวเรือนสมาชิก	
จำนวนสมาชิกทั้งหมด	จำนวน 114 ราย
สมาชิกในครัวเรือน	มีสมาชิก 2-4 คน จำนวน 75 ครัวเรือน มีสมาชิก 5 คนขึ้นไป จำนวน 39 ครัวเรือน
อาชีพคนในชุมชน	อาชีพรับจ้าง 52 คน อาชีพค้าขาย 42 คน อื่น ๆ 10 คน
รายได้ต่อครัวเรือน / เดือน	5,001 - 10,000 บาท 13 ราย 10,001 - 15,000 บาท 19 ราย 15,001 - 20,000 บาท 52 ราย 20,001 - 25,000 บาท 10 ราย 25,001 - 30,000 บาท 10 ราย 30,001 บาทขึ้นไป 2 ราย
ค่าใช้จ่ายต่อครัวเรือน / เดือน	ต่ำกว่า 5,000 บาท 7 ราย 5,001 - 10,000 บาท 13 ราย 10,001 - 15,000 บาท 19 ราย 15,001 - 20,000 บาท 52 ราย 20,001-25,000บาท 10 ราย 25,001 - 30,000 บาท 20 ราย
ความสามารถในการชำระคืนเดือน	ต่ำกว่า 1,000 บาท ครัวเรือน 1,001 - 2,000บาท 10 ครัวเรือน 2,001 - 3,000 บาท ครัวเรือน 3,001 บาทขึ้นไป 104 ครัวเรือน
การออม / เดือน	100 - 500 บาท - ราย 501 - 1,000 บาท - ราย 1,001 - 1,500 บาท - ราย 1,501 บาทขึ้นไป - ราย

แผนภูมิที่ ๓.๖ แสดงข้อมูลครัวเรือนของชุมชนชะแมบพัฒนา^๔

^๔ เอกสารของชุมชนชะแมบพัฒนา

จากการที่สมาชิกได้ไปศึกษาดูงานการดำเนินการต่างและกลับมาปรึกษาหารือ ประชุมหาข้อตกลง และกำหนดหลักเกณฑ์การอยู่ร่วมกันของสมาชิก คือ

หลักเกณฑ์การอยู่ร่วมกันของสมาชิก

- ๑) ไม่เลี้ยงสัตว์เกินกว่า ๓ ตัว ต้องขังอยู่ในบ้านตัวเอง
- ๒) ไม่ส่งเสียงดังเกิน ๓ ทุ่มไปแล้ว (ยกเว้นมีงาน)
- ๓) ห้ามเล่นการพนันในชุมชน
- ๔) ไม่ยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด
- ๕) ต้องเข้าร่วมประชุมภายในชุมชน
- ๖) ไม่ลักขโมย
- ๗) ต้องเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน

หลักเกณฑ์การเลือกที่ดินของชุมชนชะแมบพัฒนา

- ๑) ต้องไม่ไกลจากชุมชนเดิมเกินกว่า ๓ กม.
- ๒) ต้องเป็นที่ดินราคาถูก
- ๓) ต้องมีสาธารณูปโภคผ่าน เช่นไฟฟ้า ประปา
- ๔) ต้องอยู่ไม่ไกลจาก วัด โรงเรียน และที่ประกอบอาชีพ ตลาด และหน่วยราชการ

หลักเกณฑ์การพิจารณาลิทธิผู้เข้าร่วมโครงการชุมชนชะแมบพัฒนา

- ๑) ต้องเป็นสมาชิก
- ๒) ต้องอยู่ในชุมชนมาไม่น้อยกว่า ๕ ปี
- ๓) เช้าบ้านอยู่
- ๔) เช้าที่
- ๕) บุกรุก
- ๖) ครอบครัวขยาย
- ๗) ประชากรแฝง
- ๘) ต้องออมทรัพย์
- ๙) ต้องเข้าร่วมประชุมสม่ำเสมอ

หลักเกณฑ์การบริหาร การเงินของโครงการ และการทำงาน

- ๑) ค่าธรรมเนียมแรกเข้า ๕๐ บาท
- ๒) ค่าบริหารจัดการ ๒๐ บาท นำมาใช้ในการดำเนินงานของ โครงการค่าเอกสาร ค่าพาหนะเดินทางติดต่อกับหน่วยงานต่างๆ ค่าอุปกรณ์เครื่องเขียนแบบพิมพ์ค่าใช้จ่ายในการจัดประชุมสมาชิก
- ๓) เงินออมที่อยู่อาศัย เงินออม ๑๐ %

๔) ค่าหุ้นสหกรณ์ เดือนละ ๑๐๐ บาท

๕) ออมสวัสดิการวันละ ๑ บาท เพื่อการดูแลสุขภาพเกิด แก่ เจ็บ ตายและเป็นทุนการศึกษาบุตรหลานของสมาชิกภาพกิจกรรมของชุมชนการทำงานและเข้ารับการอบรมการทำงาน

๖) มีการประชุมการจัดตั้งกรรมการเมือง

โดยสมาชิกจะมีการออม มีรายละเอียด คือ

๑) สมาชิก ออมวันละ ๑ บาท

๒) ค่าหุ้น หุ้นๆละ ๑๐ บาท รายละไม่เกิน ๑๐ หุ้น ไม่เกินคนละ ๑๐๐ บาท

๓) ค่าบริหารการจัดการ รายละ ๑๐ บาท/เดือน

๔) เงินออมสำหรับเป็นทุนซื้อที่ดิน เดือนละ ๕๐๐ บาท

หลักการดำเนินการของสหกรณ์

เมื่อลงมติที่ดินแล้ว โดยใช้ที่ดินทั้งหมด ๙ ไร่-งาน - ตารางวา ได้ทำการออกแบบผังชุมชนร่วมกันโดยมีสถาปนิกช่วยในการจัดผัง แปลงที่ดินทั้งหมด ๑๑๔ แปลงๆ ละ ๒๐ ตารางวาที่ดินที่เหลือใช้เป็นที่ปลูกสร้างพื้นที่ส่วนกลางเช่นที่ทำการสหกรณ์ ศูนย์เรียนรู้ชุมชนสวนหย่อมชุมชนส่วนกลางสำหรับเด็กบ่อบำบัดน้ำเสีย

ผลการดำเนินการ

- มีจำนวนครัวเรือนที่ได้รับการแก้ไขปัญหาด้านที่อยู่อาศัยจำนวน ๑๑๔ หลังคาเรือน
- มีสภาพแวดล้อมของการอยู่อาศัยที่ดี เช่น มีท่อระบายน้ำ น้ำไม่ขังเน่า
- มีการจัดการขยะ มีศาลาชุมชน
- มีความมั่นคงในที่อยู่อาศัย
- เกิดการป้องกันปัญหาการพนันและยาเสพติด
- เพิ่มความสามารถในการบริหารจัดการของสมาชิกในกลุ่ม ก่อให้เกิดความสามัคคี
- การเรียนรู้ และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ เช่น การเข้าร่วมเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเครือข่ายบ้านมั่นคง จังหวัด

จะเห็นว่า สมาชิกจะมีค่าใช้จ่าย/ครอบครัว/สิทธิ์ ละ ๖๕๐ บาท/เดือน ต่อมาเดือนกันยายน ๒๕๕๓ กลุ่มสัจจะออกทรัพย์ได้จดทะเบียนเป็น “สหกรณ์เคหสถานบ้านมั่นคงชุมชนชะแมบพัฒนาจำกัด”

การจัดตั้งเป็นสหกรณ์นั้นทำให้ผู้วิจัยตั้งประเด็นคำถาม คือ ทำไมต้องจดทะเบียนเป็น “สหกรณ์เคหสถานบ้านมั่นคงชุมชนชะแมบพัฒนาจำกัด”

ได้รับคำตอบว่า สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พช.) จะไม่ให้ความช่วยเหลือกับบุคคล โดยจะให้ความช่วยเหลือเฉพาะ “นิติบุคคล” ฉะนั้น เมื่อต้องการรับความช่วยเหลือ จึงต้องจดทะเบียนดังกล่าว และทางสหกรณ์ฯ

ก็ได้รับความช่วยเหลือเป็นเงินบำรุง และให้กู้เงินในการดำเนินการ สะท้อนให้เห็นถึงชุมชนมีการวางแผนและการเตรียมการเป็นอย่างดี

นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังตั้งประเด็นคำถามว่า การดำเนินการมีปัญหาหรือข้อขัดข้องหรือไม่ ประธานชุมชนฯ ให้ความเห็นว่า “ปัญหาการทำงานกับคนเป็นของธรรมดา” การทำงานบางครั้งก็เกิดความท้อ แต่ด้วยความต้องการความสำเร็จ จึงถอยไม่ได้ จึงต้องดำเนินการต่อไป ส่วนข้อขัดข้องในการประสานติดตามงานนั้นมีมากมาย ดังนั้นหลักในการทำงานเพื่อชุมชนต้องมีส่วนประกอบ ดังนี้

๑. สร้างความเชื่อมั่น ให้ชุมชนเห็น และเชื่อมั่นในตัวเรา
๒. สร้างความไว้วางใจให้กับสมาชิกและชุมชน
๓. ต้องแสดงความเสียสละ ให้สมาชิกและชุมชนเห็น

ทั้งนี้ นอกจากแนวคิดหลักการดังกล่าวแล้ว ในการประสานงานชุมชน จำเป็นต้องมี

หลักการทำงานร่วมกัน สำหรับชุมชนชะแมบพัฒนา คือ

๑. มีการประชุมสมาชิกอย่างน้อยเดือนละ ๑ ครั้ง ปกติจะเป็นวันอาทิตย์ต้นเดือน
๒. แจ้งรายละเอียดความก้าวหน้าให้สมาชิกได้ทราบ
๓. รับฟังความเห็นของสมาชิก และร่วมกันวิเคราะห์
๔. ตกลงความเห็นร่วมกัน เป็นความเห็นของกลุ่ม
๕. ดำเนินการตามที่ตกลง และแจ้งเหตุขัดข้องให้ทราบ
๖. ผลออกมาแนะนำเสนอผู้เกี่ยวข้องดำเนินการ

สรุปได้ว่า จากปัญหาการบุกรุกพื้นที่สาธารณะของชุมชนชะแมบพัฒนาซึ่งเป็นปัญหาที่มีมาระยะเวลาช้านาน แต่เมื่อมีผู้ให้แนวทางชี้ทางออกของปัญหากล่าวได้ว่าเป็นกัลยาณมิตร ทำให้ปัญหาที่สะสมมาเป็นเวลานานสามารถแก้ไขให้หมดไปได้ โดยใช้เวลา ๕-๖ ปี คือ ตั้งแต่ปี ๒๕๕๒-ปัจจุบัน ซึ่งต้องอาศัยความทุ่มเทและร่วมมือกันของชุมชนในการแก้ไขจัดการปัญหาของตนเอง และต้องมีความเสียสละของตัวผู้นำและผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ด้วยการปรึกษาหารือร่วมกัน ด้วยความเห็นอกเห็นใจ การมีจุดหมายร่วมกัน คือ การต้องการมีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเองด้วยการพึ่งพาตนเอง การทำงานร่วมกันด้วยความเคารพ ไว้วางใจ มีการรักษากฎกติกาที่กลุ่มกำหนดไว้อย่างเคร่งครัดจึงจะทำให้สำเร็จตามเป้าหมาย และต้องมีการใช้การวิเคราะห์หาทางออกของปัญหาด้วยแนวทางสันติวิธี ทำให้ชุมชนชะแมบพัฒนาปัจจุบันได้จัดสรรซื้อที่ดินจากเอกชน และวางแผนระบบสาธารณูปโภคได้อย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย และทำการปลูกสร้างบ้านที่ได้รับความเห็นชอบในการออกแบบจากสมาชิก ทำให้ปัญหาผู้บุกรุกพื้นที่สาธารณะได้บ้านที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง

ดังนั้น ปัญหาที่เกิดขึ้นทำให้ชุมชนชะแมบพัฒนา เป็นชุมชนที่แก้ปัญหาความขัดแย้งได้ส่วนหนึ่ง โดยมีกระบวนการแก้ปัญหา โดยอาศัยความร่วมมือของชุมชนในการช่วยกันแก้ปัญหาด้วยกระบวนการแลกเปลี่ยนตอนพอสรุปได้ ดังนี้

จากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น เกิดผลกระทบต่อชุมชน ครอบครัว ซึ่งเป็นสิ่งที่ชุมชนจะต้องลุกขึ้นมาช่วยกัน ร่วมกันแก้ไข หาทางออก เพื่อให้สถานภาพและความเป็นอยู่ที่เกิดขึ้น โดยมีหน่วยงานหลายหน่วยงานเข้ามาให้ความแนะนำช่วยเหลือ และพาไปศึกษา ดูสภาพการแก้ไข ทำมาร่วมกันพิจารณาปรับปรุงชุมชน โดยมีกระบวนการ

๑. ชี้แจงทำความเข้าใจ
๒. ศึกษาดูงานในชุมชนต่างๆ เพื่อให้สมาชิกเกิดความมั่นใจในขั้นตอนทำงานและเห็นของจริง
๓. สืบหาข้อมูลรายครัวเรือนทั้งจำนวนครัวเรือนประชากรและอาชีพ - รายได้หนี้สินและความต้องการของครัวเรือน
๔. ทำประชาคมคัดเลือกรูปแบบการสร้างชุมชนใหม่
๕. ทำแผนงานร่วมกันโดยกระจายการมีส่วนร่วมไปยังกลุ่มต่างๆร่วมออกแบบชุมชนผังชุมชน
๖. หลังจากได้เข้าโครงการบ้านมั่นคงทำให้เกิดกิจกรรมในชุมชนมากมายสมาชิกมีส่วนร่วมทำงานในชุมชนซึ่งแต่ก่อนไม่เคยมีการออมทรัพย์อนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีรักษาสิ่งแวดล้อม กิจกรรมเยาวชนและเป็นการสร้างเสริมความเข้มแข็งให้กับชุมชน

สะท้อนให้เห็นว่า แนวทางการจัดการความขัดแย้งการบุกรุกพื้นที่สาธารณะของชุมชน ชะแมบพัฒนา การแสดงออกถึงจุดมุ่งหมายหรือมีความคิดเห็นตรงกันในการที่จะนำพาตนเองให้ออกจากปัญหาด้วยปัญญาของตนเองอันเกิดจากกัลยาณมิตรที่ได้ชี้แนะหรือการได้ไปพบเห็นศึกษาดูงาน นอกจากนี้การแก้ปัญหาของชุมชนหลักสำคัญคือ การแสดงออกต่อกันด้วยความรักและความเมตตา ทั้งกาย วาจา ใจ ต้องจริงใจต่อกัน จึงทำให้ชุมชนชะแมบพัฒนาเกิดความไว้วางใจ การเคารพในกติกาของสมาชิกชุมชนจะเป็นตัวขับเคลื่อนให้ชุมชนบรรลุเป้าหมาย อีกทั้งการวางแผนจัดสรรประโยชน์ร่วมกันนั้นต้องได้รับความเห็นพ้องต้องกันของทุกฝ่าย ซึ่งแนวทางทั้งหมดนี้สอดคล้องกับพุทธวิธีแก้ปัญหาความขัดแย้งด้วยหลักสาราณียธรรม ๖ ดังนั้น การศึกษาในเขตพื้นที่ที่มีปัญหาการบุกรุกพื้นที่สาธารณะของชุมชนชะแมบพัฒนา ทำให้ผู้วิจัยเห็นว่าหลักสาราณียธรรม ๖ สามารถเป็นแนวทางหรือพุทธวิธีที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาความขัดแย้งการบุกรุกพื้นที่สาธารณะชุมชนดังจะได้นำเสนอในบทต่อไป

แผนภูมิที่ ๓.๗ แสดงแบบบ้านมั่นคงของชุมชนแม่พัฒนา

แผนภูมิที่ ๓.๘ รูปแบบการดำเนินการบ้านมั่นคงของชุมชนแม่พัฒนา

บทที่ ๔

การประยุกต์ใช้สราณียธรรมการจัดการความขัดแย้ง พื้นที่สาธารณะชุมชนชะแมบพัฒนา

จากการศึกษาถอดบทเรียนการจัดการความขัดแย้งพื้นที่สาธารณะของชุมชนชะแมบพัฒนา ประกอบกับการศึกษาแนวคิด หลักการจัดการความขัดแย้งตามหลักทฤษฎีตะวันตกและพุทธสันติวิธีโดยใช้หลักสราณียธรรม ๖ ทำให้ในบทนี้ผู้วิจัยจะได้นำหลักสราณียธรรม ๖ มาประยุกต์ใช้ในการจัดการความขัดแย้งพื้นที่สาธารณะชุมชน เรียกว่า สราณียธรรม มี ๖ ประการ

๑) **เมตตาการุณยธรรม** ท่ามกลางสภาพปัญหาความขัดแย้ง แนวทางในการลดปัญหาและความรุนแรงจากความขัดแย้งนั้น จำเป็นอย่างยิ่งคือ การรู้จักควบคุมการแสดงออกต่อกันและกัน ควรแสดงออกทางกายด้วยความเมตตา ด้วยกิริยาอาการที่สุภาพเรียบร้อย อ่อนโยน แสดงไมตรีและความหวังดีต่อกัน มีการช่วยเหลือมีการให้ความร่วมมือ เคารพในสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น ให้ความสำคัญแก่สมาชิกทุกคนโดยไม่เลือกชั้นวรรณะ เพศ หรืออายุ เพราะถือว่าสมาชิกทุกคนมีความเสมอภาคทางด้านสังคม ไม่ควรให้ความแตกต่างทางเศรษฐกิจและสังคมมาเป็นเครื่องกำหนดให้บุคคลหนึ่งเหนือกว่าบุคคลหนึ่ง ควรคิดว่าคนทุกคนเท่าเทียมกัน ในฐานะของความเป็นมนุษย์เหมือนกัน มีคุณค่าและมีความสำคัญเท่าเทียมกันโดยไม่มีผู้ใดผู้หนึ่งถูกดูหมิ่นเหยียดหยาม หรือถูกกลั่นแกล้ง ทั้งนี้ โดยไม่คำนึงถึงสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม ระดับการศึกษา หรือความแตกต่างทางวัฒนธรรม

๒) **เมตตาวจีกรรณ** การจะอยู่ร่วมกันของชุมชนให้เกิดสันติสุขได้นั้น หากว่าทุกคนพูดคุยสื่อสาร ต่อกันและกันด้วยความนุ่มนวลควรแสดงออกทางวาจาด้วยความเมตตา ด้วยคำพูดที่สุภาพ น้ำเสียงที่ไพเราะชวนฟังบอกถึงความหวังดีแก่กัน ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอนหรือแนะนำ ตักเตือนกันด้วยความหวังดี แสดงความเคารพนับถือกัน ใช้เหตุผลในการเจรจากันโดยใช้ปัญญา ไม่แสดงอาการโกรธกริ้ว ไม่ใช้อารมณ์ในการแก้ปัญหา ทะเลาะโจมตีต่อกัน พูดด้วยความหวังดีต่อกัน และมุ่งประโยชน์ต่อส่วนรวม โดยไม่มีการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล ในเวลาที่มีเหตุการณ์อะไรต่างๆ ก็ให้หันหน้ามาพูดจาปรึกษาหารือกันปรับความเข้าใจกันได้ การวิพากษ์วิจารณ์อย่างมีเหตุผลและในทางสร้างสรรค์ ในสถานการณ์ที่เกิดปัญหาจะช่วยลดระดับความเข้มข้นของปัญหาด้วยการมีวาจาที่สร้างสรรค์ต่อกัน เชื่อมสัมพันธ์เรียกว่าเปิดบัญชีใจด้วยถ้อยคำที่น่าฟัง และมีเหตุผล ซึ่งจะทำให้ชุมชนเกิดแสงสว่างแห่งปัญญา

๓) **เมตตาตามโนกรรม** ทั้งนี้การมีเมตตาทางกาย วาจาต่อกันจะเกิดขึ้นได้ ก็เพราะอาศัยจิตใจที่เห็นเพื่อนมนุษย์ต่างก็มีความสัมพันธ์เชื่อมโยง เป็นผู้ประสบปัญหาและมีความทุกข์เหมือนดังตนเองเมื่อเกิดความคิดเช่นนี้ จะทำให้การอยู่ร่วมกันเป็นชุมชน สังคม ไม่เกิดความทะเลาะวิวาทบาดหมางต่อกัน เพราะในทางพระพุทธศาสนานั้นให้ความสำคัญต่อใจ อันมีฐานะเป็นหัวหน้าในการควบคุมกำกับการแสดงออกของมนุษย์ ซึ่งเมื่อเกิดความขัดแย้งโดยเฉพาะเป็นเรื่องของผลประโยชน์และความอยู่รอด จึงควรแสดงออกทางใจด้วยความเมตตา โดยตั้งจิตปรารถนาดีต่อกัน นึกคิดแต่ในสิ่งที่จะก่อประโยชน์ให้แก่กันและกัน ไม่คิดเบียดเบียนมุ่งร้ายผู้อื่น ตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม มองกันในแง่ดี มีหน้ายิ้มแย้มแจ่มใส แสดงความรักและไม่ตรีอย่างจริงจังโดยไม่มีอุบายซ่อนเร้น ไม่มีลักษณะที่เรียกว่าจู้จู้ร่วม สงวนจุดต่าง แต่เป็นแบบว่ายอมรับจุดต่างและอยู่ด้วยจุดร่วม คือ แม้จะมีความแตกต่างโดยผิวพรรณ เชื้อชาติ ลัทธิศาสนา และสติปัญญา ก็รับรู้และยอมรับกันตามเป็นจริง ไม่ถือเป็นเรื่องที่จะแบ่งแยกรังเกียจเคียดฉันทกัน พร้อมใจที่จะสมัครสมานสามัคคี โดยจุดร่วมพื้นฐานที่ทำให้รักกันและอยู่ร่วมกันได้ สำนึกเกี่ยวกับคุณค่าและศักดิ์ศรีของบุคคล ถือว่าบุคคลมีความเท่าเทียมกันในฐานะที่เป็นมนุษย์ แม้ว่าจะมีลักษณะอย่างอื่นไม่เหมือนกัน เช่น เพศ วัย ความรู้ รสนิยม เป็นต้น

๔) **สาธารณโภคี** ในเรื่องของความขัดแย้งพื้นที่สาธารณะประเด็นหลักคือเรื่องของความต้องการ และผลประโยชน์ที่ได้รับ จำเป็นอย่างยิ่งในการแก้ปัญหาไม่ว่าจะมีความสัมพันธ์ที่ดี พุดจาหวานหู แต่ถ้าผลประโยชน์ไม่สอดคล้องกับความต้องการการ ก็สามารถนำไปสู่ความขัดแย้งได้ ดังนั้นแนวทางหนึ่งเมื่อชุมชนมีความเห็นพ้องต้องกันจะช่วยแก้ปัญหาความขัดแย้ง สิ่งที่ต้องตระหนักเป็นอย่างยิ่งคือ จะต้องแบ่งปันในสิ่งของที่ได้มาโดยชอบธรรม มีความสุขในการให้ แม้เป็นของเล็กน้อยก็ไม่หวงนำมาเฉลี่ยแบ่งกันให้ได้ใช้สอยบริโภคทั่วกัน มีการกระจายรายได้ที่เป็นธรรม มิให้ช่องว่างระหว่างชนชั้นมากนัก ถ้าหากต่างคนต่างคอยคิดแต่จะเอาประโยชน์ส่วนตัวยึดมั่นติดในผลประโยชน์เห็นแก่ตัวมาก โดยไม่คำนึงหรือมองถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก ไม่สามารถเฉลี่ยแจกจ่ายกันได้ จะทำให้สังคมมีความเหลื่อมล้ำต่ำสูงกันมาก เมื่อคนมีความเหลื่อมล้ำต่ำสูงกันมากในเรื่องรายได้ในเรื่องทรัพย์สินสมบัติหรือสิ่งทีครอบครอง จะก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่คนอื่น ดังนั้น ทุกคนควรมีความโอ้อ้อมอารีเผื่อแผ่แบ่งปันแจกจ่ายแก่กัน เรียกว่าสิ่งของที่ได้มานั้นเป็นของส่วนรวม เช่น รัฐให้บริการด้านสาธารณสุขแก่ประชาชนให้มีสุขภาพอนามัยสมบูรณ์แข็งแรง ส่งเสริมอาชีพให้แก่ประชาชนเพื่อเพิ่มพูนรายได้ให้สูงขึ้น จัดให้มีบริการด้านสาธารณูปโภคที่ดีแก่ประชาชน เช่น ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ เป็นต้น

๕) **ศีลสามัญญตา** การจัดการความขัดแย้งเมื่อเดินทางมาถึง ข้อตกลงซึ่งเป็นหัวใจสำคัญ เพราะแต่ละคนก็มีที่มา มีภูมิหลังแตกต่างกัน ดังนั้น กฎระเบียบหรือวินัย หรือศีล เป็นพื้นฐานหรือกรอบในการดำรงอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข การตระหนักถึงสิ่งที่ไม่ดีไม่งาม เป็นการเบียดเบียนผู้อื่น

หากชุมชนละเว้นไม่กระทำ ก็จะทำให้ผู้ที่อาศัยอยู่ร่วมกันมีความไว้วางใจ ไม่หวาดระแวง และการมีกฎกติกาเป็นเครื่องมือในการควบคุมให้สู่จุดหมายเป็นเรื่องสำคัญอย่างเช่น ประสบการณ์ที่พบจากชุมชนชะแมบ พัฒนา การวางแผนหาหรือ การเข้าร่วมประชุม การสร้างวินัยการออมเงิน เหล่านี้เป็นกระบวนการที่ใช้ศิลปะเป็นเครื่องมือนำไปสู่จุดหมาย ทั้งนี้กฎกติกาต่างๆ ต้องมีใช่ออกมาจากบุคคลใดบุคคลหนึ่งแต่ต้องอาศัยความเห็นพ้องยินยอมที่จะเข้าร่วมด้วยความจริงใจ ดังนั้นสมาชิกชุมชนควรมีความประพฤติ รักษาระเบียบวินัย มีความสุจริตทางกาย วาจา ที่จะกลมกลืนเข้ากันได้ มีความประพฤติดีงามต่อกัน ถูกต้องตามระเบียบวินัยของบ้านเมือง ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่ก่อความเดือดร้อนแก่สังคม จะต้องประพฤติตนในข้อปฏิบัติเดียวกัน ปฏิบัติตามกฎหมาย เชื่อและยึดถือเคารพในสิ่งเดียวกันของสังคม ไม่ทำตัวเป็นแกะดำในวงสังคม เคารพกฎหมายและระเบียบของสังคมที่ตกลงยอมรับกัน ทำตามกฎกติกาของสังคม มีความเสมอภาคส่วนบุคคล ขจัดการเอารัดเอาเปรียบระหว่างสมาชิกในสังคม ไม่ทำให้ตนเองเป็นที่รังเกียจแก่ผู้อื่นและสังคม มีระเบียบวินัย ประพฤติปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคม มีการเลือกผู้แทนเข้าไปปฏิบัติหน้าที่แทนตน และยึดเสียงข้างมากเป็นหลักในการยุติความขัดแย้ง ใช้สันติวิธีในการประนีประนอม ถ้าในสังคมนี้มีความประพฤติไม่สม่ำเสมอ มีใจผู้ร้ายมาก กฎหมายไม่สามารถควบคุมคนให้มีความประพฤติเสมอกัน หรือสถาบันการปกครองไม่สามารถปฏิบัติต่อทุกคนอย่างยุติธรรมเสมอกัน ปล่อยให้มีการเบียดเบียนก่อให้เกิดความเดือดร้อนต่างๆ เช่น มีกลุ่มก่อการร้าย ขบวนการยาเสพติด กลุ่มล่อลวงหญิงและเด็กไปค้าประเวณีบ้าง เป็นต้น อย่างนี้สังคมประชาธิปไตยก็อยู่ไม่เป็นสุข ระส่ำระสายและพัฒนาประชาธิปไตยลำบาก ผู้ไม่มีระเบียบวินัยไร้คุณธรรมส่วนมากจะเป็นผู้ที่ปกครองตนเองไม่ได้ หรือปกครองตนเองไม่เป็น ถ้าในสังคมไม่สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสงบเรียบร้อยแล้ว ความขัดแย้งวุ่นวายกันทำให้สับสนระส่ำระสาย กลายเป็นเหตุผลให้คนที่เราเรียกว่าเผด็จการ ยกเป็นข้ออ้างเข้ามาจัดการปกครองบีบบังคับเหมือนกับว่า เมื่อฝ่ายปกครองตัวเองไม่เป็น ปกครองกันไม่ได้แล้ว ก็จะต้องใช้วิธีการโดยการจัดการให้สงบเรียบร้อย เมื่อความยุ่งยากกันมากเป็นเวลานาน คนจำนวนมากก็จะอยากได้การปกครองแบบนี้อีก วงจรอุบาทว์ความชั่วร้ายก็เลยวนเวียนไม่มีที่สิ้นสุด ทุกคนจะต้องอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขโดยการยึดมั่นในระเบียบวินัย กฎเกณฑ์กติกาสังคมจะต้องร่วมกันรักษา ผดุงความยุติธรรมเคารพกฎระเบียบค่านิยมของสังคม

๖) **ทฤษฎีสัมมัญญา** นับว่าเป็นหัวใจหลักของแนวทางการแก้ปัญหาความขัดแย้งทุกๆ เรื่องมิใช่แต่เฉพาะความขัดแย้งพื้นที่สาธารณะ เพราะเมื่อใดก็ตามผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ลดมานะ ตัณหา ทิฐิของตน และมองเพื่อนมนุษย์อย่างเมตตา จะทำให้แนวทางในการหาทางออกส่องแสงจากปัญญาของผู้ชน ดังนั้นเมื่อประสบปัญหาความขัดแย้ง สิ่งสำคัญคือการตั้งสติ และการมองหากัลยาณมิตรมาช่วยชี้ให้เห็นทางออกของปัญหา แม้ว่าชุมชนเห็นร่วมกันว่าจะต้องหาทางออก แต่ถ้าขาดการเรียนรู้ศึกษาประสบการณ์จากผู้อื่น ย่อมจะทำให้กิจการใดที่คิดว่าอาจเกิดปัญหาหรืออุปสรรคเพราะไม่เข้าใจในกฎกติกาในส่วนหน่วยงานที่ต้องประสานติดต่อ เพราะปัญหาของชุมชนนั้นมิใช่เป็นเรื่อง

ปัจเจกแต่ต้องสัมพันธ์เชื่อมโยงกับหลายฝ่าย เข้าสู่คำกล่าวที่ว่า ยิ่งมากคน ยิ่งมากความ ดังนั้นเมื่อชุมชนมีความคิดและมีวิธีการในการแก้ปัญหาความขัดแย้งของตนเองแล้ว จะต้องมีความเชื่อมั่นยึดถือในหลักการ อุดมการณ์ และอุดมคติที่ร่วมกันหรือสอดคล้องไปกันได้ มีความเห็นเสมอกันมีการยอมรับในหลักการเดียวกัน ยอมรับนับถือความคิดเห็นของกันและกัน ทุกคนมีสิทธิที่จะแสดงออกซึ่งการเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย เคารพกฎเกณฑ์และกติกาของการปกครองแบบประชาธิปไตย โดยเฉพาะนักรบเมืองจะต้องเคารพเสียงข้างมากของประชาชน การป้องกันสิทธิของฝ่ายเสียงข้างน้อย มีความเสมอภาคระหว่างบุคคล การวิพากษ์วิจารณ์ การปฏิบัติตามกฎหมายที่บัญญัติขึ้นตามวิถีทางประชาธิปไตย ประชาชนไม่ว่าจะร่ำรวยหรือยากจนจะต้องได้รับความคุ้มครองจากกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน เมื่อกระทำผิดจะต้องใช้กฎหมายเดียวกัน การลงโทษอย่างเดียวกัน และถ้าได้รับเหตุอันควรปราณีก็ควรได้รับเช่นเดียวกัน ทั้งหมดนี้เป็นการตั้งทฤษฎีหรือความเห็นให้ตรงกันในระดับหมู่ชน และสังคม ปัญหาต่างๆ ถึงจะมองเห็นทางออกได้ด้วยปัญญา

๔.๑ การวิเคราะห์มูลเหตุของความขัดแย้ง

แนวทางการจัดการความขัดแย้งพื้นที่สาธารณะชุมชนนั้น ประเด็นแรก คือ การวิเคราะห์มูลเหตุของปัญหา หรือที่มาของความขัดแย้งเพื่อจะได้แก้ไขปัญหานั้นได้ถูกทาง ทั้งนี้ จากการศึกษาพื้นที่สาธารณะของชุมชนชะแมบ ผู้วิจัยพบว่า ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นนั้นเป็นความขัดแย้งที่เกิดจากความต้องการ สอดคล้องกับ ศ.ดร.เทียนฉาย กิระนันท์ ที่ชี้ว่าความต้องการด้านเศรษฐกิจ และสังคมเป็นตัวแปรสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้เกิดความขัดแย้งในสังคม ความแตกต่างทางเศรษฐกิจ ก็คือ รายได้สินทรัพย์ถือครอง และการมีงานทำเป็นต้น ส่วนตัวแปรตัวความต้องการด้านสังคม ก็คือ ระดับการศึกษา ความทันสมัย และฐานะทางสังคม ซึ่งความแตกต่างดังกล่าวจัดได้ว่าเป็นสิ่งกระตุ้นให้คนในสังคมเกิดความขัดแย้งระหว่างกัน^๑ ซึ่งในทางพระพุทธศาสนามองว่า ความขัดแย้งนี้เกิดจากปัจจัยภายใน เป็นเรื่องของกิเลส หรือความอยาก สำหรับชาวบ้านที่เดือดร้อนก็มองว่าตนต้องทำทุกอย่างให้อยู่รอด โดยการบุกรุกครอบครองพื้นที่ของชลประทานซึ่งเป็นที่สาธารณะ แต่เมื่อมีหน่วยงานมาจัดการเกี่ยวข้องก็รู้สึกโกรธแค้นและเป็นกังวล เป็นเรื่องของความโลภ โกรธ หลง ของคน แปรเปลี่ยนเป็นความทุกข์ที่กัดกร่อนระวางจะมีผู้มาขับไล่ ทั้งนี้จากการศึกษาชุมชนชะแมบ พบว่า ชุมชนได้มีการแปรเปลี่ยนความทุกข์ให้เกิดปัญหาในการแก้ไขปัญหา ด้วยอาศัยความสามัคคีปรองดองของชุมชนหรือชุมชนต้องมีสารานีธรรม ๖ อันเป็นธรรมเครื่องทำให้ระลึกถึงกัน กล่าวคือ การมีเมตตาทางกาย วาจา ใจ ต่อกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลังคิด พูด ทำ ในสิ่งที่เป็นประโยชน์ การมีศีลหรือข้อระเบียบบังคับของหมู่ชนในทางเดียวกัน การรู้จักแบ่งปันผลประโยชน์ที่ได้มาโดยชอบธรรมด้วยความเป็นธรรม

^๑ เทียนฉาย กิระนันท์, “อันเนื่องมาจากความแตกต่างทางเศรษฐกิจและสังคมในเอกสารการสอนชุดวิชาสันติศึกษา กับการแก้ปัญหาความขัดแย้ง. (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๓๐) หน้า ๙๙-๑๐๗

ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ถอดบทเรียนการใช้หลักสารานุกรม ๖ ของชุมชนชะแมบพัฒนา เพื่อจัดการความขัดแย้งพื้นที่สาธารณะ ดังนี้

๔.๒ สารานุกรมกับการจัดการความขัดแย้งพื้นที่สาธารณะของชุมชนชะแมบพัฒนา

ในการประสานสามัคคีของชุมชนชะแมบพัฒนานั้น ผู้วิจัยได้ถอดบทเรียนจากประสบการณ์ในการลงพื้นที่และได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ กระบวนการและวิธีต่างๆ ที่ชุมชนชะแมบพัฒนา นำมาใช้ นั่น จุดเริ่มต้นคือ การมีกัลยาณมิตรเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการจัดการกับปัญหาและได้ให้ข้อชี้แนะในฐานะตนเองก็เคยประสบทุกข์มาก่อน ประกอบกับการได้ศึกษาดูงานและการวางแผนร่วมกันทำให้เกิดกระบวนการที่เรียกว่า แปรปัญหา ให้เกิดปัญญาแก้ไข ซึ่งเป็นแนวคิดพุทธสันติวิธี คือ การเห็นทุกข์ รู้จักทุกข์ และหาหนทางที่จะนำพาตนเองออกจากทุกข์ แต่ปัญหาการบุกรุกพื้นที่สาธารณะของชุมชนชะแมบพัฒนานั้น เป็นความทุกข์ที่มีเพื่อนร่วมประสบการณ์เป็นมลมหาประชาชนที่ประสบทุกข์ ซึ่งกระบวนการเหล่านี้จะประสบผลสำเร็จได้ด้วยหลักสารานุกรม ๖ กล่าวคือ

๑) **ทวิญญูสามัญตา** คือ การที่คนในชุมชนหรือผู้บุกรุกพื้นที่สาธารณะ จะต้องเข้าใจปัญหาของตนเอง ต้นเหตุของปัญหา เรียกว่าเกิดความเห็นพ้องต้องกันว่า ปัญหานี้ไม่ได้มีแต่ตนเองแต่มีเพื่อนร่วมชะตากรรม และการจะหาทางแก้ปัญหานั้นต้องอาศัยความเป็นหมู่เหล่าช่วยเหลือพึ่งพากัน อย่างเช่นกรณีของชะแมบพัฒนา ที่นำประเด็นการขาดที่อยู่อาศัยมาเป็นแรงขับเคลื่อนนำพาชุมชนให้หลุดพ้นจากปัญหา

๒) **ศีลสามัญญตา** คือ เมื่อชุมชนได้เห็นพ้องจะแก้ปัญหาร่วมกัน จำเป็นต้องมีกฎกติกาต่างๆ เป็นตัวกำกับ ซึ่งชุมชนชะแมบพัฒนา ได้ใช้การวางระเบียบการคัดเลือกสมาชิก ต้องมาจากผู้ที่มีปัญหาหรือมีความเดือดร้อนในที่อยู่อาศัย และเมื่อเข้าร่วมแล้วต้องมีการวางแผนร่วมกันในการทำให้สมาชิกเดินไปสู่จุดหมาย ด้วยการให้ชุมชนพึ่งตนเองได้ด้วยการเก็บออมอย่างเป็นระบบและโปร่งใส อีกทั้งการจะอยู่ร่วมกันได้ในพื้นที่ใหม่นั้นต้องมีการวางกติกาและให้เกิดการยอมรับ สิ่งที่ได้เห็นได้ชัดเจนคือการออกกฏบ้านมั่นคงชุมชนชะแมบพัฒนา ให้เป็นเขตปลอดอบายมุขและสิ่งเสพติด เป็นพื้นที่สีขาว ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของผู้ที่รักษาศีล และการวางกติกาการเข้าร่วมประชุม ประเด็นนี้ผู้วิจัยเห็นมีความสำคัญยิ่งเพราะถ้ากลุ่มชนใด หากมีการพูดคุยต่างเวลา ต่างวาระ ย่อมเป็นสาเหตุหนึ่งของความขัดแย้งเรื่องการรับรู้ข้อมูลที่ไม่ตรงกันสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีความขัดแย้งของจอห์น แมคคอนแนล และคริสโตเฟอร์ มัวร์^๒

^๒ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, “รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี: ศึกษาวิเคราะห์กรณีลุ่มน้ำแม่ตาซ่าง จ.เชียงใหม่”, หน้า ๓๕.

๓) **เมตตาภายใน วาจา ใจ** คือ เมื่อกระทำการกิจการใดต่อกันย่อมที่จะเกิดปัญหา ความขัดแย้งอันเนื่องมาจากความเห็นบางอย่างไม่สอดคล้องกัน ดังนั้น การใช้ความเมตตาหรือความรักที่เป็นสากลมองผู้อื่นเป็นเพื่อนร่วมทุกข์ จะสร้างให้เกิดความเห็นอกเห็นใจ เรียกว่ามีเมตตาเกิดขึ้นในใจ และจะสะท้อนออกมาเป็นความคิดและการกระทำต่อกัน ทั้งนี้ต้องเป็นความเมตตาที่เกิดขึ้นทั้งต่อหน้า และลับหลังจะทำให้ลดปัญหาความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นได้

๔) **การแบ่งปันประโยชน์** คือ การแบ่งสรรทรัพยากรที่มีความโปร่งใส เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง จากประเด็นโครงการบ้านมั่นคงของชุมชนชะแมบพัฒนา จะเห็นได้ว่าสมาชิกชุมชนมีการวางแผนหรือตกลง คัดสรรมองหาสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง ทำให้กระบวนการสรรหาที่ดิน การวางผัง การจัดระบบบำบัดน้ำเสียและสาธารณสุขปลอดภัยอันเกิดจากการเรียนรู้ปัญหาของการทำลายธรรมชาติ

จากประสบการณ์ดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยได้นำแนวคิดสาราณียธรรม ๖ ในการนำเสนอการนำหลักสาราณียธรรม ๖ มาประยุกต์ใช้สำหรับชุมชนที่มีปัญหาความขัดแย้งพื้นที่สาธารณะชุมชน

๔.๓ รูปแบบการประยุกต์ใช้สาราณียธรรม ๖ ในการจัดการความขัดแย้งของชุมชน

หลังจากการใช้หลักสาราณียธรรม ๖ ในการดำเนินการแล้วผลที่ตามมาคือได้รับความร่วมมือ ร่วมใจของสมาชิก ในการดำเนินการจัดหา จัดสร้างที่อยู่อาศัย ที่เรียกว่า “บ้านมั่นคง” โดยใช้ชื่อว่า “บ้านมั่นคงชุมชนชะแมบพัฒนา” ซึ่งมีขั้นตอนดำเนินการหรือรูปแบบการดำเนินการ คือ

๑. ชี้แจงทำความเข้าใจกับสมาชิก
๒. นำสมาชิกศึกษาดูงานในชุมชนต่างๆ เพื่อให้สมาชิกเกิดความมั่นใจในขั้นตอนการทำงาน และเห็นของจริง
๓. สืบหาข้อมูลรายครัวเรือน ประชากร อาชีพ รายได้ หนี้สิน และความต้องการของแต่ละครัวเรือน
๔. ทำประชาคมเลือกรูปแบบของชุมชนใหม่
๕. ทำแผนงานร่วมกัน โดยกระจายการมีส่วนร่วมไปยังกลุ่มต่างๆ ร่วมออกแบบชุมชน (ผังชุมชน)
๖. หลังจากได้เข้าโครงการบ้านมั่นคง ทำให้เกิดกิจกรรมในชุมชนมากมาย สมาชิกมีส่วนร่วมในชุมชนซึ่งแต่ก่อนไม่มีการออม มีการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีรักษาสิ่งแวดล้อม มีกิจกรรมสำหรับเยาวชน ซึ่งเป็นการสร้างเสริมความเข้มแข็งแก่ชุมชน

หลังจากดำเนินการตามรูปแบบแล้วพบว่า การดำเนินการของชุมชนที่ประสบผลสำเร็จนั้นจนมีรูปแบบการดำเนินการไปในทางเดียวกัน

โดยจะเห็นได้ว่า สาราณียธรรม ๖ เป็นหลักธรรมสำหรับสร้างความสามัคคีปรองดอง ในการแสดงออกถึงหน้าที่และความสัมพันธ์ของคนในรัฐควรปฏิบัติต่อกันในสังคม เพื่อความสามัคคี อยู่

ร่วมกันในสังคมมีความเห็นใจกัน และมีปฏิสัมพันธ์อันดีต่อกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง ทำให้เกิดความรู้สึกถึงกันสร้างสรรค์ให้เกิดความรัก ความเคารพ การสงเคราะห์ อนุเคราะห์กัน ไม่ให้มีการทะเลาะวิวาทกัน เสริมสร้างให้เกิดความสามัคคีในสังคม ยึดมั่นในความเสมอภาคเสรีภาพของประชาชน คนทุกคนมีส่วนร่วมทางการเมืองเท่าเทียมกัน ดังนั้น ประชาชนทุกคน จะต้องปฏิบัติต่อกันอย่างเสมอภาค มีสิทธิเสมอภาคต่อการปฏิบัติตามกฎหมาย มีความเสมอภาคในโอกาส เศรษฐกิจ และสังคม มีความเชื่อมั่นยึดถือในหลักการ อุดมการณ์ประชาธิปไตย เคารพในกติกาของการปกครองระบอบประชาธิปไตย ย่อมนำมาซึ่งความผาสุก

เมื่อก้าวโดยสรุปแล้ว ในการแก้ทุกข์หรือแก้ไขปัญหาต่างๆ ของมนุษย์จำเป็นต้องจัดการกำจัดโรคทางจิตของมนุษย์ คือ (๑) ตัณหา หรือ กิเลส การแสวงหากำไรสูงสุดและผลประโยชน์อันสืบเนื่องจากการทุจริตคอร์รัปชั่น และการบริโภคนิยมถูกรอบงำโดย โลภะจิต โทสะจิต โมหะจิต (๒) มานะ ความต้องการอำนาจอย่างบ้าคลั่ง (๓) ทิฐิฐิ ความยึดมั่น ถิ่นมั่น ในลัทธิความเชื่ออุดมการณ์ทางการเมือง เมื่อเราสามารถแก้ไขปัญหายาในจิตใจของทุกคนเหล่านี้ได้ ปัญหาต่างๆ ภายนอกที่เกิดขึ้นแล้วก็จะสงบไปเองโดยปริยาย เปรียบเสมือนดังไฟที่หมดเชื้อแล้ว เพราะฉะนั้นวิธีการสร้างความสามัคคีปรองดองที่ดีที่สุด คือการแก้ที่ภายในจิตใจของทุกคนตามหลักพุทธสันติวิธีดังกล่าวแล้ว จึงจะสามารถสร้างความสามัคคีปรองดองในสังคมได้อย่างถาวรมั่นคง

สาราณียธรรม ๖ ประการนี้ ถ้านำไปปฏิบัติตามก็จะเป็นเครื่องช่วยสังคมหรือประเทศชาติให้มีความมั่นคงและเป็นเอกภาพได้ เพราะผลที่จะเกิดตามมาจากการประพฤติตามหลักธรรมนี้ คือ

- ๑) สาราณียะ ทำให้ระลึกถึงกันในแง่ดี
- ๒) ปิยกรณะ ทำให้เกิดความรักใคร่ ปรองดองกัน
- ๓) ครุกรณะ ทำให้เกิดความเคารพ มีสัมมาคารวะต่อกัน
- ๔) สังคหะ ทำให้เกิดการสงเคราะห์ ช่วยเหลือ เกื้อกูลกัน
- ๕) อวิวาทะ ทำให้เกิดความไม่วิวาท บาดหมางกัน
- ๖) สามัคคียะ ทำให้เกิดความพร้อมเพรียง สัมครสมานสามัคคีกัน
- ๗) เอกีภาวะ ทำให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน^๓

ทั้งหลายทั้งปวงนี้ สามารถนำมาใช้ได้อย่างเหมาะสมอย่างยิ่งกับสถานการณ์สังคมไทยในปัจจุบัน โดยเฉพาะในห้วงเวลานี้ ที่เกิดการขัดแย้งในหมู่กลุ่มต่างๆ มากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งความขัดแย้งที่เกิดกับกลุ่มคนที่มีโอกาสน้อยในการเข้าถึงทรัพยากร ไม่ว่าจะเป็นด้านความรู้ การศึกษา ด้านการครอบครองทรัพย์สิน จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องอาศัยความรักความสามัคคีในการรวมกลุ่มกันจนเกิดเป็นพลังที่สร้างสรรค์ นำความขัดแย้งให้เป็นประโยชน์ต่อตนเอง ชุมชน และสังคม อันจะส่งผลและ

^๓ ที.ปา. ๑๑ / ๓๑๗ / ๒๕๗ ; อง.ฉก.ก. ๒๒ / ๒๘๒ - ๒๘๓ / ๓๒๑ - ๓๒๓.

แรงสนับสนุนไปสู่ภาครัฐที่มีอำนาจสั่งการ ให้หันมาให้ความสนับสนุนช่วยเหลือดูแลด้วยเหตุที่ชุมชนเกิดการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง ฟังตนเอง เป็นชุมชนที่เกิดสันติสุขและมีความยั่งยืนเพราะมีความรักสามัคคีเป็นพื้นฐาน ซึ่งในยามนี้สังคมไทยต้องการ การอยู่ร่วมกันอย่างสันติ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องน้อมนำ “ศีล” และ ”ธรรม” กลับมาสู่สังคม สอดคล้องพระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) เจ้าอาวาสวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรรมการมหาเถรสมาคมและอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กล่าวในรายการเดินหน้าประเทศไทย เรื่อง ธรรมะสร้างความสมานฉันท์ ท่านได้แสดงทัศนะว่า หากต้องการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ที่เกิดขึ้นในประเทศ คนไทยควรน้อมนำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า เรื่อง “สาราณียธรรม ๖” หรือหลักธรรมแห่งความรักและความสามัคคี ๖ ประการมาปรับใช้ ซึ่งประกอบด้วย เมตตาโมกขกรรม การคิดถึงกันด้วยความรัก คิดถึงส่วนดีของกันและกัน เมตตาวิจิตรกรรม การพูดจาด้วยถ้อยคำดี ๆ ไม่ซ้ำเติมกัน "เมตตาภาวนากรรม การแสดงออกทางกายด้วยการงดเว้นการทำร้าย ไม่ใช้ความรุนแรง ไม่เบียดเบียนสร้างความทุกข์ให้คนอื่น เอาใจเขามาใส่ใจเรา และเกื้อกูลช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สาธารณโภคี การกระจายผลประโยชน์อย่างเท่าเทียมกัน โดยไม่เลือกปฏิบัติ ซึ่งหากทำได้ ประชาชนจะเกิดความรักความสามัคคีและหวงแหนร่วมกันปกป้องพิทักษ์คุ้มครองผลประโยชน์ของส่วนรวม และเป็นแนวทางการแก้ปัญหาทุจริตคอร์รัปชันด้วย สีสสามัญญตา การรักษาศีลเสมอกัน กล่าวคือ ทุกคนในสังคมควรเริ่มจากการรักษาศีล ๕ และปฏิบัติตามกฎระเบียบของสังคมอย่างเคร่งครัดและเท่าเทียมกันภายใต้กฎหมาย ผู้ใดทำผิดก็ต้องได้รับโทษ ซึ่งจะทำให้สังคมสงบสุข และประการสุดท้าย ทิฏฐิสามัญญตา ปรับความเห็นให้เสมอกัน โดยไม่ยึดความเห็นส่วนตัวเป็นหลัก แต่ใจกว้างรับฟังความคิดเห็นจากทุกฝ่าย" พระพรหมบัณฑิต กล่าวและว่าเพื่อให้ได้วิสัยทัศน์และแนวทางขับเคลื่อนประเทศต่อไป ควรนำหลักธรรมแห่งความรักและความสามัคคีทั้ง ๖ ข้อนี้มาเรียงร้อยปรับใช้ไปด้วยกัน

บทที่ ๕

บทสรุป และข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาการประยุกต์ใช้หลักสารานุกรม จัดการความขัดแย้งพื้นที่สาธารณะในเขตอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ (๑) เพื่อศึกษาแนวคิดหลักการและวิธีการจัดการความขัดแย้ง (๒) เพื่อศึกษา สภาพปัญหาและแนวทางการจัดการความขัดแย้งในพื้นที่สาธารณะของชุมชนชะแมบพัฒนา อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา (๓) ประยุกต์หลักสารานุกรม จัดการความขัดแย้งพื้นที่สาธารณะชุมชน ผลการวิจัยผู้วิจัยสรุปได้ดังต่อไปนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ แนวคิดหลักการและวิธีการจัดการความขัดแย้ง

การที่มนุษย์ไม่ได้รับการตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานทั้ง ๔ ประการ หรือไม่ สามารถที่จะสนองตอบความต้องการขั้นพื้นฐานดังกล่าวให้แก่ตัวเองอย่างเพียงพอ นั่นเอง อันเนื่องมาจากความเหลื่อมล้ำการเอาเปรียบ การแบ่งปันผลประโยชน์ไม่ทั่วถึง จึงทำให้มนุษย์เกิดความขัดแย้ง และความรุนแรงขึ้นในสังคม ด้วยเหตุนี้ความต้องการขั้นพื้นฐานดังกล่าวจะเป็นตัวเร่งที่ทำให้เกิดความขัดแย้ง และความรุนแรงขึ้น ซึ่งลักษณะความรุนแรงนี้มีอยู่ ๒ ลักษณะ คือ ความรุนแรงทางตรง และความรุนแรงทางโครงสร้าง ในทางพระพุทธศาสนา มองว่าเป็นลักษณะความขัดแย้งจาก “ความอยากได้ อยากใหญ่ และใจแคบ” ถือได้ว่าเป็น “ตัวการสำคัญ” ที่ทำให้เกิด “ความหวาดกลัว ระแวง และไม่ไว้ใจกัน” และบอกว่า “ตัวปัญหา” ของความขัดแย้งอยู่ที่ “อวิชชา” ซึ่งแตกกิ่งใหญ่ออกมาเป็น “ความโลภ ความโกรธ และความหลง” โดยเฉพาะอย่างยิ่งความโกรธอันเป็นสภาวะที่ทำให้เกิดความเกลียดชัง ทำร้ายและฆ่ากันในหมู่คณะ

จากการศึกษาวิจัยเห็นว่า ความขัดแย้งนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในเชิงกายภาพ และจิตภาพ พระพุทธศาสนาเห็นว่า มนุษย์ปุถุชน มีความขัดแย้ง และความแปลกแยกในตัวเองอันเกิดจากแรงผลักดันของความโลภ ความโกรธ และความหลง ซึ่งหากจะนำแนวคิดในการจัดการความขัดแย้งตามแนวทางที่ผู้วิจัยได้ศึกษาโดยหยิบยกหลักธรรมในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันในหมู่ชุมชนพระพุทธศาสนา ที่เรียกว่า “สารานุกรม ๖” ซึ่งเป็นธรรมที่พระพุทธองค์ทรงใช้แสดงสั่งสอนภิกษุเมื่อเกิดเหตุทะเลาะวิวาทกัน ดังนั้นในงานวิจัย ผู้วิจัยจึงได้นำเสนอหลัก สารานุกรม เป็นหลักในพุทธสันติวิธี ในการจัดการความขัดแย้ง

จากการที่พระพุทธเจ้ามักจะนำมาใช้สั่งสอนในสถานการณ์ที่ภิกษุเกิดความขัดแย้งทะเลาะวิวาทให้ปรองดองกัน พบได้จากกรณีภิกษุโกสัมภี ที่ผู้วิจัยได้นำเสนอในเบื้องต้นนั้น

พระพุทธเจ้าทรงได้หยิบยก หลักสาราณียธรรม ๖ ดังกล่าว ใช้เป็นชุดวิธีในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ด้วยการ คิด พูด ทำ ที่ดีต่อกันกับผู้อื่น ด้วยความจริงใจ ด้วยเหตุผลนี้ จึงนำไปสู่ความไว้วางใจ และการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน สอดคล้องกับแนวคิดสันติวิธี ทรงชี้ให้เป็นความสำคัญในการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ จำเป็นต้องมีความเห็นร่วมกัน ทิศทางเดียวกัน ซึ่งจะเกิดได้ก็เพราะการยอมรับ หรือให้พื้นที่ ความเคารพความเห็นผู้อื่น สอดคล้องกับการมีส่วนร่วมตามหลักสันติวิธี และถ้าหากได้ใช้แนวทางการรักษาระเบียบวินัยของหมู่ชน ทำให้เป็นกรอบของการรักษากติการ่วมกันสอดคล้องกับการใช้หลักกฎหมายเป็นกรอบกติกาของสังคม ซึ่งทั้งหลายทั้งมวลจะนำไปสู่การจัดสรรผลประโยชน์ ด้วยความเป็นธรรม คำนึงถึงประโยชน์ผู้อื่น ทำให้สังคมลดปัญหาความขัดแย้งที่เกิดจากผลประโยชน์

๕.๑.๒ สภาพปัญหาและแนวทางการจัดการความขัดแย้งในพื้นที่สาธารณะของชุมชนชะแมบพัฒนา อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

จากการศึกษาวิจัยชุมชนชะแมบพัฒนา ผู้วิจัยเห็นว่า มูลเหตุที่สำคัญ คือ

(๑) สาเหตุจากความต้องการที่อยู่อาศัยเป็นของตนเองซึ่งนับว่าเป็นปัจจัยพื้นฐานของมนุษย์ แต่ประเด็น คือ ผู้ที่ครอบครองนั้นหากขาดซึ่งสิทธิโดยชอบธรรม ย่อมทำให้เกิดการล่วงละเมิดสิทธิของผู้อื่น แม้ว่าผู้นั้นจะเป็นหน่วยงานราชการ กล่าวคือ พื้นที่ที่บุกรุกครอบครองเป็นพื้นที่ของส่วนรวมหรือเรียกว่าเป็นพื้นที่สาธารณะที่ทุกฝ่ายสมควรได้รับประโยชน์ในการใช้สอยพื้นที่ด้วยความเท่าเทียมกัน มิใช่บุคคลใดบุคคลหนึ่ง

(๒) สาเหตุจากการขาดแคลนการจัดการจัดสรรที่อยู่อาศัยจากภาครัฐ เดิมทีชาวบ้านในพื้นที่ส่วนหนึ่งเป็นชาวนาเช่าที่นาทำกิน แต่เมื่อความเจริญเข้ามาทำให้ราคาที่ดินสูงขึ้น เจ้าของที่ก็ต้องการขายเพื่อทำกำไร ชาวบ้านที่ถูกยกเลิกการเช่าที่ทำกิน ไม่มีที่อยู่ประกอบกับบริการไม่ได้รับความช่วยเหลือจากภาครัฐ ทำให้ชาวบ้านเหล่านั้นเลือกใช้วิธี บุกรุก ครอบครองพื้นที่สาธารณะริมคลองชลประทาน

(๓) สาเหตุจากความหวงแหนในสิ่งที่ครอบครอง โดยธรรมชาติเมื่อได้อยู่อาศัยครอบครองที่อยู่อาศัยมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน ย่อมรู้สึกว่าเป็นเจ้าของ ผูกผัน และมีความคุ้นเคยในสิ่งแวดล้อมนั้น รวมถึงวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งทำให้ประชาชนที่บุกรุกพื้นที่สาธารณะไม่อยากจะย้ายที่อยู่ไปไกลจากความคุ้นเคยเดิม

กล่าวได้ว่า มูลเหตุของปัญหาความขัดแย้งที่แท้จริง คือ เรื่องของความขาดแคลนแคลนในพื้นที่อยู่อาศัย เป็นความขัดแย้งด้านทรัพยากรตามหลักทฤษฎีความขัดแย้งของตะวันตก อันมาจากตัณหาหรือความอยากของคนและการไม่รู้จักควบคุมที่จะทำตนไม่เบียดเบียนผู้อื่นตามความเชื่อของพระพุทธศาสนา ทำให้ประชาชนผู้บุกรุกแม้ว่าจะรู้ว่าตนเองไม่มีสิทธิ แต่เพื่อความอยู่รอดของครอบครัวก็ต้องทำ อีกทั้งการขาดความเหลียวแลจากภาครัฐที่จะให้ความช่วยเหลือผู้ที่มีโอกาสในการ

เข้าถึงทรัพยากรได้น้อย เป็นปัญหาความขัดแย้งในระดับโครงสร้าง ที่ภาครัฐควรที่จะให้ความสนใจ เอาใจใส่ในการแก้ปัญหาอย่างจริงจังในฐานะผู้มีอำนาจสั่งการ

๕.๑.๓ การประยุกต์หลักสาราณียธรรม จัดการความขัดแย้งพื้นที่สาธารณะชุมชน ชะแมบพัฒนา

การวิเคราะห์มูลเหตุของปัญหา หรือที่มาของความขัดแย้งเพื่อจะได้แก้ไขปัญหานั้นได้ถูกทาง ทั้งนี้ จากการศึกษาพื้นที่สาธารณะของชุมชนชะแมบ ผู้วิจัยพบว่า ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นนั้นเป็นความขัดแย้งที่เกิดจากความต้องการ สอดคล้องกับ ศ.ดร.เทียนฉาย กีระนันท์ ที่ชี้ว่าความต้องการด้านเศรษฐกิจ และสังคมเป็นตัวแปรสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้เกิดความขัดแย้งในสังคม ความแตกต่างทางเศรษฐกิจก็คือ รายได้ สิทธิประโยชน์ถือครอง และการมีงานทำเป็นต้น ส่วนตัวแปรตัวความ ต้องการด้านสังคมก็คือ ระดับการศึกษา ความทันสมัย และฐานะทางสังคม ซึ่งความแตกต่างดังกล่าวจัดได้ว่าเป็นสิ่งกระตุ้นให้คนในสังคมเกิดความขัดแย้งระหว่างกัน ซึ่งในทางพระพุทธศาสนา มองว่า ความขัดแย้งนี้เกิดจากปัจจัยภายใน เป็นเรื่องของกิเลส หรือความอยาก สำหรับชาวบ้านที่เดือดร้อนก็มองว่าตนต้องทำทุกอย่างให้อยู่รอด โดยการบุกกรุกครอบครองพื้นที่ของชลประทานซึ่งเป็น ที่สาธารณะ

แต่เมื่อมีหน่วยงานมาจัดการเกี่ยวข้องกับรัฐสิทธิด้านและเป็นที่กังวล เป็นเรื่องของความ โลก โกรธ หลง ของคนแปรเปลี่ยนเป็นความทุกข์ที่กัดกร่อนระวางจะมีผู้มาขับไล่ ทั้งนี้จากการศึกษา ชุมชนชะแมบ พบว่า ชุมชนได้มีการแปรเปลี่ยนความทุกข์ให้เกิดปัญหาในการแก้ไขปัญหา ด้วยอาศัย ความสามัคคีปรองดองของชุมชนหรือชุมชนต้องมีสาราณียธรรม ๖ อันเป็นธรรมเครื่องทำให้ระลึกถึง กัน กล่าวคือ การมีเมตตาทางกาย วาจา ใจ ต่อกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลังคิด พูด ทำ ในสิ่งที่ เป็น ประโยชน์ การมีศีลหรือข้อระเบียบบังคับของหมู่ชนในทางเดียวกัน การรู้จักแบ่งปันผลประโยชน์ที่ ได้มาโดยชอบธรรมด้วยความเป็นธรรม ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ถอดบทเรียนการใช้หลักสาราณียธรรม ๖ ของชุมชนชะแมบ เพื่อจัดการความขัดแย้งพื้นที่สาธารณะ

จากศึกษาวิธีการจัดการความขัดแย้งของชุมชนนั้น ผู้วิจัยพบว่ามีความสอดคล้อง กับหลัก “สาราณียธรรม ๖” ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงทำการประยุกต์ วิธีการอยู่ร่วมกันในสังคม ตามหลัก “สาราณียธรรม ๖” ในการสร้างความสามัคคีที่ชุมชนควรมีต่อกันในการอยู่หรืออยู่ร่วม ไม่ว่าจะอยู่ใน ตำแหน่งหรือฐานะใดในสังคม ไม่เกิดการตั้งข้อรังเกียจอันเป็นเหตุให้เกิดการแตกความสามัคคีของคน ในรัฐ ความเป็นเอกภาพอันหนึ่งอันเดียวกัน คนทุกคนมีความเสมอภาคทางด้านต่างๆ จะเห็นได้ว่า สาราณียธรรม ๖ เป็นหลักธรรมสำหรับสร้างความสามัคคีปรองดอง ในการแสดงออกถึงหน้าที่และ ความสัมพันธ์ของคนในรัฐ ควรปฏิบัติต่อกันในสังคม เพื่อความสามัคคี อยู่ร่วมกันในสังคมมีความเห็น ใจกัน และมีปฏิสัมพันธ์อันดีต่อกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง ทำให้เกิดความระลึกถึงกัน สร้างสรรค์ให้ เกิดความรัก ความเคารพ การสงเคราะห์ อนุเคราะห์กัน ไม่ให้มีการทะเลาะวิวาทกัน เสริมสร้างให้

เกิดความสามัคคีในสังคม ยึดมั่นในความเสมอภาคเสรีภาพของประชาชน คนทุกคนมีส่วนร่วมทางการเมืองเท่าเทียมกัน ดังนั้น ประชาชนทุกคน จะต้องปฏิบัติต่อกันอย่างเสมอภาค มีสิทธิเสมอภาคต่อการปฏิบัติตามกฎหมาย มีความเสมอภาคในโอกาส เศรษฐกิจ และสังคม มีความเชื่อมั่นยึดถือในหลักการอุดมการณ์ประชาธิปไตย เคารพในกติกาของการปกครองระบอบประชาธิปไตย ย่อมนำมาซึ่งความผาสุก มาสู่สังคมเพื่อเสริมสร้างความสามัคคี ที่สอดคล้องกับแนวคิดตามหลักพุทธศาสนา คือ “หลักสาราณียธรรม ๖” ผู้วิจัยจึงมีแนวคิดนำหลักธรรมดังกล่าวมาประยุกต์ให้เป็นชุดรูปแบบ ในการจัดการปัญหาเพื่อพัฒนาให้เป็นกระบวนการที่เป็นแบบอย่างสู่ชุมชนอื่นต่อไป

๕.๒ ข้อเสนอแนะ จากผลที่ได้จากการศึกษาวิจัยเรื่องนี้

เมื่อเกิดปัญหาความขัดแย้งในชุมชนไม่ว่ากรณีใดๆ ให้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

- ๑) รวมตัวกันเป็นสมาชิกภาพ เพื่อศึกษาสาเหตุ/มูลเหตุ แห่งความขัดแย้งร่วมกัน
- ๒) ทำความเข้าใจร่วมกันถึงปัญหาและสาเหตุ รวมถึงผลเสียหรือผลกระทบของความขัดแย้ง
- ๓) มีฉันทมติว่าจะช่วยกันอย่างไรพร้อมเพรียง ที่จะช่วยกันแก้ปัญหา โดยมีแผนงานที่เป็นระบบ
- ๔) ชี้แจงให้เห็นถึงประโยชน์ส่วนรวม ที่จะได้รับผลประโยชน์ร่วมกันอย่างยุติธรรม เมื่อช่วยกันแก้ปัญหาตามสมควรแก่สมาชิกภาพ
- ๕) สมาชิกภาพทุกคนต้องแสดงเมตตาธรรม เอื้อเฟื้อ เกื้อกูล ต่อกันทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ
- ๖) สมาชิกภาพทุกคนต้องมีความสามัคคีพร้อมเพรียงกัน ลด ละ มานะ ทิฐิ ตัณหา ส่วนตนลงให้มากที่สุด โดยใช้สติกำกับตน

เมื่อเป็นดังที่กล่าวมานี้ ผู้วิจัยเชื่อว่าหากสมาชิกภาพกลุ่มใดสามารถปฏิบัติได้ครบตามที่กล่าวมาแล้ว ก็เชื่อว่าภารกิจทุกอย่างจะสำเร็จลุล่วงไปด้วยดีทุกประการ

บรรณานุกรม

ก. เอกสารชั้นปฐมภูมิ

(๑.) เอกสารภาษาไทย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกและอรรถกถา ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย**. พิมพ์ครั้งที่ ๔, กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

ข. เอกสารทุติยภูมิ

๒. หนังสือต่างๆ

คริสโตเฟอร์มัวร์ เขียน. วันชัย วัฒนศัพท์ แปล. **กระบวนการเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง**. ขอนแก่น: สถาบันสันติศึกษา, ๒๕๔๒.

เจมส์ โค และคณะ ผู้แต่ง. วันชัย วัฒนศัพท์ และคณะ ผู้แปล. **คู่มือการเพิ่มพลังความสามารถ กระบวนการจัดการข้อพิพาท**. นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๔๕.

ชัยวัฒน์ ธีระพันธ์. **ทฤษฎีไร้ระเบียบเกี่ยวกับทางแพร่งของสังคมสยาม**. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิภูมิปัญญา, ๒๕๔๒.

ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. **อาวุธมีชีวิต**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ฟ้าเดียวกัน, ๒๕๔๖.

ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. **ท้าทายทางเลือก: ความรุนแรง และการไม่ใช้ความรุนแรง**. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกลบอลซีมทอง, ๒๕๓๓.

ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. **สันติทฤษฎี/วิถีวัฒนธรรม**. กรุงเทพมหานคร: เรือนแก้วการพิมพ์, ๒๕๓๙.

ชูศักดิ์ ทิพย์เกษร และคณะ แปล. **พระพุทธเจ้าสอนอะไร**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

นิธิ สุริยะ. **การระงับข้อพิพาทของรัฐโดยสันติวิธี**, กรุงเทพมหานคร: ธรรมศาสตร์, ๒๕๒๖.

เทียนชาย กิระนันท์. **อันเนื่องมาจากความแตกต่างทางเศรษฐกิจและสังคมในเอกสารการสอนชุด
วิชาสันติศึกษา กักับการแก้ปัญหาความขัดแย้ง.** กรุงเทพมหานคร:

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๐

บวรศักดิ์ อวรรณโณ. **ถวิลวดี บุรีกุล. ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม, หลักสูตรประกาศนียบัตร
แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้งด้านนโยบายสาธารณะโดยสันติวิธี, มปป.**

ประเวศ วะสี. **สันติวิธีกับสิทธิมนุษยชน. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ: สำนักงานสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ,
๒๕๔๕.**

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). **สลายความขัดแย้ง.** กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๔๖.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). **วิถีสู่สันติภาพ. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๔๖.**

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). **การศึกษาเพื่อสันติภาพ. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก
จำกัด, ๒๕๓๘.**

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). **สิทธิมนุษยชน สร้างสันติสุขหรือสลายสังคม. กรุงเทพมหานคร:
สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๑.**

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). **มองสันติภาพโลก ผ่านภูมิหลังอารยธรรมโลกาภิวัตน์.**

กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๒.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). **สลายความขัดแย้ง. พิมพ์ครั้งแรก. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก จำกัด,
๒๕๔๖.**

พุทธทาสภิกขุ. **สันติภาพของโลก. ไชยา:ธรรมทานมูลนิธิ, ๒๕๓๑.**

ยีน ชาร์ป เขียน, ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ และคมสันต์ หุตะแพทย์ แปล. **อำนาจและยุทธวิธีไร้ความ
รุนแรง** กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกลบอลคิมทอง, ๒๕๒๙.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒.** กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์
พับลิเคชันส์, ๒๕๔๖.

ราชบัณฑิตยสถาน, **ศัพท์รัฐศาสตร์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร:
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔.**

วันชัย วัฒนศัพท์ และคณะ แปลและเรียบเรียง. **คู่มือการเพิ่มพลังความสามารถกระบวนการ
จัดการข้อพิพาท. นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๔๕.**

วันชัย วัฒนศัพท์. **คู่มือเกี่ยวกับความขัดแย้ง: หลักการ และเครื่องมือแก้ปัญหา. กรุงเทพมหานคร:
ศูนย์สันติวิธีและธรรมาภิบาล, ๒๕๔๗.**

สำนักกระงับข้อพิพาท กระทรวงยุติธรรม. **คู่มือกระงับข้อพิพาทสำหรับประชาชน. กรุงเทพมหานคร:
จิรัชการพิมพ์, ๒๕๔๗**

สัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ

สัมภาษณ์ ผู้ใหญ่อัจฉรา อ่วมประเสริฐ ผู้นำโครงการชุมชนวัดเกาะ, ๑๕ ตุลาคม ๒๕๕๗

สัมภาษณ์ สุนีย์ (เขาวพร) ทังแก้ว ผู้นำชุมชนบ้านมั่นคงลำตาเสา ๒๕ ตุลาคม ๒๕๕๗

สัมภาษณ์ ปราณี วัชรเสถียร ผู้นำโครงการชุมชนวังน้อยมั่นคง, ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๗

สัมภาษณ์ สมกมล นาอุดม ผู้นำชุมชนชะแมบพัฒนา ๑๐ ธันวาคม ๒๕๕๗

ผู้วิจัยลงพื้นที่ ตำบลมหาพราหมณ์ อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
เมื่อเดือน ๑๕ ตุลาคม ๒๕๕๗

สัมภาษณ์ นางอัจฉรา อ่วมประเสริฐ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๗ ตำบลมหาพราหมณ์
ผู้นำโครงการผู้บ้านมั่นคงชุมชนวัดเกาะ เทศบาลตำบลมหาพราหมณ์

ผังแสดงระยะการก่อสร้าง และกลุ่มย่อย

ชุมชนวัดเกาะ เทศบาลมหาพราหมณ์

ผังบ้านมั่นคงชุมชนวัดเกาะ เทศบาลตำบลมหาพราหมณ์

สภาพชุมชนวัดเกาะ ต.มหาพราหมณ์ อ.บางบาล ในอดีต

สภาพปัจจุบันของชุมชนวัดเกาะ ต.มหาพราหมณ์
การดำเนินการถึงปัจจุบัน

ผู้วิจัยลงพื้นที่ ตำบลลำตาเสา อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
เมื่อวันที่ ๒๕ ตุลาคม ๒๕๕๗

พูดคุยกับนางเชาวพร ทังแก้ว ผู้นำชุมชนมั่นคงลำตาเสา

เครือข่ายองค์กรชุมชนเทศบาลตำบลลำตาเสา

ผู้ประสานงาน นางเชาวพร ทังแก้ว 081- 7807717

ทัศนียภาพของโครงการบ้านมั่นคงลำตาเสา ก่อนดำเนินการ

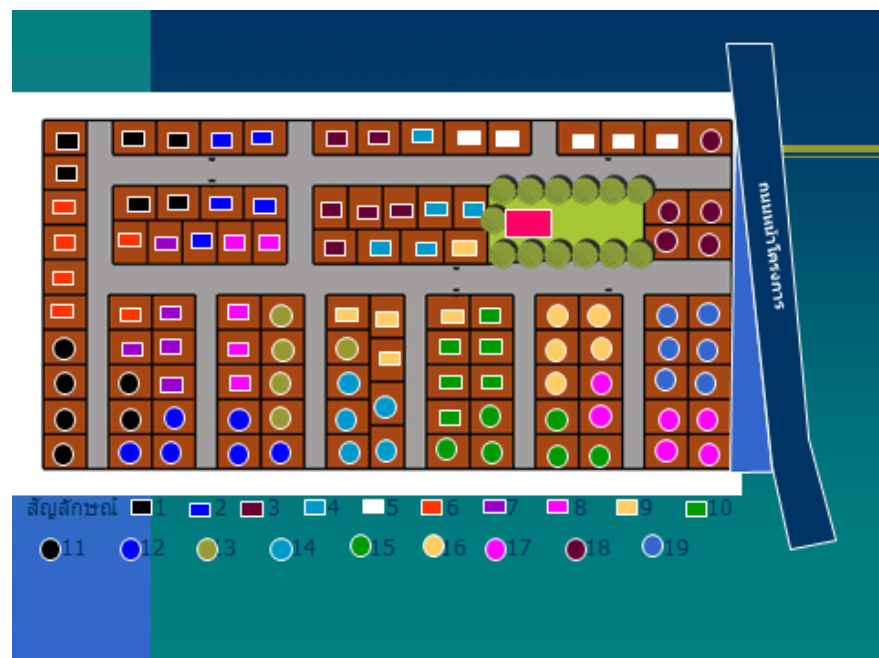
ภาพปัจจุบันหมู่บ้านมั่นคงลำตาเสาขณะดำเนินการ

ลงพื้นที่ ตำบลลำตาเสา อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
เมื่อวันที่ ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๗

สัมภาษณ์ นางปราณี วัชรเสถียร ผู้นำชุมชนวังน้อยมั่นคง

ภาพโครงที่จะการดำเนินการ โครงการวังน้อยมั่นคง

สภาพบ้านเรือนในอดีตของชาวบ้านชุมชนวังน้อย

ผู้วิจัยลงพื้นที่ ชุมชนวังน้อยมั่นคง ขณะเริ่มก่อสร้าง

ผู้วิจัยลงพื้นที่ หมู่ ๑ ตำบลชะแมบ อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
เมื่อเดือน ๑๐ ธันวาคม ๒๕๕๗

ผู้วิจัยพบ นางสมกมล นาอุดม ผู้นำชุมชนชะแมบพัฒนา
เพื่อสัมภาษณ์และขอทราบรายละเอียดการดำเนินการ

ภาพชุมชนหมู่ ๑ ต.ชะแมบ ในอดีต

ภาพปัจจุบันของชุมชนชะแมบพัฒนา ก่อสร้างใกล้แล้วเสร็จ

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	พันตำรวจโท มนต์รี คงเตี้ย
วัน/เดือน/ปีเกิด	๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๗
สถานที่เกิด	๖๗ หมู่ ๓ ตำบลบ้านระกาด อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ
การศึกษา	ปริญญาตรีนิติศาสตร์บัณฑิต มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต ๒๕๒๗
ประวัติการรับราชการ	๒๕๑๕ รับราชการตำรวจ ตำแหน่งลูกแถว โรงเรียนตำรวจนครบาล เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร ๒๕๓๔ รองสารวัตรป้องกันปราบปรามสถานีตำรวจภูธรวังม่วน อำเภอวังม่วน จังหวัดสระบุรี ๒๕๓๖ รองสารวัตรสอบสวน สถานีตำรวจภูธรเสนา อำเภอสนา จังหวัดสระบุรี ๒๕๔๒ พนักงานสอบสวนผู้ชำนาญการ สถานีตำรวจภูธรเสนา อำเภอสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๒๕๔๔ พนักงานสอบสวนผู้ชำนาญการ สถานีตำรวจภูธรพระขาว อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๒๕๔๘ พนักงานสอบสวนผู้ชำนาญการพิเศษ สถานีตำรวจภูธรพระขาว อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๒๕๕๓ พนักงานสอบสวนผู้ชำนาญการพิเศษ สถานีตำรวจภูธรบางบาล อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๒๕๕๕ พนักงานสอบสวนผู้ชำนาญการพิเศษ สถานีตำรวจภูธรวังน้อย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๒๕๕๕ ได้รับอนุมัติให้เข้าโครงการเกษียณอายุ ตามโครงการฯ
เคยช่วยราชการ	๒๕๓๖-๒๕๓๖ สถานีตำรวจภูธรหมวกเหล็ก อำเภอมวกเหล็ก จังหวัดสระบุรี ๒๕๔๖-๒๕๔๖ สถานีตำรวจอำเภพระนครศรีอยุธยา อำเภพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๒๕๕๐-๒๕๕๑ สถานีตำรวจภูธรภาชี อำเภภาชี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๒๕๕๑-๒๕๕๓ สถานีตำรวจภูธรบางบาล อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๒๕๕๓-๒๕๕๕ สถานีตำรวจภูธรวังน้อย

อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

คุณวุฒิการฝึกอบรม

๒๕๑๕ หลักสูตรนักเรียนพลตำรวจรุ่นที่ ๓๙

ของโรงเรียนตำรวจนครบาล กรุงเทพมหานคร

๒๕๑๗ หลักสูตรช่างวิทยุของกองการสื่อสาร

สำนักงานตำรวจแห่งชาติ กรุงเทพมหานคร

๒๕๑๙ หลักสูตรประกาศนียบัตรการศึกษาต้น

วิทยาลัยครูเพชรบุรีวิทยาลงกรณ์ จังหวัดปทุมธานี

๒๕๑๗ หลักสูตรนิติศาสตร์บัณฑิต

มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต กรุงเทพมหานคร

๒๕๓๔ หลักสูตรป้องกันปราบปราม โรงเรียนนายร้อยตำรวจ

อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

๒๕๔๑ หลักสูตรพนักงานสอบสวนระดับสารวัตร รุ่นที่ ๖

สถาบันงานสอบสวน สำนักงานตำรวจแห่งชาติ

๒๕๔๗ หลักสูตรพนักงานสอบสวนระดับรองผู้กำกับการ รุ่นที่ ๑๑

สถาบันงานสอบสวน สำนักงานตำรวจแห่งชาติ

๒๕๕๓ หลักสูตรผู้กำกับการ รุ่นที่ ๗๗ วิทยาลัยการตำรวจ

สำนักงานตำรวจแห่งชาติ

ปัจจุบัน

๒๕๕๕ ข้าราชการบำนาญ

อาจารย์พิเศษ วิชากฎหมาย ศูนย์ฝึกอบรมตำรวจภูธรภาค ๑

สำนักงานตำรวจแห่งชาติ